

Welzijnsbarometer

BRUSSELS ARMOEDERAPPORT

2017

Welzijnsbarometer

BRUSSELS ARMOEDERAPPORT
2017

Brusselse armoederapporten

De inhoud van het Brussels armoederapport werd vastgelegd in de ordonnantie "betreffende het opstellen van het armoederapport van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest" van 20 juli 2006.

Het Observatorium voor Gezondheid en Welzijn werd belast met de uitwerking ervan.

Elke twee jaar wordt er een Brussels armoederapport gepubliceerd. Dit omvat naast de 'Welzijnsbarometer' vier andere katernen: het 'Thematisch rapport', de 'Gekruiste blikken', het 'Brussels actieplan armoedebestrijding' en de 'Synthese van de rondetafel'. Al deze publicaties kunnen geraadpleegd worden op de website www.observatbru.be. Voor sommige publicaties is er ook een afgedrukte versie verkrijgbaar door te mailen naar: observatbru@ggc.brussels.

De Welzijnsbarometer wordt sinds 2005 jaarlijks gepubliceerd. De Welzijnsbarometer 2017 is enkel digitaal beschikbaar.

Elk rapport mag worden gekopieerd, mits vermelding van de bron.

Gelieve op volgende wijze naar deze publicatie te verwijzen:

Observatorium voor Gezondheid en Welzijn van Brussel-Hoofdstad (2017). *Welzijnsbarometer 2017*. Brussel: Gemeenschappelijke Gemeenschapscommissie.

De Welzijnsbarometer maakt deel uit van het Brussels Armoederapport 2017.

Dit armoederapport bestaat uit vijf delen:
de **Welijnsbarometer** (jaarlijks),
het Thematisch rapport (tweejaarlijks),
de Gekruiste blikken (tweejaarlijks),
het Brussels actieplan armoedebestrijding (tweejaarlijks),
de Synthese van de rondetafel (tweejaarlijks).

Auteurs:

Marion Englert, Sarah Luyten, Déogratias Mazina, Sarah Missinne

Dankwoord:

We bedanken graag iedereen die vanuit diverse instellingen en organisaties er mee voor zorgde dat heel wat indicatoren op maat van deze Welzijnsbarometer berekend werden.

Ook een woord van dank aan de ploeg van het Observatorium voor hun hulp bij het vertalen en/of herlezen.

Lay-out:

Centre de Diffusion de la Culture Sanitaire asbl: Nathalie da Costa Maya

Depotnummer:

D/2017/9334/14

Voor meer informatie:

Observatorium voor Gezondheid en Welzijn van Brussel-Hoofdstad
Gemeenschappelijke Gemeenschapscommissie
Louizalaan 183 – 1050 Brussel
Tel.: 02/552 01 89
observat@ggc.brussels
www.observatbru.be

Sarah Luyten
Tel.: 02/552 01 18
sluyten@ggc.brussels

Marion Englert
Tel.: 02/552 01 55
menglert@ccc.brussels

INHOUDSTAFEL

1	INLEIDING	6
2	DEMOGRAFISCHE CONTEXT	8
2.1	Bevolkingsdichtheid	8
2.2	Een stijgend bevolkingsaantal	9
2.3	Een internationale bevolking	11
2.4	Een jonge bevolking	12
2.5	Samenstelling van de huishoudens	13
3	INKOMENSARMOEDE	16
3.1	Armoederisico	16
3.2	Inkomens en inkomensbronnen	17
3.2.1	Belastbaar inkomen	17
3.2.2	Inkomensongelijkheid	20
3.2.3	Inkomensbronnen	20
3.3	Inkomens en uitkeringen uit de sociale zekerheid en sociale bijstand	21
3.3.1	Inkomens en uitkeringen uit de sociale zekerheid en sociale bijstand	21
3.3.2	Het aantal mensen met een vervangingsinkomen of bijstandsuitkering	22
3.3.3	OCMW-steun	23
3.3.4	Inkomensgarantie voor ouderen (IGO)	26
3.4	Mensen met recht op een verhoogde tegemoetkoming van de verzekering voor geneeskundige verzorging	27
3.5	Leven in een huishouden zonder inkomen uit arbeid	28
3.6	Overmatige schuldenlast	29
4	DE ARBEIDSMARKT	30
4.1	De activiteits-, tewerkstellings- en werkloosheidsgraad	30
4.1.1	Algemene situatie	31
4.1.2	Ongelijkheden op basis van sociodemografische kenmerken	31
4.1.3	De langdurige werkloosheidsgraad	35
4.2	De niet-werkende werkzoekenden	35
4.2.1	Evolutie van het aantal niet-werkende werkzoekenden met en zonder een werkloosheidsuitkering	35
4.2.2	Evolutie van het aantal werkzoekenden naar leeftijd	36
4.2.3	De werkloosheidsgraad in de grote steden en naar gemeente	37
4.3	Armoede bij werkenden	39
5.	ONDERWIJS EN VORMING	40
5.1	Het opleidingsniveau van de bevolking tussen 25 en 64 jaar: vergelijking tussen gewesten en evolutie	40
5.2	Schoolachterstand	42
5.3	Jongeren (18-24 jaar) zonder diploma van het hoger secundair onderwijs	43
5.4	Volwassenen (25 jaar en ouder) zonder diploma van het hoger secundair onderwijs	43

6	GEZONDHEID	45
6.1	Sociale ongelijkheid bij de geboorte	45
6.2	Subjectieve gezondheid	46
6.3	Geestelijke gezondheid	46
6.4	Invaliditeit	48
6.5	Toegang tot gezondheidszorg	48
6.5.1	Uitstellen gezondheidszorg	48
6.5.2	Wijkgezondheidscentra	49
7	HUISVESTING	50
7.1	Een meerderheid is huurder	50
7.2	Kwaliteit van de woningen, leefomgeving en ongelijkheden	51
7.2.1	Kwaliteit van de woningen	51
7.2.2	Leefomgeving	52
7.3	Private huurmarkt	52
7.4	Sociale huisvesting en aanverwante	54
7.5	Dak- en thuislozen	55
7.6	Water- en energievoorziening	55
7.7	Een moeilijke toegang tot eigendom	56
8	MAATSCHAPPELIJKE INTEGRATIE EN PARTICIPATIE	57
8.1	Sociale contacten	57
8.2	Maatschappelijke en culturele participatie	57
8.3	Gebruik van een computer en internet	58
9	BESLUIT EN SAMENVATTING	59
10	WOORDENLIJST	61
11	LIJST VAN DE ACRONIEMEN	65
12	REFERENTIES	66

I. INLEIDING

Dit document is de dertiende editie van de Welzijnsbarometer. In de Welzijnsbarometer worden jaarlijks een reeks indicatoren die betrekking hebben op verschillende aspecten van armoede in het Brussels Gewest verzameld, beschreven en toegelicht. De Welzijnsbarometer heeft als doel de socio-economische situatie van de Brusselaars te beschrijven en op te volgen in de tijd. Daarnaast biedt de barometer een transversale blik op de socio-economische situatie in een heel aantal domeinen. De barometer richt zich tot al wie op de een of andere manier meewerkt aan een beleid of betrokken is bij acties in de strijd tegen armoede. De Welzijnsbarometer heeft niet als doelstelling om de directe impact van het beleid op armoede te evalueren. De Welzijnsbarometer schetst wel de globale context waarin het armoedebestrijdingsbeleid zich ontwikkelt en de uitdagingen die zich stellen. De Welzijnsbarometer verschijnt jaarlijks en is een onderdeel van het Brussels armoederapport^[1].

In deze barometer wordt armoede bestudeerd als een multidimensionaal fenomeen, gekenmerkt door sociale uitsluitingen op verschillende levensdomeinen: inkomen, werk, opleiding, gezondheid, huisvesting en maatschappelijke participatie. Deze ongelijkheden zijn onderling sterk verweven en kunnen zowel oorzaak als gevolg zijn van uitsluitingen op andere domeinen. Zo zullen bijvoorbeeld kinderen die opgroeien in armoede een groter risico lopen op een moeilijke schooltijd, maar de lager opgeleide jongeren hebben ook minder kans om werk te vinden dat toelaat menswaardig te leven. In deze barometer worden de mechanismen die maken dat iemand in armoede terecht komt, blijft of er juist uitgeraakt niet geanalyseerd. Wel wordt hier aan de hand van een selectie van de meest recente kerncijfers op het moment van de analyse, getoond hoe armoede tot uiting komt in alle levensdomeinen.

Andere publicaties van het Observatorium voor Gezondheid en Welzijn zijn complementair aan deze barometer en verruimen het beeld van de Brusselse situatie (de Zoom op de gemeenten, de Gezondheidsindicatoren van het Brussels Gewest, de Welzijns- en Gezondheidsatlas, de Dossiers van het Observatorium, de Thematische Rapporten, ...). Al deze publicaties, evenals een selectie indicatoren met betrekking tot armoede en gezondheid, zijn te raadplegen en te downloaden via de website (www.observatbru.be).

De Welzijnsbarometer is bovendien complementair aan andere publicaties en instrumenten van Brusselse overheden (het Brussels Instituut voor Statistiek en Analyse met inbegrip van de wijkmonitoring, het Brussels Observatorium voor Werkgelegenheid, het Observatiecentrum van de Huurprijzen, la Strada enz.).

Ook andere federale of gewestelijke instanties publiceren jaarlijks hun eigen barometer, zoals bijvoorbeeld de "interfederale armoedebarmeter" uitgegeven door de POD Maatschappelijke Integratie of de jaarlijkse "Analyse van de evolutie van de sociale situatie en sociale bescherming in België" voor de Belgische situatie van de FOD Sociale Zekerheid en de "Vlaamse armoedemonitor" van de Studiedienst van de Vlaamse Regering (SVR) voor Vlaanderen. Wallonië heeft geen jaarlijkse barometer die specifiek over armoede gaat maar enkele gegevens over de levenssituatie van de bevolking (inkomen van de huishoudens, huisvesting, enz.) zijn beschikbaar in de jaarlijkse publicatie "Chiffres-clés de la Wallonie" van het Institut Wallon de l'Évaluation de la Prospective et de la Statistique (IWEPS) of via specifieke artikels^[2]. Voor Wallonië werden er daarnaast samengestelde indicatoren ontwikkeld^[3].

In deze Welzijnsbarometer worden de Brusselse cijfers, waar mogelijk, vergeleken met de cijfers voor Vlaanderen, Wallonië, de grote Belgische steden en/of heel België. Dit laat toe om het Brussels Gewest

te situeren in de nationale context. Bij de selectie van de indicatoren wordt er in de mate van het mogelijke rekening gehouden met de wensen van de Verenigde Vergadering van de Gemeenschappelijke Gemeenschapscommissie (GGC). Zo worden, wanneer de beschikbare gegevensbronnen het toelaten, de indicatoren van het Nationaal Actieplan Sociale Insluiting NAPincl^[4] berekend, die momenteel geïntegreerd zijn in de Nationale Sociale Rapporten (NSR).

DE GEGEVENS

Al naargelang de beschikbaarheid op Brussels niveau en de kwaliteit van de Brusselse gegevens, zijn de gepresenteerde gegevens afkomstig uit administratieve bronnen of verzameld door middel van enquêtes.

De **administratieve gegevens** zijn afkomstig van het Rijksregister, Actiris, de POD Maatschappelijke integratie, het Rijksinstituut voor ziekte en invaliditeitsverzekering (RIZIV), de Kruispuntbank Sociale zekerheid (KSZ)^[5], de statistische formulieren van geboorte en overlijden, enz. Deze administratieve gegevens worden meestal verzameld door de administraties in het kader van hun dagelijkse werking, maar ze worden ook voor onderzoeksdoeleinden gebruikt^[6]. Ze zijn in principe volledig omdat ze alle personen bevatten die aan een bepaald administratief criterium voldoen (bijvoorbeeld alle personen die zijn ingeschreven in het Rijksregister, alle personen die zijn ingeschreven als werkzoekende, alle personen die een

[1] Zie ordonnantie van 20/07/2006 betreffende het opstellen van het armoederapport van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, te raadplegen op www.observatbru.be.

[2] Bijvoorbeeld Guio A. & Mahy C. (2013), «Regards sur la pauvreté et les inégalités en Wallonie». Working paper de l'IWEPS n°16.

[3] In het kader van de opmaak van de «indicateurs complémentaires au PIB en Wallonie».

[4] Woorden die in het grijs worden weergegeven, worden uitgelegd in de woordenlijst achteraan dit document.

[5] Het Datawarehouse Arbeidsmarkt en Sociale Bescherming, beheerd door de KSZ, aggregiert de sociaaleconomische data komende van de instellingen van de Sociale Zekerheid.

[6] Bron: FOD Sociale Zekerheid: www.socialsecurity.fgov.be

bepaalde uitkering ontvangen, ...) en ze zijn vaak beschikbaar op gemeentelijk niveau.

De **gegevens op basis van enquêtes** (bv. Observatiecentrum van de Huurprijzen, de Gezondheidsenquête, enz.) worden voornamelijk gebruikt om indicatoren te berekenen die niet beschikbaar zijn via andere bronnen, of om deze te berekenen in functie van bepaalde individuele kenmerken, wat niet altijd mogelijk is op basis van administratieve bronnen (bijvoorbeeld het opleidingsniveau, de gezondheidssituatie, enz.). Europese enquêtes zoals de "European Union - Statistics on Income and Living Conditions" (EU-SILC) en de "Arbeidskrachtenenquête" (EAK) die op Belgisch niveau georganiseerd worden door de FOD Economie - Statistics Belgium, laten toe om bepaalde NAPincl indicatoren te berekenen en te vergelijken onder de lidstaten van de EU.

Elke indicator heeft, ondanks de essentiële informatie die hij bevat, beperkingen inzake het meten van armoede, in het bijzonder omdat bepaalde bevolkingsgroepen niet mee in rekening gebracht worden. Dit geldt zowel voor administratieve gegevens, als voor gegevens afkomstig uit enquêtes (zie verder).

De EU-SILC enquête is de voornaamste bron om vanuit een multidimensionale benadering verschillende indicatoren van sociale uitsluiting van huishoudens en individuen te berekenen. De Belgische steekproef laat toe om de indicatoren die gebruikt worden in het Nationaal Actieplan Sociale Insluiting te berekenen op Belgisch niveau, maar is te beperkt om deze indicatoren voldoende nauwkeurig te berekenen op het niveau van het Brussels Gewest. In de Welzijnsbarometer wordt enkel gekeken naar het aandeel van de bevolking dat moet rondkomen met een inkomen onder de armoederisicogrens. Gezien de brede betrouwbaarheidsintervallen van deze indicatoren is het niet mogelijk om een evolutie in kaart te brengen.

Een eventuele uitbreiding van de Brusselse steekproef van de EU-SILC enquête zou de kennis over armoede in het Brussels Gewest verbeteren. Daarnaast kan een koppeling van administratieve gegevens via de Kruispuntbank Sociale Zekerheid (KSZ) eveneens de kennis over het inkomen en het sociaaleconomisch statuut van de bevolking en het risico op inkomensarmoede verbeteren. Het initiatief "Healthdata" moet eveneens toelaten om een groot deel van de informatie i.v.m. gezondheid te koppelen, in het bijzonder informatie in verband met het sociaaleconomisch statuut van de personen.

DE ONZICHTBAARHEID VAN SOMMIGE GROEPEN IN DE STATISTIEKEN

Onder de meest kwetsbaren zijn er groepen die niet of slechts zelden in de gangbare statistieken voorkomen. De inkomens- en levenssituatie van deze mensen zijn hierdoor moeilijk te analyseren en blijven grotendeels onbekend.

Wat betreft de administratieve gegevens, bestaat er een groep personen die zijn ingeschreven in het Rijksregister maar die zich in geen enkele databank bevindt van één van de instellingen van de sociale zekerheid. Zij worden in de Kruispuntbank Sociale Zekerheid weergegeven als personen met een onbekend statuut. Deze groep bevat personen met een zeer verschillend profiel (van diplomaten tot personen die effectief geen enkel eigen inkomen hebben dat gekend is door de instellingen van de sociale zekerheid in de brede betekenis). Deze groep is niet onbelangrijk in het Brussels Gewest en bevat een aanzienlijk aantal personen in armoede. Deze personen zijn echter (al lange tijd, of recent wanneer ze bijvoorbeeld werden uitgesloten uit de werkloosheidsuitkeringen en geen werk hebben en geen recht op andere uitkeringen) niet opgenomen in de indicatoren gebaseerd op administratieve gegevens (Observatorium voor gezondheid en welzijn Brussel, 2016).

De administratieve gegevens bevatten geen personen die geen wettelijke verblijfplaats hebben (en eveneens geen officieel werk of geen toegang tot de sociale zekerheid of bijstand). Hierdoor blijven bepaalde personen die maatschappelijk erg kwetsbaar zijn meestal uit de administratieve databanken, zoals de dak- en thuislozen (zonder referentieadres) en de mensen zonder wettig verblijf (die geen officiële asielaanvraag of aanvraag tot regularisatie hebben lopen).

De enquêtes die gebruikt worden in de Welzijnsbarometer worden allen geconfronteerd met dezelfde beperking: ze bereiken bepaalde groepen van de samenleving niet (of nauwelijks). De steekproeftrekking, meestal gebaseerd op het Rijksregister, sluit bij voorbaat die personen uit die niet of slechts uitzonderlijk in het Rijksregister voorkomen^[7].

Afgezien van dit probleem met de steekproef, blijkt het ook zeer moeilijk om de meest arme bevolking te bereiken en te bevragen. De non-respons bij maatschappelijk kwetsbare personen ligt immers vaak hoger (Schokaert et al., 2012). Dak- en thuislozen en mensen zonder wettige verblijfsvergunning zijn waarschijnlijk oververtegenwoordigd in het Brussels Gewest, gezien het grootstedelijk karakter en de internationale rol van Brussel.

De tellingen van de dak- en thuislozen door la Strada geven wel een beeld van de omvang en het profiel van deze doelgroep die normaal redelijk onzichtbaar is (zie hoofdstuk 7).

Deze vaststelling herinnert ons eraan dat er nood is aan de ontwikkeling en verbetering van de statistieken over armoede in het Brussels Gewest. Hierbij is de informatie die van het terrein en van het doelpubliek zelf komt onontbeerlijk. Enkel zo krijgen we inzicht in de levenssituatie van die personen die afwezig zijn in de meeste statistieken.

[7] Daarenboven bevragen de EU-SILC enquête, de Arbeidskrachtenenquête en de Gezondheidsenquête per definitie enkel personen in private huishoudens, waardoor er geen informatie verzameld wordt over bijvoorbeeld mensen in een rusthuis of in de gevangenis.

2. DEMOGRAFISCHE CONTEXT

Op 1 januari 2017 telde het Brussels Gewest officieel 1 191 604 inwoners, waaronder 582 375 mannen (49 %) en 609 229 vrouwen (51 %). Dit is een bevolkingstoename van 0,3 % ten opzichte van 1 januari 2016 (+3 714 inwoners). De Brusselse bevolking blijft dus toenemen, maar aan een opmerkelijk lager tempo als de twee afgelopen jaren (+1,1 % in 2016 en +1,0 % in 2015). Dit is de kleinste jaarlijkse toename sinds eind de jaren 1990 (BISA, 2017a).

Naast de officiële bevolking telt het Brussels Gewest ook een aantal personen dat er wel woont, maar niet tot de officiële bevolking wordt gerekend (studenten die niet in één van de Brusselse gemeenten gedomicilieerd zijn, asielzoekers, vreemdelingen in een onregelmatige verblijfssituatie, diplomaten en hun gezinsleden...). Het Wachtregister bevat een aantal gegevens over kandidaat-vluchtelingen die niet in het Rijksregister staan. Op 1 januari 2017 telt het Brussels Gewest 7 776 personen ingeschreven in het Wachtregister. Daarnaast wonen er op 1 januari 2017 in het Brussels Gewest 5 441 personen met een diplomatiek statuut; samen met hun gezinsleden komt dit neer op 12 848 personen^[8].

“Op 1 januari 2017 woonden er officieel 1 191 604 personen in het Brussels Gewest.”

2.1 Bevolkingsdichtheid

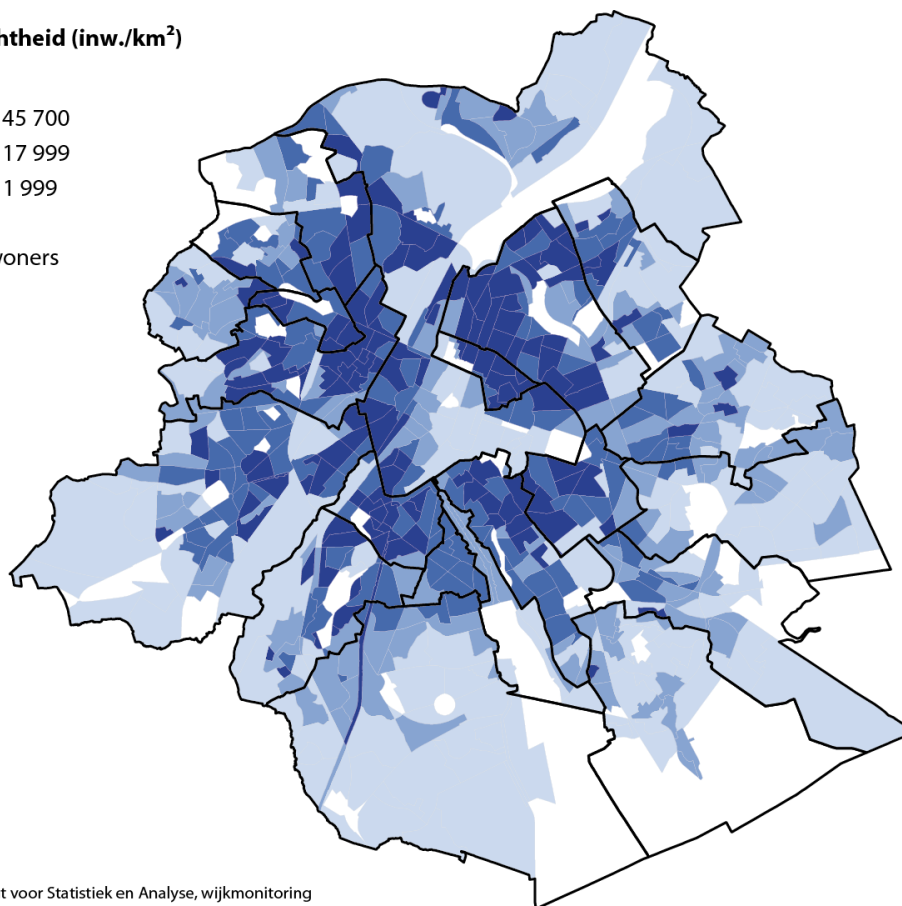
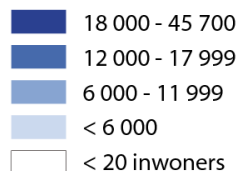
Het Brussels Gewest telt officieel 1 191 604 inwoners op een grondgebied van 161,4 km²: de bevolkingsdichtheid bedraagt aldus 7 383 inw./km² in 2017.

Er zijn belangrijke verschillen in het Brussels Gewest tussen haar gemeenten en buurten op vlak van bevolkingsdichtheid. Op niveau van de gemeenten is de bevolkingsdichtheid meer dan twaalf keer hoger in Sint-Joost-ten-Node, de dichtst bevolkte gemeente van heel het land, met 23 737 inw./km², dan in Watermaal-Bosvoorde (1 923 inw./km²)^[9].

Op een kleinere ruimtelijke schaal valt op dat de statistische sectoren van de eerste kroon in het algemeen een hogere bevolkingsdichtheid kennen. Deze dichtheid neemt af naarmate men zich verder van het centrum bevindt (kaart 1-1). Toch kennen enkele statistische sectoren die gesitueerd zijn in het centrum of in de eerste kroon een lagere

Kaart 2-1 : Bevolkingsdichtheid (inw./km²), per statistische sector, Brussels Gewest, 2015

Bevolkingsdichtheid (inw./km²) 2015

Bron: Brussels Instituut voor Statistiek en Analyse, wijkmonitoring
Cartografie: Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel

[9] Cijfer op 1 januari 2017. Bron: FOD Economie – Statistics Belgium; berekeningen Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel. Meer informatie over de gemeente is er in de publicatie “Zoom op de gemeenten” (2016) op de website: www.observatbru.be

[8] Bron: Federale Overheidsdienst Buitenlandse Zaken.

bevolkingsdichtheid omdat er een hoge kantoordichtheid is (zoals bijvoorbeeld de Europese wijk of de Noordwijk).

2.2 Een stijgend bevolkingsaantal

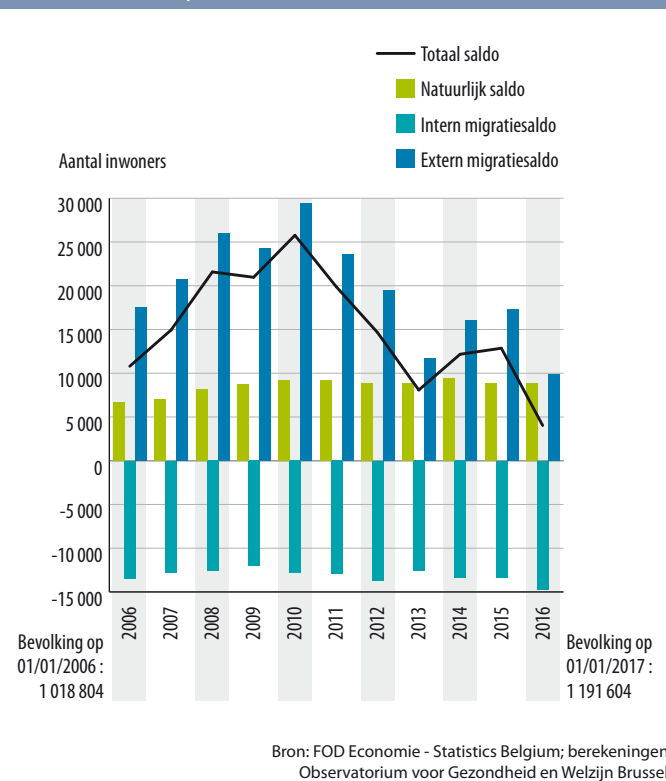
Na een sterk dalende tendens tussen 1970 en het midden van de jaren 1990, neemt de Brusselse bevolking sinds 1995 sterk toe (figuur 2-1).

De evolutie van het bevolkingsaantal kan verklaard worden door de combinatie van drie factoren: het intern migratiesaldo, het extern migratiesaldo en het natuurlijk saldo (figuur 2-2).

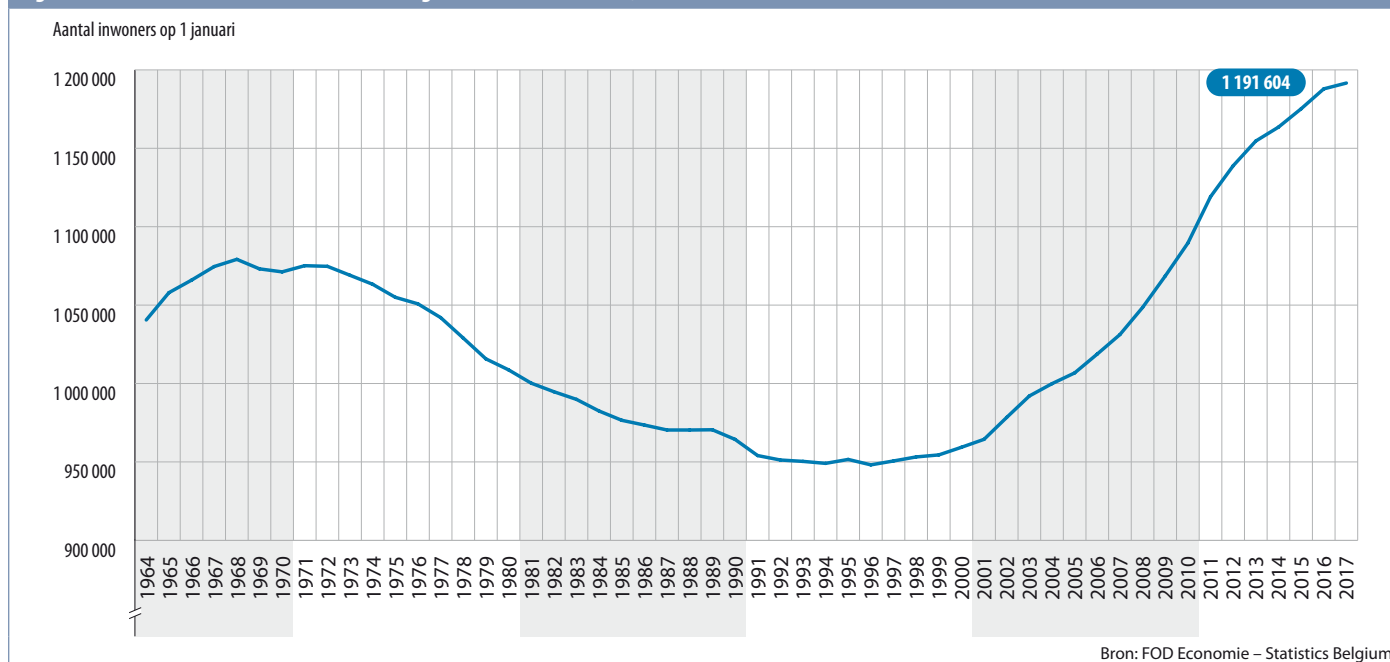
Het **natuurlijk saldo** was in het Brussels Gewest in 2016 net als de voorgaande jaren positief (+8 857), als gevolg van een groter aantal geboortes (17 923) dan sterfgevallen (9 066)^[10]. Dit betekent ongeveer twee geboortes voor een sterfgeval. Dit positief saldo kan verklaard worden door de jonge bevolkingsstructuur van het Brussels Gewest.

Ook het **extern migratiesaldo** blijft positief in 2016 (+9 917), maar ligt veel lager dan in 2015. Dit saldo is het verschil tussen het aantal personen die zich vanuit het buitenland in het Brussels Gewest komen vestigen en die ingeschreven (of heringeschreven na een schrapping) werden in het Rijksregister (47 902) enerzijds, en het aantal Brusselaars die naar het buitenland vertrokken

Figuur 2-2 : Evolutie van het natuurlijk saldo en de migratiesaldi, Brussels Gewest, 2006-2016

Figuur 2-1 : Evolutie van de officiële bevolking in het Brussels Gewest, 1964-2017

[10] Wat specifiek de geboortes en sterfgevallen betreft, zijn de Statistische formulieren voor geboortes en overlijdens een nuttige aanvulling op de gegevens van de officiële bevolking. Deze vermelden immers alle geboren en overleden personen en niet enkel de geboortes en overlijdens van de personen die er officieel verblijven. Voor meer informatie zie: www.observatbru.be

zijn (37 985) anderzijds^[11]. Het Brussels Gewest vangt hiermee 30 % van de immigranten op die uit het buitenland naar België komen. Het extern migratiesaldo ligt veel lager in 2016 dan in 2015 als gevolg van een daling van het aantal personen die het Gewest binnenkomen samen met een stijging van het aantal personen die het Gewest verlaten. Dit laatste wordt naar boven getrokken door een sterke toename van het aantal ambtshalve schrappingen.

Het **intern migratiesaldo** blijft op zijn beurt negatief in 2016 (-14 743), als gevolg van een groter aantal personen dat het Brussels Gewest verliet om in Vlaanderen of Wallonië te gaan wonen (39 124) dan het aantal personen uit Vlaanderen of Wallonië dat in het Brussels Gewest is komen wonen (24 381). Dit saldo is hoger dan in 2015, vooral door een groter aantal personen die het Brussels Gewest verlieten om zich elders in België te vestigen.

In tegenstelling tot de vorige jaren wordt het negatieve interne migratiesaldo niet meer gecompenseerd door het extern migratiesaldo: het Brussels Gewest kent bijgevolg een negatief totaal migratiesaldo in 2016 (-4 826).

Het **totaal saldo**, dit is de som van het migratiesaldo en het natuurlijk saldo, blijft wel positief (+4 031)^[12] en dit verklaart de verdere bevolkingstoename tussen 1 januari 2016 en 2017. Dit totale saldo ligt echter wel opvallend lager dan de voorgaande jaren (figuur 2-2).

Tussen 2016 en 2017 kende het Brussels Gewest een zelfde bevolkingstoename als Wallonië (+0,3 %) en een lagere dan

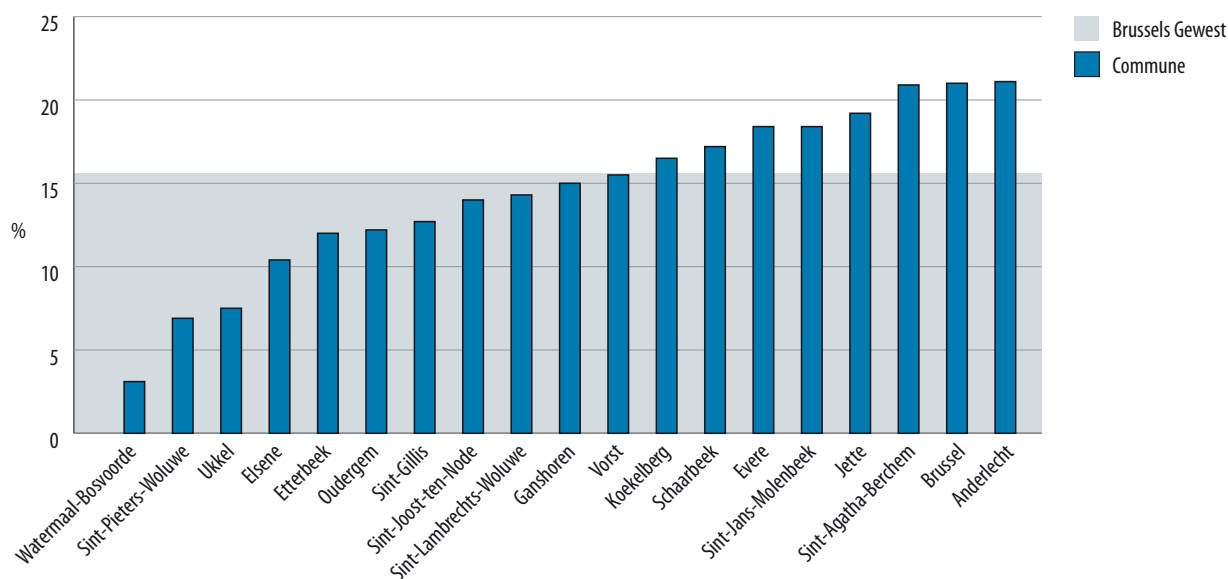
Vlaanderen (+0,6 %), terwijl de jaren ervoor het Brussels Gewest de hoogste bevolkingsgroei kende. In vergelijking met de grote steden was de bevolkingstoename kleiner in het Brussels Gewest (Antwerpen +0,7 %, Gent +0,8 % en Luik +0,5 %) met uitzondering van Charleroi (-0,5 %).

De demografische projecties voorzien een verdere stijging van de Brusselse bevolking met 7 % voor de periode 2017-2025. Dit zou een bevolkingsaantal betekenen van meer dan 1 270 000 in 2025^[13].

We zien echter grote verschillen in bevolkingsdynamiek binnen het Brussels Gewest. Tussen 2007 en 2017 steeg de bevolking in het Brussels Gewest met 16 %. Deze bevolkingsgroei varieert echter van 3 % in Watermaal-Bosvoorde tot 21 % in Anderlecht. De bevolkingsgroei wordt voornamelijk opgevangen in de gemeenten Anderlecht en Brussel, maar ook in Sint-Agatha-Berchem, Jette, Molenbeek, Evere, Schaarbeek en Koekelberg was de bevolkingsgroei groter dan het gewestelijk gemiddelde (figuur 2-3).

De migratiedynamiek kan ook gekenmerkt worden door een sterke bevolkingsswissel. Door een belangrijke immigratie en emigratie in de gemeente verandert de bevolking voortdurend. Voor bepaalde gemeenten als Sint-Joost-ten-Node, betekent dit dat zij een voortdurende verandering van hun bevolking kennen, andere gemeenten zoals Watermaal-Bosvoorde zijn daarentegen veel stabiel. Vooral de gemeenten in het centrum (vijfhoek en eerste kroon) van het Gewest en in het bijzonder de "arme sikkels", kennen in het algemeen een grote migratie-intensiteit.

Figuur 2-3 : Bevolkingsgroei voor de Brusselse gemeenten, 2007-2017

Bron: BISA; berekeningen Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel

[11] Voor de externe migratie werd rekening gehouden met de verandering van register, ambtshalve schrappingen en herinschrijving na schrapping. Onder de 37 985 personen die werden geteld bij de externe migratie (vertrekken), werden 20 397 personen ambtshalve geschrapt.

[12] Dit cijfer komt overeen met de bevolkingsevolutie in de loop van 2016. Wanneer men dit cijfer bij de bevolking van 01/01/2016 telt, krijgt men het totale bevolkingsaantal op 01/01/2017 (afgezien van enkele statistische aanpassingen).

[13] Bron: Planbureau en FOD Economie - Statistics Belgium, 2017

De meer achtergestelde buurten zijn inderdaad vaak een belangrijke aankomstplek voor personen die vanuit arme landen immigreren. Daartegenover vertrekt een belangrijk deel van de bevolking naar andere gemeenten, met name naar deze in het noordwesten van het Gewest waar de tweede kroon zich situeert. De rijkere zuidoostelijke gemeenten van het Gewest kennen minder belangrijke migratiedynamieken, zij ontvangen slechts weinig nieuwkomers en slechts een beperkte instroom van personen die de achtergestelde buurten van het Gewest verlaten. Het is echter eveneens belangrijk op te merken dat de arme buurten niet gereduceerd mogen worden tot “buurten met een transitfunctie”. Een belangrijk deel van hun bevolking blijft immers stabiel en verhuist niet (Van Hamme et al, 2016).

2.3 Een internationale bevolking

Het Brussels Gewest is een internationaal “stadsgewest”, met een groot aandeel bewoners met een buitenlandse nationaliteit: op 1 januari 2017 had meer dan een derde (35 %) van de Brusselse bevolking, namelijk 414 139 personen, niet de Belgische nationaliteit (tegenover 8 % in Vlaanderen en 10 % in Wallonië).

Onder de niet-Belgische bevolking is in 2016 twee derde (66 %) afkomstig uit één van de 28 lidstaten van de Europese Unie (EU28). Het aandeel personen met een nationaliteit van de EU15 is gedaald in de afgelopen tien jaar (46 % in 2016 tegenover 53 % in 2006), net zoals het aandeel onderdanen uit Noord-Afrika (11 % in 2016 tegenover 16 % in 2006) en uit Turkije (2 % in 2016 tegenover 4 % in 2006). Het aandeel onderdanen uit één van de nieuwe lidstaten van de Europese Unie (EU13) nam daarentegen sterk toe (20 % in 2016 tegenover 7 % in 2006) (figuur 2-4).

In 2016 waren de Fransen veruit het best vertegenwoordigd onder de personen van buitenlandse nationaliteit in het Brussels

Gewest, gevolgd door de Marokkanen, Roemenen en Italianen (figuur 2-5).

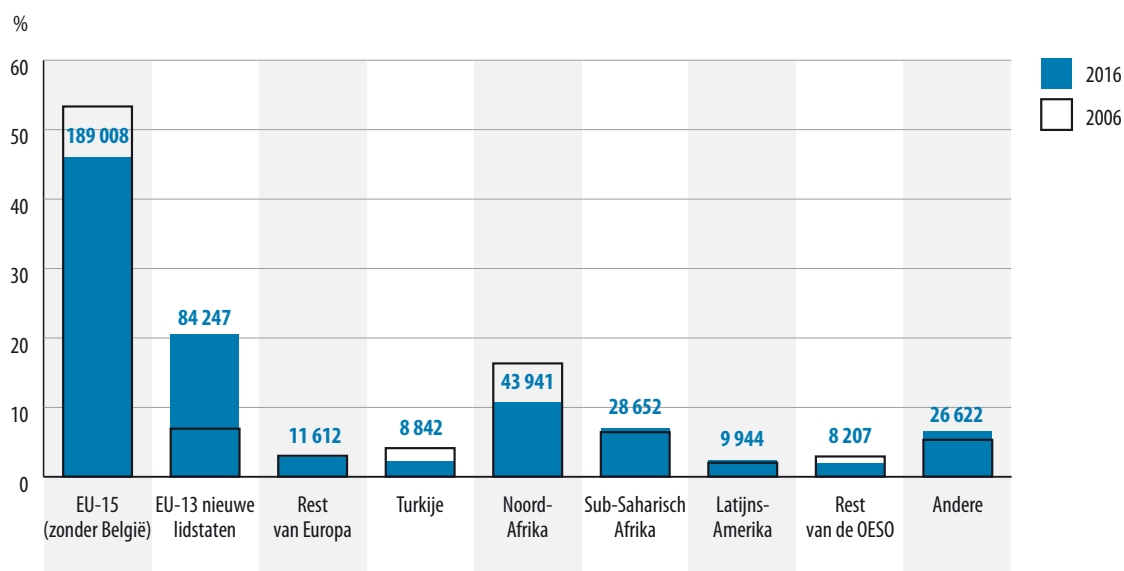
Tussen 2006 en 2016 was er een belangrijke stijging van het aantal Fransen. De meest opvallende toename in deze periode wordt echter opgetekend in het aantal Roemenen, Polen en, in mindere mate, Bulgaren. Deze opmerkelijke stijging houdt verband met de toetreding tot de EU van Polen (in 2004), Roemenië en Bulgarije (in 2007). Eerst en vooral is er de regularisatie van personen die reeds aanwezig waren op het Brussels grondgebied. Verder is er de komst van nieuwe personen door het vrije verkeer van werknemers. Ook is er een toename van werkaanbiedingen voor de onderdanen van deze nieuwe lidstaten in Brussel als hoofdstad van de EU. Sinds 2013 kent het Brussels Gewest een relatieve stagnatie van het aantal Polen en dat kan verband houden met de sterkere circulaire migratie (BISA, 2015a). De personen met een Roemeense, Poolse of Bulgaarse nationaliteit vertegenwoordigen respectievelijk 9 %, 6 % en 3 % van de buitenlandse bevolking in Brussel in 2016.

De stijging in de afgelopen jaren van het aantal Spanjaarden en, in mindere mate, het aantal Italianen en Portugezen, in het Brussels Gewest, kan worden gelinkt aan de economische crisis die deze Zuid-Europese landen sinds 2008 sterk trof (BISA, 2015b).

Tot slot zien we dat het aantal Brusselaars met een Marokkaanse nationaliteit daalt (zoals in heel België). Het verwerven van de Belgische nationaliteit speelt een rol in deze evoluties. Personen van Marokkaanse nationaliteit vertegenwoordigen in 2016 nog respectievelijk 9 % van de Brusselse bevolking met een niet-Belgische nationaliteit.

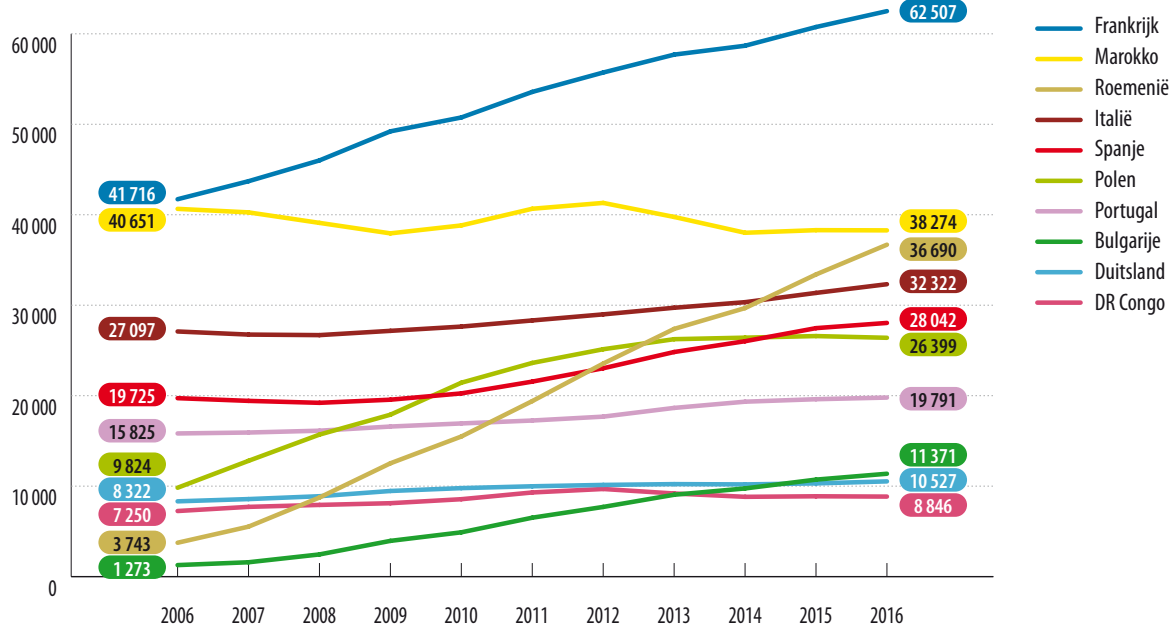
Naast de 10 meest vertegenwoordigde buitenlandse nationaliteiten, vermelden we ook de opvallende toename van het aantal Syriërs (niet geïllustreerd). Terwijl hun aantal in 2013 nog minder dan 1 000 personen bedroeg, steeg hun

Figuur 2-4 : Verdeling van de niet-Belgische bevolking in het Brussels Gewest naar nationaliteit, 1 januari 2006 en 2016

Bron: BISA; FOD Economie – Statistics Belgium; berekeningen Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel

Figuur 2-5 : Evolutie van het aantal onderdanen van de 10 meest vertegenwoordigde buitenlandse nationaliteiten, Brussels Gewest, 1 januari 2006-2016

Bron: BISA, FOD Economie – Statistics Belgium

aanwezigheid in het Brussels Gewest naar meer dan 4 000 personen op 1 januari 2016. De burgeroorlog die sinds 2011 in Syrië woedt, heeft meer dan de helft van de bevolking op de vlucht doen slaan (BISA, 2016a).

Deze cijfers over de nationaliteit geven maar gedeeltelijk de grote diversiteit in herkomst en culturen van de Brusselse bevolking weer. Meer dan één Brusselaar op twee (56 %) is niet in België geboren^[14], en bijna drie kwart (71 %) is van buitenlandse herkomst^[15] (dit wil zeggen dat ze hetzij een buitenlandse nationaliteit bezitten, hetzij geboren zijn met een buitenlandse nationaliteit, hetzij dat één van hun ouders geboren is met een buitenlandse nationaliteit).

leeftijd 37,4 jaar in het Brussels Gewest tegenover 42,5 jaar in Vlaanderen en 41,1 jaar in Wallonië.

Tussen 2007 en 2017 daalde verouderingsindex in het Brussels Gewest terwijl deze in België in dezelfde periode steeg. We zien wel dat de index van de intensiteit van de veroudering (% van de 80-jarigen en ouder onder de 65-jarigen en ouder) iets hoger is dan in de rest van het land: er zijn met andere woorden in verhouding weinig oudere personen (65 jaar en ouder) in het Brussels Gewest, maar deze hebben wel gemiddeld een hogere leeftijd dan in de andere twee gewesten. De index van de intensiteit van de veroudering bleef nagenoeg stabiel in het Brussels Gewest, terwijl deze voor heel België de laatste tien jaar steeg (tabel 2-1).

2.4 Een jonge bevolking

De Brusselse bevolking onderscheidt zich van de twee andere gewesten op vlak van leeftijdsstructuur: ze heeft een jongere bevolking en kent een algemene tendens van verjonging terwijl de bevolking van de andere gewesten veroudert. We merken wel op dat voor het eerst sinds vele jaren, de gemiddelde leeftijd heel licht gestegen is tussen 1 januari 2016 en 2017 in het Brussels Gewest. Op 1 januari 2017 bedroeg de gemiddelde

Tabel 2-1 : Evolutie van de demografische kenmerken van de bevolking van het Brussels Gewest en België, 2007-2017

	Brussels Gewest		België	
	2007	2017	2007	2017
Verouderingsindex (≥ 65 jaar/0-19 jaar)	61,4 %	52,3 %	74,1 %	82,2 %
Afhankelijkheidsindex ((0-19 + ≥ 65 jaar)/20-64 jaar)	63,8 %	62,0 %	67,1 %	69,6 %
Index van de intensiteit van de veroudering (≥ 80 jaar/ ≥ 65 jaar)	31,8 %	31,9 %	26,7 %	30,0 %

Bron: FOD Economie – Statistics Belgium; berekeningen
Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel

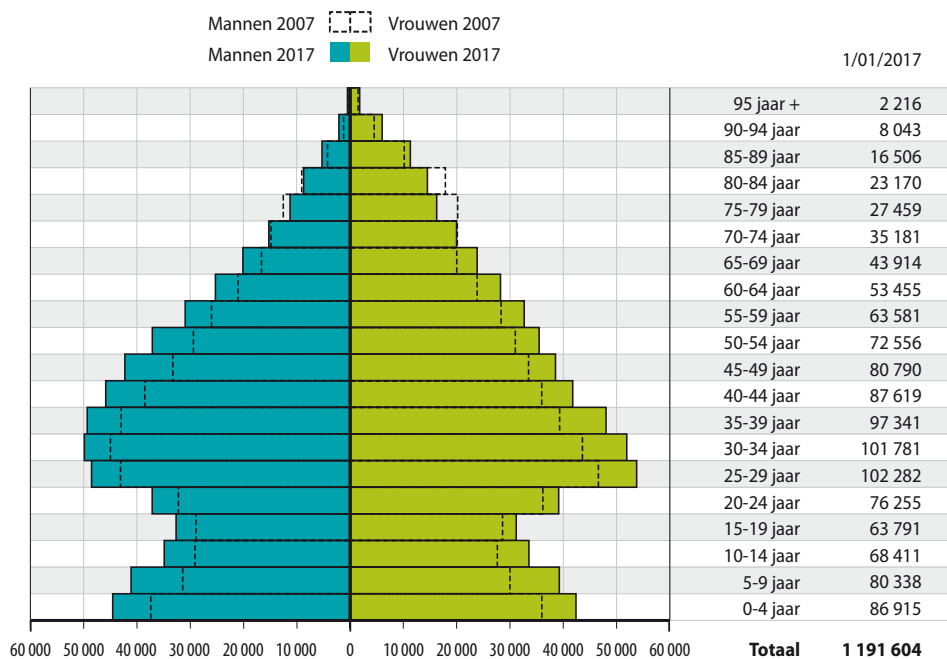
[14] Onder de personen met een Belgische nationaliteit op 1/1/2016, is een derde geboren met een buitenlandse nationaliteit. Onder deze laatsten had 42 % bij geboorte de Marokkaanse nationaliteit, 10 % de Turkse en 6 % de Congolese. Bron: BISA (2017b).

[15] Cijfer op 31 december 2015. Bron: Datawarehouse Arbeidsmarkt en sociale Bescherming, Kruispuntbank van de Sociale Zekerheid ; berekeningen Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel.

Figuur 2-6 vergelijkt het bevolkingshistogram van het Brussels Gewest in 2007 en 2017 en illustreert duidelijk de verjonging van de bevolking: een verbreding van de basis met de jongste leeftijdscategorieën, een belangrijke toename van de volwassen bevolking op vruchtbare leeftijd en een versmalling van een deel van de top (75-84 jaar).

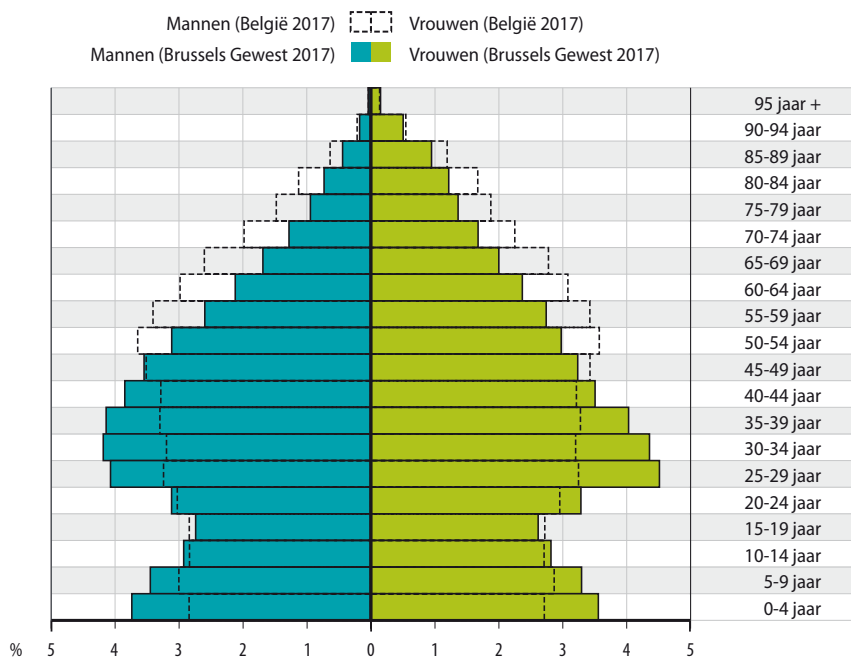
De tweede leeftijdspiramide (figuur 2-7) toont de verdeling van de bevolking naar leeftijd voor het Brussels Gewest en België. Ze illustreert duidelijk de oververtegenwoordiging van jonge kinderen (in het bijzonder 0-4 jarigen) en volwassenen op vruchtbare leeftijd (25 tot 39 jaar) in het Brussels Gewest, in tegenstelling tot de ondervertegenwoordiging van de 50-89 jarigen.

Figuur 2-6 : Leeftijdspiramide van de bevolking, Brussels Gewest, 1 januari 2007 en 2017

Bron: FOD Economie – Statistics Belgium

Figuur 2-7 : Leeftijdspiramide van de bevolking, Brussels Gewest en België, per 100 inwoners, 1 januari 2017

Bron: FOD Economie – Statistics Belgium; berekeningen Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel

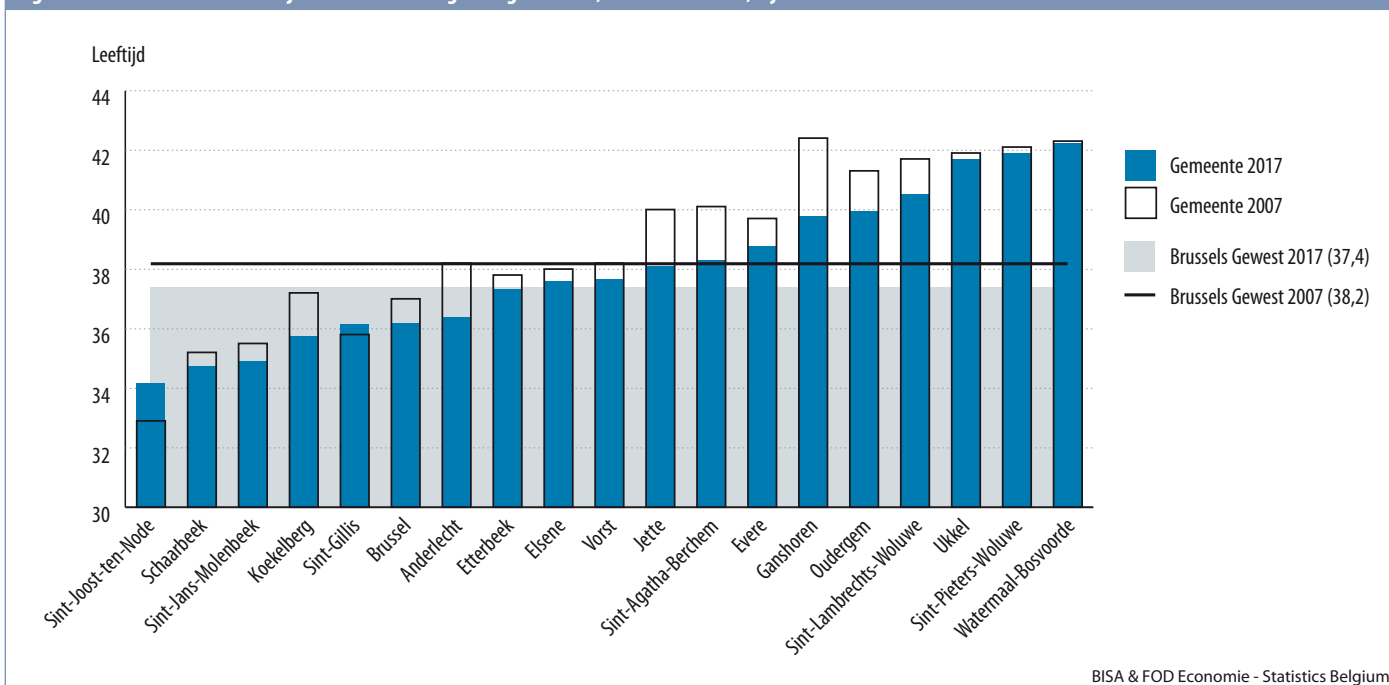
Er bestaan grote demografische verschillen tussen de Brusselse gemeenten (figuur 2-8). Op 1 januari 2016 bedroeg de gemiddelde leeftijd in Sint Joost-ten-Node 34,2 jaar tegenover 42,2 jaar in Watermaal-Bosvoorde. In vergelijking met 2007 daalde de gemiddelde leeftijd in meer of mindere mate in alle Brusselse gemeenten, met uitzondering van Sint-Joost-ten-Node, Sint-Gillis en Watermaal-Bosvoorde.

“De Brusselse leeftijdsstructuur verschilt van deze van de twee andere gewesten: gemiddeld is de Brusselse bevolking jonger. Er bestaan wel grote verschillen tussen de Brusselse gemeenten.”

Ondanks de jonge bevolkingsstructuur van het Gewest en de tendens tot verjonging gedurende talrijke jaren, is het toch belangrijk op te merken dat er sinds 2010 een toename is van het aantal personen van 65 jaar en ouder (figuur 2-9).

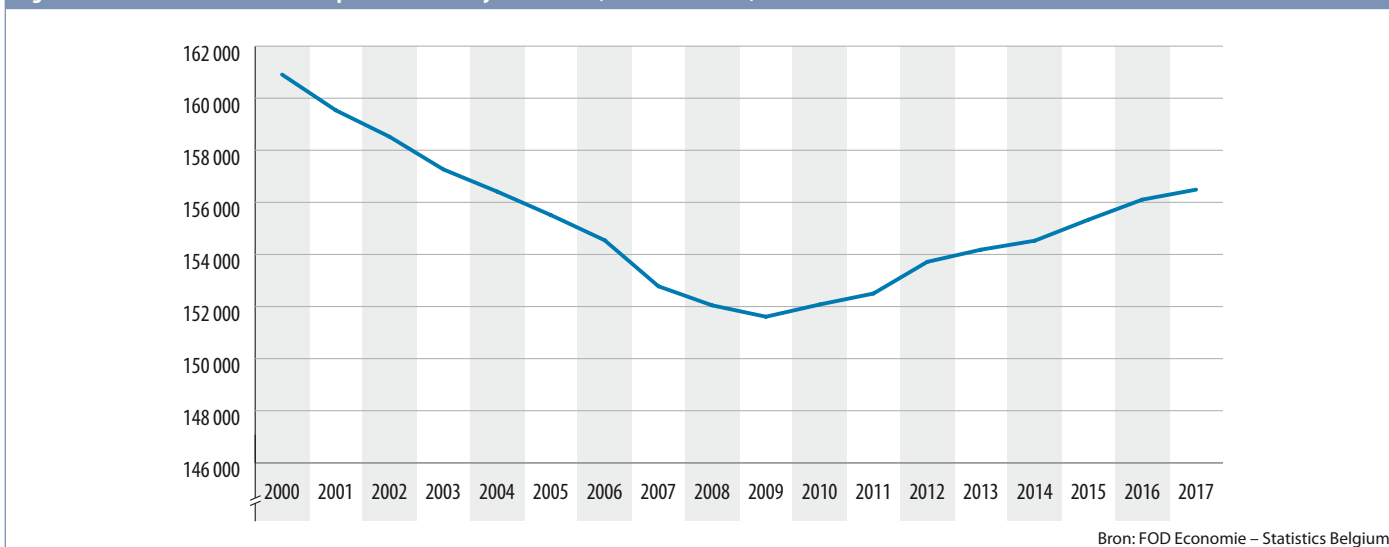
De bevolkingsprojecties voorzien een sterke stijging van het aantal 65-plussers voor de komende jaren en zelfs decennia, met in 2025 bijna 12 000 personen van 65 jaar en ouder meer dan in 2017 (+8 %). Volgens de vooruitzichten zou het aandeel 65-plussers in de totale bevolking eveneens voor het eerst terug toenemen na een jarenlange daling^[16].

Figuur 2-8 : Gemiddelde leeftijd van de bevolking naar gemeente, Brussels Gewest, 1 januari 2007 en 2017

BISA & FOD Economie - Statistics Belgium

Figuur 2-9 : Evolutie van het aantal personen van 65 jaar en ouder, Brussels Gewest, 2000-2017

Bron: FOD Economie - Statistics Belgium

[16] Bron: Federaal Planbureau en FOD Economie - Statistics Belgium, 2017.

2.5 Samenstelling van de huishoudens

Op 1 januari 2016 telde het Brussels Gewest 545 145 private huishoudens^[17]. In vergelijking met het hele land kent het Brussels Gewest een sterkere vertegenwoordiging van alleenstaanden (46 % van de huishoudens tegenover 34 % in België). Het Brussels Gewest telt eveneens een hoger aandeel éénoudergezinnen (tabel 2-2).

Tabel 2-2 : Verdeling van de huishoudens naar huishoudenstype, Brussels Gewest en België, 1 januari 2017

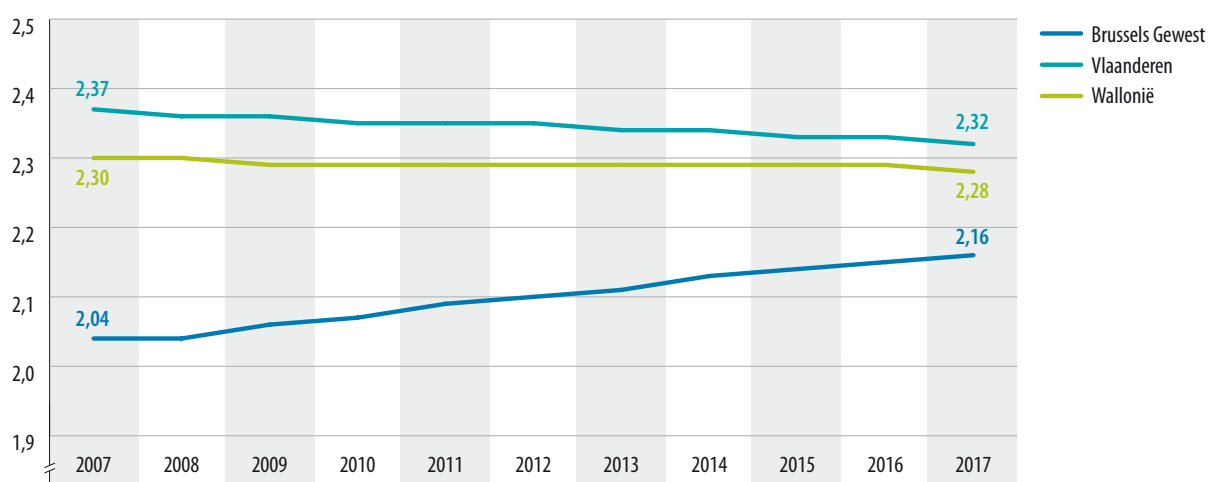
	Brussels Gewest		België
	Aantal	%	%
Eénpersoonshuishoudens	250 765	46,0	34,3
Koppels zonder kinderen	81 293	14,9	25,3
Koppels met kinderen	131 327	24,1	28,6
Eénoudergezinnen	63 568	11,7	9,9
Andere private huishoudenstypes	18 192	3,3	1,9

Bron: BISA; FOD Economie – Statistics Belgium; berekeningen
Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel

Noot: Koppels omvatten zowel getrouwde koppels als niet-getrouwde samenwonenden

De gemiddelde grootte van de huishoudens is 2,16 personen in het Brussels Gewest, tegenover 2,29 in België. Het Brussels Gewest kent dus kleinere huishoudens in verhouding met de Belgische cijfers, als gevolg van het grote aandeel alleenwonenden, maar er wordt wel een vergroting van de huishoudens opgemerkt in tegenstelling tot de evolutie in de twee andere gewesten^[18] (figuur 2-10).

Figuur 2-10 : Gemiddelde grootte van de private huishoudens, per gewest, januari 2006-2016

Bron: BISA, FOD Economie-Statistics Belgium

[17] Private huishoudens zijn alle huishoudens (bestaande uit 1 of meer personen die samen leven), uitgezonderd de collectieve huishoudens (religieuze gemeenschappen, rusthuizen, weeshuizen, studenten- en werkliehuizen, ziekenhuizen en gevangenis) (FOD Economie – Statistics Belgium).

[18] Voor meer informatie zie Brussels Instituut voor Statistiek en Analyse (2016b).

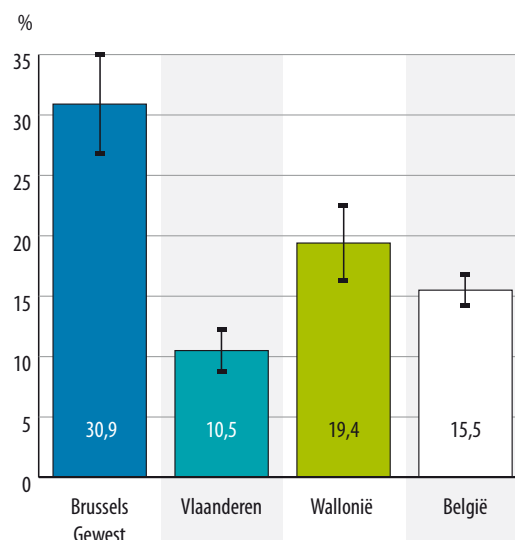
3. INKOMENSARMOEDE

Als men zich baseert op het Bruto Binnenlands Product (BBP) per inwoner, is het Brussels Gewest een economisch rijke stad in vergelijking met andere Europese regio's en de twee andere gewesten van het land. Het BBP per inwoner bedroeg € 63 137 in 2015 en ligt hiermee een stuk hoger dan het Waalse (€ 26 377) en het Vlaamse (€ 37 243) BBP per inwoner^[19].

Veel inwoners van het Brussels Gewest profiteren echter niet van deze geproduceerde rijkdom en de aanwezige jobs. De helft van de jobs in het Brussels Gewest die bijdragen aan het Brusselse BBP, wordt immers ingenomen door inwoners van de twee andere gewesten (zie Hoofdstuk 4). De economische groei van het Brussels Gewest creëert daarenboven slechts weinig jobs (in vergelijking met sommige andere grote Belgische steden) en de jobs die gecreëerd worden, zijn grotendeels jobs die een hoog opleidingsniveau (Van Hamme et al., 2011) en/of een grondige talenkennis vereisen.

De dichotomie tussen de economische evolutie enerzijds en de sociale realiteit anderzijds, kenmerkend voor grote steden, tekent zich des te sterker af in het Brussels Gewest.

Figuur 3-1 : Aandeel van de bevolking onder de armoederisicogrens, België en de gewesten, inkomens 2015

Bron: FOD Economie – Statistics Belgium, Quality Report Belgian SILC 2016

3.1 Armoederisico

Eén van de op Europees niveau meest gehanteerde armoede-indicatoren betreft het aandeel van de bevolking dat moet rondkomen met een equivalent beschikbaar inkomen onder de armoederisicogrens. Deze armoederisicogrens werd vastgelegd op 60 % van het mediaan beschikbaar inkomen op nationaal niveau. De armoederisicograad wordt jaarlijks voor elke Europese lidstaat berekend op basis van de EU-SILC enquête.

Voor België lag deze grens op basis van de EU-SILC enquête 2016 (inkomens 2015) op € 13 377 per jaar of € 1 115 per maand voor een alleenstaande. Voor een alleenstaande ouder met twee kinderen lag de grens op € 1 784 per maand, voor een koppel met twee kinderen op € 2 341 per maand^[20].

Figuur 3-1 toont aan dat het Brussels Gewest het gewest is met het hoogste aandeel van de bevolking dat moet rondkomen met een inkomen onder de armoederisicogrens, met een armoederisico tussen 27 % en 35 %, wat significant^[21] hoger is dan in Vlaanderen (tussen 9 % en 12 %) en Wallonië (tussen 16 % en 23 %).

“Ongeveer een derde van de Brusselse bevolking leeft met een inkomen onder de armoederisicogrens, dit aandeel is veel hoger dan in de rest van het land.”

Bij de interpretatie van dit cijfer is het belangrijk om in herinnering te brengen dat bepaalde bevolkingsgroepen die in grote armoede leven niet opgenomen zijn in deze EU-SILC enquête (zie inleiding). In 2010 voerde het HIVA Onderzoeksinstituut voor Arbeid en Samenleving (Schockaert et al., 2012) een enquête uit naar de levensomstandigheden van de zogenaamd “verborgen armen”, in dit geval meer bepaald daklozen en mensen zonder papieren. Dit onderzoek toonde aan dat de grote meerderheid van de dak- en thuislozen (72 %) en de mensen zonder wettige verblijfsvergunning (96 %) onder de armoederisicogrens leeft en in de meeste gevallen er zelfs ver onder^[22].

Het armoederisico is enkel gebaseerd op het inkomen van de huishoudens en houdt geen rekening met andere elementen die de feitelijke levensstandaard beïnvloeden (Defeyt & Guio, 2011). Eenzelfde inkomen impliceert immers niet noodzakelijk eenzelfde levensstandaard. Deze laatste zal variëren naargelang de specifieke situatie van een persoon (gezinsamenstelling, huurder of eigenaar, leeftijd van de kinderen, socio-economisch statuut, woonplaats, ...) en de uitgaven die hiermee gepaard gaan. Werken met een “budgetstandaard”^[23] laat wel toe om rekening te houden met de noodzakelijke uitgaven van de huishoudens. Hiermee wordt het budget bepaald dat specifieke huishoudens minimaal nodig hebben om op een menswaardige manier te kunnen participeren aan de maatschappij in een gegeven context. Daar waar de armoederisicogrens betrekking heeft op het beschikbare inkomen, refereert de budgetstandaard dus naar het noodzakelijke inkomen waarover een huishouden moet beschikken, rekening houdend met de persoonskenmerken en de noodzakelijke uitgaven in een bepaalde context. De budgetstandaarden liggen hoger in het

[19] Bron: Brussels Instituut voor Statistiek en Analyse.

[20] Bron: FOD Economie – Statistics Belgium, EU-SILC 2016.

[21] De term ‘significant’ wordt in de statistische betekenis gebruikt.

[22] Deze huishoudens kennen daarenboven een grote armoedeintensiteit (“poverty gap”). Deze indicator meet hoe ver het inkomen van de bevolkingsgroep met een armoederisico verwijderd is van de armoederisicogrens.

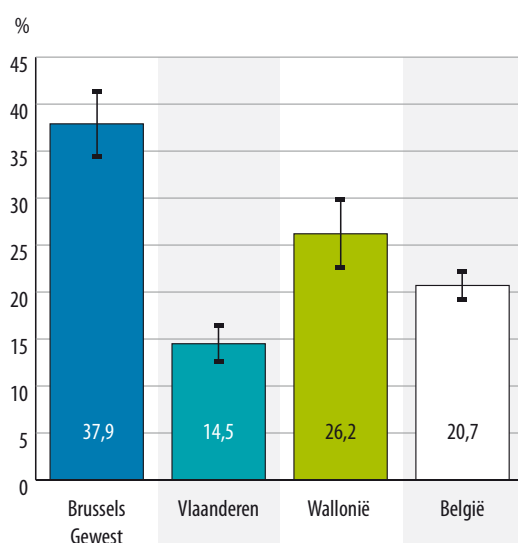
[23] Zie o.a. Storms & Van den Bosch (2009 & 2010).

Brussels Gewest dan in de twee andere gewesten, voornamelijk als gevolg van een zwaarder doorwegende huisvestingskost (Storms, 2012). Er werden echter nog geen armoede-indicatoren berekend op basis van deze budgetstandaard voor de drie Belgische gewesten, er bestaan wel enkele studies die hier dieper op ingaan (Penne et al, 2016).

In het kader van de Europa 2020-strategie werd een samengestelde indicator ontwikkeld, die naast het inkomen ook andere dimensies van armoede in rekening brengt. Het zogenaamde "risico op armoede of sociale uitsluiting" ("At Risk of Poverty or Social Exclusion" (AROPE)) meet het aandeel personen dat voldoet aan minstens één van volgende voorwaarden: (1) leeft in een gezin met een beschikbaar inkomen onder de nationale armoederisicogrens, (2) is tussen 0 en 59 jaar en leeft in een gezin met een zeer lage werkintensiteit (Low Work Intensity, LWI) ^[24] en (3) kent ernstig materiële deprivatie ("Severe Material Deprivation" (SMD)) ^[25].

In het Brussels Gewest ligt het aandeel van de bevolking met een risico op armoede of sociale uitsluiting tussen 34 % en 41 %, wat eveneens significant hoger is dan in de twee andere gewesten (tussen 13 % en 16 % in Vlaanderen en tussen 23 % en 30 % in Wallonië) (figuur 3-2).

Figuur 3-2 : Aandeel van de bevolking met een risico op armoede of sociale uitsluiting, België en de gewesten, inkomens 2015

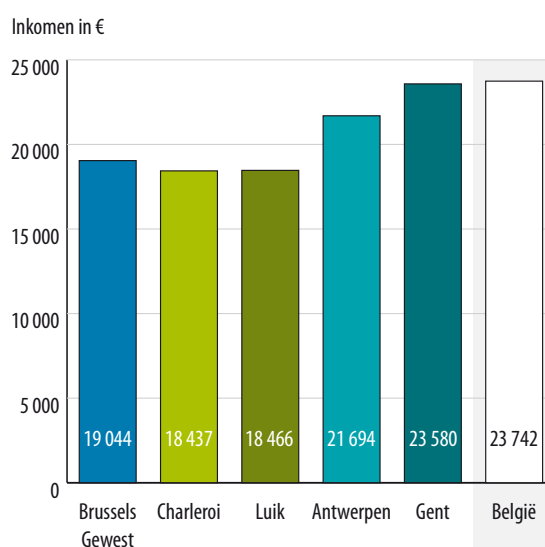
Bron: FOD Economie - Statistics Belgium, Quality Report Belgian SILC 2016

3.2 Inkomens en inkomensbronnen

3.2.1 BELASTBAAR INKOMEN

De fiscale statistieken van de fiscale inkomens geven ons een beeld van het belastbaar inkomen van een deel van de bevolking. Deze statistiek kent echter enkele limieten ^[26]. Het mediaan inkomen van de aangiften ligt in 2014 iets hoger in het Brussels Gewest (€ 19 044) dan in Luik en Charleroi, maar lager dan in Antwerpen en Gent (figuur 3-3).

Figuur 3-3 : Jaarlijks mediaan inkomen van de aangiften, Brussels Gewest, de grote steden en België, inkomens 2014

Bron: FOD Economie - Statistics Belgium, Fiscale statistieken 2015

"Het mediaan inkomen van de fiscale aangiften ligt lager in het Brussels Gewest dan in België en de grote Vlaamse steden, maar iets hoger dan in de grote Waalse steden."

[24] Een huishouden kent een lage werkintensiteit wanneer de personen van het huishouden op actieve leeftijd (tussen 18 en 59 jaar, exclusief studenten) tijdens het afgelopen jaar minder dan 20 % van de potentiële werktijd effectief werkten.

[25] Een persoon is ernstig materieel gedepriveerd wanneer hij/zij minstens drie van een lijst van negen items moet missen/niet heeft/niet kan doen omwille van financiële redenen: onverwachte uitgaven, om de twee dagen vlees, vis of een proteïnerijk alternatief eten, de woning degelijk verwarmen, éénmaal per jaar één week vakantie buitenshuis nemen, een eigen wagen hebben, een televisie hebben, een telefoon bezitten, een wasmachine hebben, hypothecaire lening, huur of andere courante rekeningen op tijd betalen (Bron: Eurostat en Task force duurzame ontwikkeling van het Federaal Planbureau).

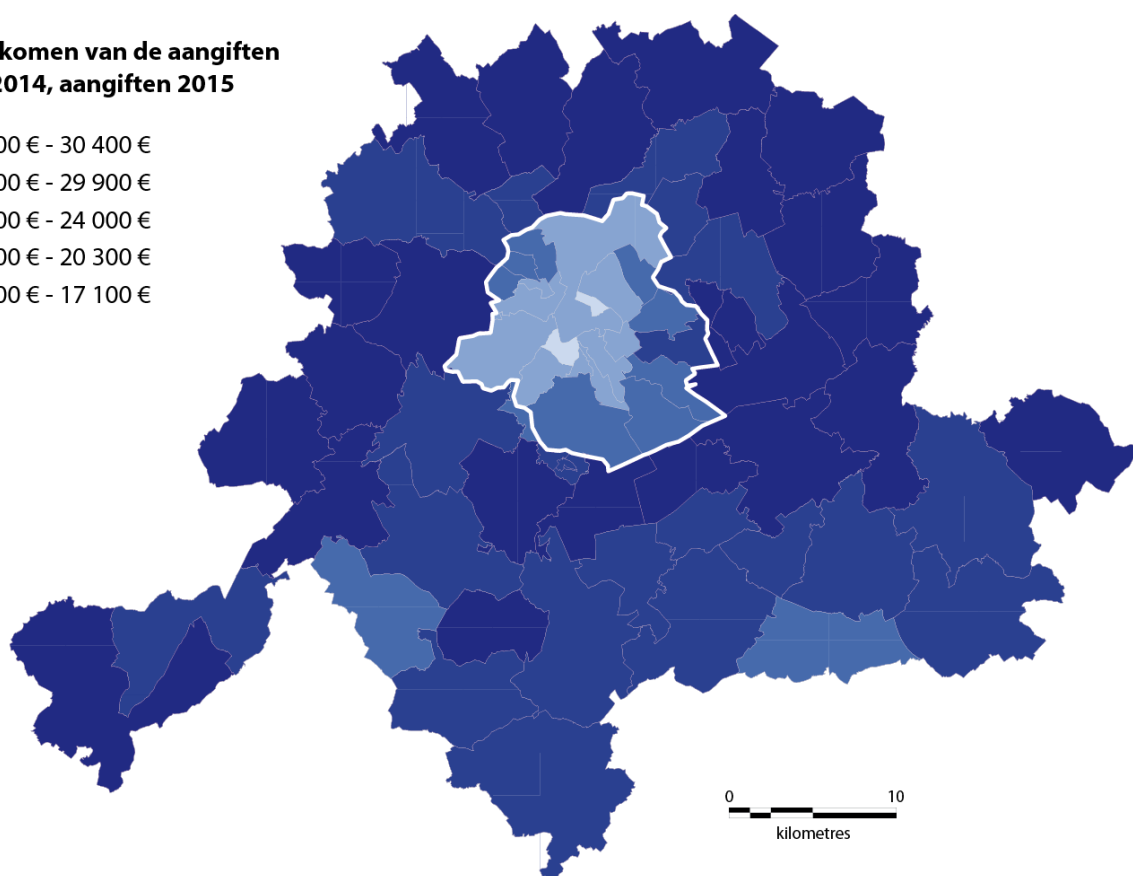
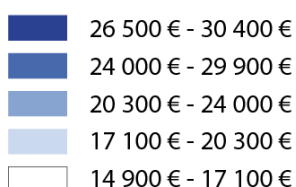
[26] De gegevens hebben enkel betrekking op de inkomens die onderworpen zijn aan de personenbelasting. Sommige soorten inkomens zijn niet belastbaar en worden dus niet mee opgenomen in de fiscale statistieken. Dit betekent dat sommige sociale transfers (leefloon, equivalent leefloon en kinderbijslag in het bijzonder) vrijgesteld zijn van belastingen en dus niet mee opgenomen worden in het belastbaar inkomen. Ook zijn er personen met een hoog inkomen dat niet belastbaar is via het nationaal systeem, zoals de buitenlandse diplomaten of internationale ambtenaren. Daarenboven onderschatten fiscale statistieken de inkomens uit kapitaal (roerende goederen en vastgoed) zwaar. Voor meer informatie zie: BISA (2016c).

Kaart 3-1 geeft het mediaan inkomen van de aangiften weer op het niveau van de gemeenten, en dit voor het “stadsgewest”^[27] Brussel. Met uitzondering van enkele gemeenten in het zuidoosten van het Brussels Gewest, zijn de mediane inkomens in het algemeen lager in het Brussels Gewest dan in de andere perifere gemeenten van het “stadsgewest”.

Binnen het Brussels Gewest zelf varieert het mediaan inkomen per aangifte van € 14 998 in Sint-Joost-ten-Node (dat hiermee het laagste mediaan inkomen van heel het land kent) tot € 25 539 in Sint-Pieters-Woluwe.

Kaart 3-1 : Mediaan inkomen per aangifte, per gemeente, stadsgewest Brussel, inkomens 2014

**Mediaan inkomen van de aangiften
Inkomens 2014, aangiften 2015**

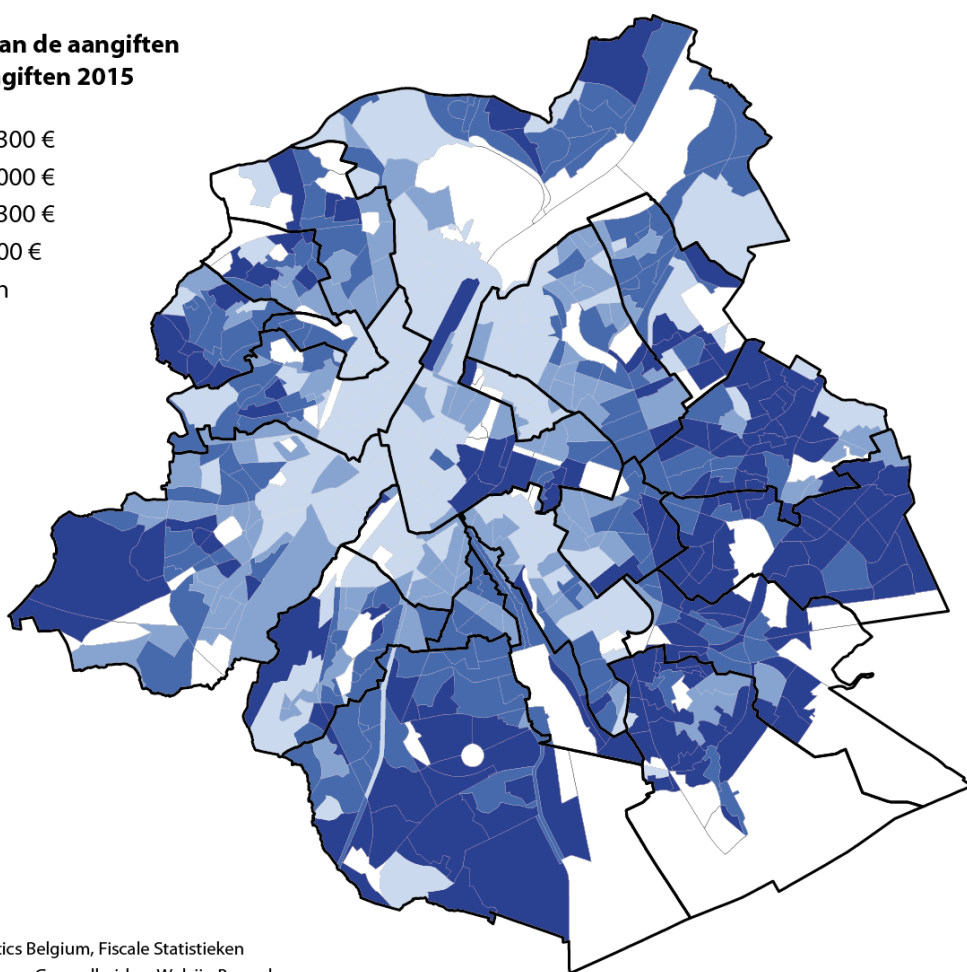
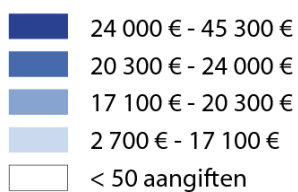
Bron: FOD Economie - Statistics Belgium, Fiscale Statistieken 2015; afbakening stadsgewest : Van Hecke et al. (2007)
Cartografie: Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel

[27] Een stadsgewest is een geografische term om het geheel van de dichtbebouwde stedelijke agglomeratie en haar omliggende gemeenten (de banlieue) aan te duiden. De banlieue bestaat uit die gemeenten die sterk verbonden zijn met de stad, hier het Brussels Gewest. Ze wordt afgebakend door indicatoren die o.a. de school- en werkpandelen en de migraties weergeven (voor meer informatie zie: Van Hecke et al. (2007)).

Naast grote verschillen tussen het Brussels Gewest en de overige gemeenten van het "stadsgewest" Brussel, kent het Brussels Gewest intern ook grote verschillen (kaart 3-2). De wijken met de laagste mediane inkomens bevinden zich grotendeels in de "arme sikkel".

Kaart 3-2 : Mediaan inkomen per aangifte, per statistische sector, Brussels Gewest, Inkomens 2014

**Mediaan inkomen van de aangiften
inkomens 2014, aangiften 2015**

Bron: FOD Economie - Statistics Belgium, Fiscale Statistieken
Cartografie: Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel

3.2.2 INKOMENSONGELIJKHEID

De Gini-coëfficiënt^[28] (op basis van de fiscale statistieken) is een indicator van inkomensongelijkheid. De Gini-coëfficiënt kan een waarde aannemen van 0 (perfecte gelijkheid) tot 1 (totale ongelijkheid). Na belastingen bedroeg de Gini-coëfficiënt 0,40 in het Brussels Gewest in 2014, tegenover 0,38 in België (vóór belastingen respectievelijk 0,47 en 0,44). In de andere grote steden bedroeg de Gini-coëfficiënt na belastingen 0,36 in Antwerpen; 0,37 in Gent; 0,36 in Luik en 0,33 in Charleroi^[29].

"De inkomensongelijkheden zijn groter in het Brussels Gewest dan in het hele land."

De inkomensongelijkheid in het Brussels Gewest wordt waarschijnlijk onderschat wanneer die gemeten wordt aan de hand van de fiscale statistieken. De zeer lage inkomens en bepaalde zeer hoge inkomens worden immers niet mee opgenomen in de fiscale aangiften (zie hierboven) en worden dus niet gebruikt bij de berekening van de Gini-coëfficiënt. Deze categorieën zijn oververtegenwoordigd in het Brussels Gewest in vergelijking met de andere gewesten. Daarenboven worden de inkomsten uit roerende en onroerende goederen onderschat.

3.2.3 INKOMENSBRONNEN

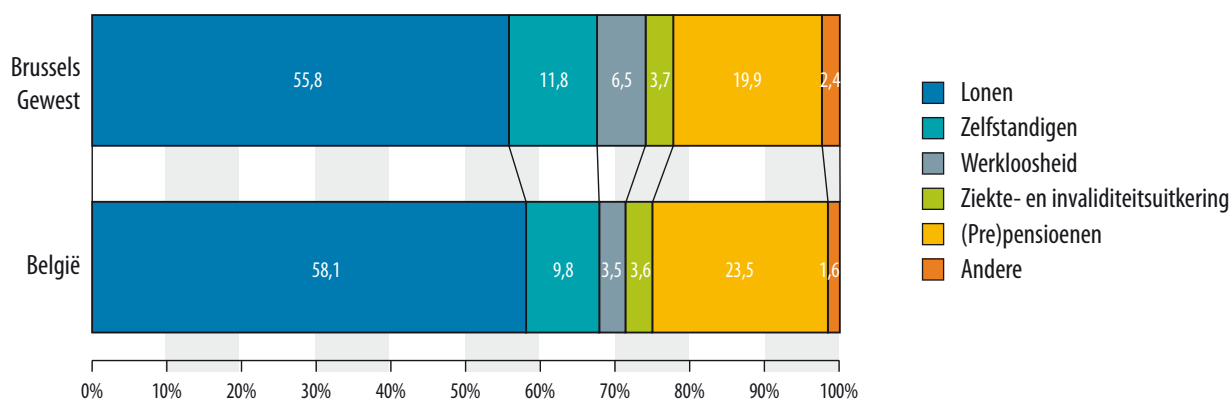
In het Brussels Gewest is 56 % van het totaal belastbaar inkomen afkomstig uit loonarbeid, wat minder is dan in het gehele land (58 %). Het aandeel inkomens uit (brug)pensioenen ligt eveneens minder hoog in het Brussels Gewest (20 %) dan in heel België (23 %), dit houdt verband met de jongere leeftijdsstructuur van de Brusselse bevolking. Het aandeel inkomens van zelfstandigen ligt daarentegen een beetje hoger in het Brussels Gewest^[30]. Het aandeel inkomens uit de werkloosheidsuitkering (7 %) is in Brussel bijna dubbel zo hoog als in het hele land (3 %) omwille van de hoge werkloosheidsgraad in het Gewest (figuur 3-4).

3.3 Inkomens en uitkeringen uit de sociale zekerheid en sociale bijstand

De sociale zekerheid voorziet verschillende vervangingsinkomens voor mensen die geen inkomen verkrijgen uit arbeid (o.a. pensioenen, werkloosheidsuitkering, arbeidsongeschiktheids- en invaliditeitsuitkering). Om een beroep te kunnen doen op een dergelijk vervangingsinkomen moet men voldoende sociale bijdragen hebben betaald. Over het algemeen is het bedrag van de uitkering (gedeeltelijk) afhankelijk van het laatst verdiende loon.

Mensen die niet of slechts een korte periode gewerkt hebben en aldus onvoldoende rechten hebben opgebouwd en dus zo door de mazen van het beschermingsnet van de sociale

Figuur 3-4 : Componenten van het gezamenlijk netto-inkomen, Brussels Gewest en België, inkomens 2014

Bron: FOD Economie – Statistics Belgium, Fiscale Statistieken 2015

[28] De hier weergegeven Gini-coëfficiënt is berekend op basis van de fiscale statistieken door het BISA en verschilt van de Gini-coëfficiënt berekend door Statistics Belgium op basis van de EU-SILC Enquête.

[29] Bron: Brussels Instituut voor Statistiek en Analyse, FOD Economie – Statistics Belgium, Fiscale Statistieken 2015.

[30] Merk echter op dat de inkomens van zelfstandigen sterk onderschat worden in de fiscale inkomens (Treutens, 2014).

zekerheid vallen, kunnen - onder bepaalde voorwaarden - een bijstandsuitkering aanvragen in de vorm van een (equivalent) leefloon van het OCMW of een inkomensgarantie voor ouderen (IGO).

3.3.1 HET BEDRAG VAN DE VERVANGINGSINKOMENS EN BIJSTANDSUITKERINGEN

Het aantal mensen dat een vervangingsinkomen of bijstandsuitkering ontvangt, is een indicator voor het aantal mensen dat met een beperkt inkomen moet leven (zie paragraaf 3.3.2). De minimumbedragen van deze vervangingsinkomens en bijstandsuitkeringen, weergegeven in tabel 3-1, liggen immers onder de armoederisicogrens, met uitzondering van de werknemerspensioenen en de arbeidsongeschiktheidsuitkering (afhankelijk van de gezinssituatie). In tabel 3-1 worden de bedragen die boven de armoederisicogrens liggen in het vet weergegeven.

In het algemeen is de minimuminkomensbescherming minder doeltreffend voor koppels met of zonder kinderen dan voor alleenstaanden. De verhoging van de uitkering (leefloon, werkloosheid, enz.) ter compensatie van personen ten laste, is immers te klein (of ontbreekt) om de kosten van een bijkomende volwassene te dekken.

Sinds 2005 is de automatische koppeling van de sociale uitkeringen en vervangingsinkomens aan de welvaartsstijging (aanvullend aan de zogenaamde koopkrachtvastheid via een automatische indexering via de gezondheidsindex) in België wettelijk verankerd^[31]. Deze regelmatige aanpassingen van de bedragen van de sociale uitkeringen zijn echter onvoldoende om de armoederisicogrens te overstijgen en dit geldt in het bijzonder voor het (equivalent) leefloon.

Bovendien is het mechanisme van welvaartsvastheid niet van toepassing op de kinderbijslagen (enkel de automatische indexering via de gezondheidsindex is van toepassing). Dit maakt dat noch de basisbedragen noch de sociale toelagen aangepast worden aan de stijgende levenskosten (Steunpunt armoedebestrijding, 2013; Cantillon et al., 2013).

“De minimumbedragen van verschillende vervangingsinkomens en van de bijstandsuitkeringen liggen onder de armoederisicogrens. Ze bieden bijgevolg onvoldoende bescherming tegen armoede.”

Tabel 3-1: Armoederisicogrens en het bedrag van de minimumuitkeringen (in € per maand) in België op 01/09/2017

	Alleenstaande	Samenwonende	Koppel met twee kinderen (1)	Eénoudergezin met twee kinderen
Armoederisicogrens (EU-SILC 2016, inkomens 2015)	1 115 €	836 €	2 341 €	1 784 €
Leefloon (OCMW)	892,70 €	595,13 €	1 190,27 €	1 190,27 €
Gewaarborgde kinderbijslag (voor 2 kinderen < 6 jaar)			349,97 €	349,97 €
Inschakelingsuitkering RVA (ouder dan 21 jaar)	892,58 €	456,04 € 497,90 € (2)	1 214,20 €	1 214,20 €
Minimum werkloosheidsuitkering (3)	1 031,94 €	539,76 € 726,44 € (2)	1 246,44 €	1 246,44 €
Maximum inkomensvervangende tegemoetkoming gehandicapten (4)	892,99 €	595,33 €	1 190,65 €	1 190,65 €
Uitkering voor arbeidsongeschiktheid (5)	1 212,38 €	1 039,48 €	1 515,02 €	1 515,02 €
Minimum pensioen werknemers/zelfstandigen voor een volledige loopbaan	1 212,35 €		1 514,96 €	
Overlevingspensioen werknemers/zelfstandigen	1 196,15 €			
Inkomensgarantie voor ouderen (IGO)	1 083,28 €	722,18 €		
(1) In deze tabel wordt gesteld dat de partner van de persoon die de uitkering/het vervangingsinkomen ontvangt als gezinshoofd geen enkele vorm van inkomen heeft. (2) Bevoorrecht samenwonend: het betreft een verhoging van de uitkering in het geval dat de partner eveneens een werkloosheidsuitkering ontvangt dat lager ligt dan een bepaald bedrag. (3) De bedragen van de werkloosheidsuitkering zijn degressief en nemen dus af na verloop van tijd. De hier gepresenteerde bedragen betreffen de forfaitaire bedragen, over het algemeen na 49 maanden. (4) Men ontvangt niet noodzakelijk het maximumbedrag dat met de gezinssituatie overeenkomt. Om het bedrag te bepalen worden eerst de inkomsten van het huishouden onderzocht. (5) Minimum bedrag vanaf de 7 ^{de} maand arbeidsongeschiktheid				
Bron: EU-SILC 2016, POD Maatschappelijke Integratie, FAMIFED (Federaal agentschap voor de kinderbijslag), Rijksdienst voor Arbeidsvoorziening, Federale Pensioendienst, FOD Sociale Zekerheid, Rijksinstituut voor ziekte- en invaliditeitsverzekering.				

[31] Het mechanisme voor een aanpassing van de uitkeringen aan de welvaartsstijging werd voorzien in het Generatiepact met de wet van 23 december 2005. Het is de bedoeling om, in zekere mate, rekening te houden met het feit dat een indexering op basis van de gezondheidsindex niet voldoende is om de algemene welvaartsstijging te volgen die eerder de loonevolutie reflecteert en zo het algemene welvaartsniveau van de bevolking (Federaal Planbureau, 2011).

3.3.2 HET AANTAL MENSEN MET EEN VERVANGINGSINKOMEN OF BIJSTANDSUITKERING

Tabel 3-2 geeft een overzicht van het aantal personen dat een beroep moet doen op een vervangingsinkomen (werkloosheidsuitkering, invaliditeitsuitkering) of een bijstandsuitkering (leefloon, equivalent leefloon, inkomensgarantie voor ouderen, tegemoetkoming voor personen met een handicap). De pensioenen zijn niet opgenomen.

Merk op dat de totalen in tabel 3-2 een lichte overschatting zijn van het totaal aantal mensen dat een uitkering ontvangt. Het is namelijk mogelijk om verschillende uitkeringen te ontvangen (bijvoorbeeld een werkloosheidsuitkering in combinatie met een aanvullend leefloon), met eventuele dubbelstellingen tot gevolg.

“Meer dan een vijfde van de Brusselse bevolking tussen 18 en 64 jaar ontvangt een vervangingsinkomen of een bijstandsuitkering.”

Ongeveer 17 % van de Brusselse jongvolwassenen (18-24 jaar), 22 % van de bevolking op actieve leeftijd (18-64 jaar) en 13 % van de ouderen (65 jaar en ouder) ontving een vervangingsinkomen (exclusief pensioenen) of bijstandsuitkering. Tussen januari 2015 en januari 2016 was er weinig evolutie in het aantal uitkeringsgerechtigden, uitgezonderd bij de ouderen waar wel een stijging wordt waargenomen (door de stijging van het aantal personen met een IGO, zie paragraaf 3.3.4).

Wanneer we echter kijken naar de verschillende uitkeringen apart zijn er wel evoluties merkbaar onder de actieve bevolking en zeker onder de jongvolwassenen: het aantal personen met een werkloosheidsuitkering of inschakelingsuitkering daalt, terwijl het aantal personen die een ander type vervangingsinkomen of bijstandsuitkering ontvangt, stijgt.

Er zijn verschillende factoren die de evolutie van het aantal uitkeringsgerechtigden kunnen verklaren, zoals conjuncturele schommelingen of veranderingen in de praktijk en de wetgeving. De jaarlijkse evolutie van het gemiddeld aantal uitkeringsgerechtigde werklozen (ongeacht de leeftijd) toont een duidelijke daling in 2016, die reeds begonnen is sinds 2014. Deze daling kan gedeeltelijk verklaard worden door een

Tabel 3-2 : Aantal personen dat een vervangingsinkomen (exclusief pensioenen) of een bijstandsuitkering ontvangt, per leeftijdscategorie, Brussels Gewest januari 2015 en 2016*

	Aantal 2016	% van de bevolking 2016	Aantal 2015	Evolutie 2015-2016
Jongvolwassenen (18-24 jaar): totale bevolking	103 013	100 %	102 934	+0,1 %
OCMW: leefloon + equivalent leefloon	12 238	11,9 %	11 277	+8,5 %
Werkloosheids- en inschakelingsuitkering	4 299	4,2 %	5 114	-15,9 %
Inkomensvervangende tegemoetkoming gehandicapten	522	0,5 %	512	+2,0 %
Invaliditeitsuitkering	103	0,1 %	93	NP**
Totaal aantal 18-24 jaar met een uitkering	17 162	16,7 %	16 996	+1,0 %
Bevolking op actieve leeftijd (18-64 jaar): totale bevolking	760 001	100 %	751 915	+1,1 %
OCMW: leefloon + equivalent leefloon	39 707	5,2 %	37 175	+6,8 %
Werkloosheidsuitkering	81 807	10,8 %	87 127	-6,1 %
Inkomensvervangende tegemoetkoming gehandicapten	10 295	1,4 %	10 146	+1,5 %
Invaliditeitsuitkering	32 542	4,3 %	30 615	+6,3 %
Totaal aantal 18-64 jaar met een uitkering	164 351	21,6 %	165 063	-0,4 %
Ouderen (65-plus): totale bevolking	156 106	100 %	155 336	+0,5 %
Inkomensgarantie voor ouderen (IGO) ^[32]	17 651	11,3 %	16 117	+9,5 %
OCMW: leefloon + equivalent leefloon	1 388	0,9 %	1 367	+1,5 %
Inkomensvervangende tegemoetkoming gehandicapten	1 498	1,0 %	1 495	+0,2 %
Invaliditeitsuitkering	83	0,05 %	72	NP**
Totaal aantal 65 jaar en + met een uitkering	20 620	13,2 %	19 051	+8,2 %

Bron: FOD Sociale Zekerheid; POD Maatschappelijke integratie; Rijksdienst voor Arbeidsvoorziening; Federale Pensioendienst; Rijksinstituut voor Ziekte en Invaliditeitsverzekering; FOD Economie – Statistics Belgium; berekeningen Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel

* Gegevens op 1 januari met uitzondering van de gegevens over het aantal personen met een invaliditeitsuitkering berekend op 30 juni van het betreffende jaar

** NP = niet pertinent (als gevolg van zeer kleine aantallen)

Noot: deze tabel is niet vergelijkbaar met de tabel in de vorige edities van de Welzijnsbarometer voor wat betreft de tegemoetkoming voor personen met een handicap: hier worden enkel de personen weergegeven die een inkomensvervangende tegemoetkoming voor personen met een handicap krijgen (en niet meer het totaal aantal personen met een tegemoetkoming voor personen met een handicap). Het aantal personen zonder een inkomensvervangende tegemoetkoming, maar wel met een integratietegemoetkoming of met een tegemoetkoming voor hulp aan bejaarden – wat complementaire tegemoetkomingen zijn aan een inkomen – worden in deze tabel niet meegeteld. Het betreft respectievelijk 5 157 en 7 607 personen in het Brussels Gewest in 2016.

[32] Het Gewaarborgd inkomen voor bejaarden (GIB) is sinds 2001 vervangen door de Inkomensgarantie voor ouderen (IGO). Diegenen die vóór 2001 genoten van het GIB kunnen deze behouden indien dit voordeliger is dan de nieuwe uitkering. De cijfers die in deze Welzijnsbarometer gepresenteerd worden omvatten het totaal aantal gerechtigden (GIB én IGO).

toename van de tewerkstelling, maar is eveneens het gevolg van de verstrenging van de toegang tot en het behoud van de werkloosheids- en inschakelingsuitkeringen (zie hoofdstuk 4). Deze verstrenging kan naast een stijging van het aantal personen die geen vervangingsinkomen of uitkering ontvangen van de Sociale Zekerheid leiden tot een toename van het aantal leefloongerechtigden (en eventueel andere vormen van vervangingsinkomen of bijstandsuitkeringen). De evolutie van het aantal (equivalent) leefloongerechtigden wordt meer in detail toegelicht in de volgende paragraaf.

3.3.3 OCMW-STEUN

Recht op maatschappelijke integratie en hulp

Het Recht op Maatschappelijke Integratie (RMI) is van toepassing sinds de invoering van de wet op maatschappelijke integratie in oktober 2002 en kwam in de plaats van het Recht op het Bestaansminimum. De RMI-wet geeft de Openbare Centra voor Maatschappelijk Welzijn (OCMW's) een opdracht die verder reikt dan het louter verstrekken van financiële bijstand: er wordt gestreefd naar een maximale integratie en participatie aan het maatschappelijk leven. Hiervoor beschikt het OCMW over drie belangrijke instrumenten: tewerkstelling (o.a. via artikel 60§7), een leefloon en een geïndividualiseerd project voor maatschappelijke integratie (GPMI)^[33]. Sinds 1 november 2016 is het GPMI verplicht voor alle gerechtigden op het leefloon (terwijl tot dan deze verplichting enkel geldt voor de jongeren)^[34]. Met het oog op het bevorderen van de autonomie wordt, in de mate van het mogelijke, prioriteit gegeven aan de toegang tot werk. Om een beroep te kunnen doen op het RMI (eender welke vorm), moet voldaan worden aan verschillende voorwaarden, hoofdzakelijk op het vlak van het ontbreken van bestaansmiddelen en uitputting van sociale rechten, maar ook in termen van bereidwilligheid om te werken, nationaliteit, verblijfplaats en leeftijd.

Personen die niet in aanmerking komen voor het RMI omdat niet voldaan is aan de voorwaarden inzake nationaliteit, leeftijd of inkomen, kunnen eventueel beroep doen op het Recht op Maatschappelijke Hulp (RMH). Deze hulp kan verschillende vormen aannemen (hulp in natura, financiële hulp, begeleiding, ...). De belangrijkste elementen zijn financiële hulp (equivalent aan het leefloon), tewerkstelling (voor de personen die legaal in het land verblijven, hoofdzakelijk kandidaat-vluchtelingen of vreemdelingen met een verblijfsvergunning die niet in de bevolkingsregisters zijn ingeschreven) of dringende medische hulp (voor mensen zonder wettig verblijf)^[35].

In januari 2016 deden 37 248 Brusselaars beroep op het Recht op Maatschappelijke Integratie (RMI) en (dit zijn 3 200 personen meer dan in 2015). Er zijn sinds 2014 geen cijfers meer beschikbaar over het aantal personen met Recht op Maatschappelijke Hulp (RMH)^[36].

Het leefloon en het equivalent leefloon

Het leefloon is één van de vormen van hulpverlening dat het Recht op Maatschappelijke Integratie (RMI) kan aannemen, daar waar het equivalent leefloon onder het Recht op Maatschappelijke Hulp (RMH) valt.

In januari 2016^[37] ontvingen 34 608 Brusselaars een leefloon en 6 575 Brusselaars (niet-ingeschreven in het bevolkingsregister) een equivalent leefloon. Dit geeft een totaal van 41 183 gerechtigden^[38].

Als we enkel de bevolking op actieve leeftijd in rekening brengen – die de overgrote meerderheid (96 %) van de (equivalent) leefloongerechtigden uitmaken – ontving 5 % van de Brusselse bevolking tussen 18 en 64 jaar een leefloon of equivalent leefloon. Dit aandeel ligt duidelijk hoger dan in geheel België (2 %).

*“5 % van de Brusselse bevolking
tussen 18 en 64 jaar ontving een
inkomen van het OCMW.”*

In het algemeen stegen het aantal en het aandeel leefloongerechtigden in het Brussels Gewest en eveneens op niveau van België tussen 2008 en 2010 (figuur 3-5 en tabel 3-3). De eerste stijging kwam er als gevolg van de moeilijke sociaaleconomische context die toegeschreven kan worden aan de economische en financiële crisis. De verslechtering van de arbeidsmarktsituatie trof voornamelijk de werknemers die zich in een precare situatie bevonden (uitzendkrachten, deeltijds tewerkgestelden, contracten bepaalde duur, ...).

[36] Dit komt omdat een nieuw informaticasysteem (MediPrima) de dossiers inzake Medische Hulp sinds juni 2014 elektronisch beheert en de POD Maatschappelijke Integratie deze gegevens niet meer publiceert. Bij de fusie van de gegevensbank van MediPrima en deze van de POD Maatschappelijke Integratie is het een groot werk om de dubbeltellingen te vermijden en deze fusie is dan ook (nog) niet uitgevoerd.

[37] Bron: POD Maatschappelijke Integratie, gegevens op 17/07/2017. Merk op dat de cijfers van de POD Maatschappelijke Integratie regelmatig aangepast worden, de meest recente cijfers kunnen dus licht verschillen met cijfers die eerder opgezocht werden.

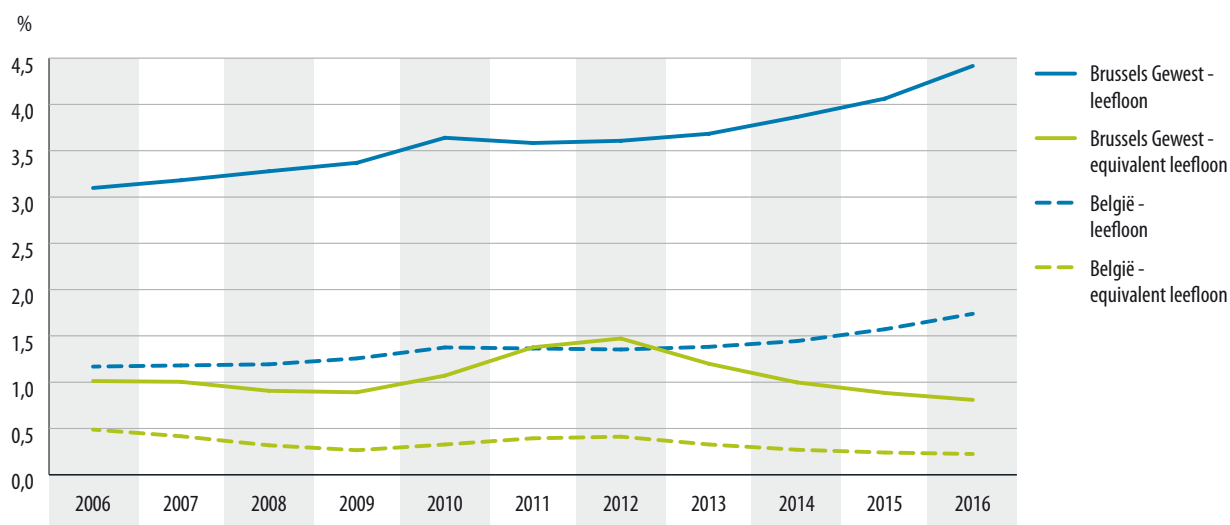
[38] Eventuele echtgenoten of levenspartners van (equivalent) leefloongerechtigden met kinderen ten laste (dus gerechtigden met het statuut van gezinshoofd) worden niet geteld in de (equivalent) leefloonstatistieken. Wanneer de gerechtigde het statuut krijgt van gezinshoofd, ontvangt zijn/haar echtgeno(o)t(e) wanneer die eveneens niet over eigen inkomensbronnen beschikt, geen leefloon meer als samenwonende. De twee dossiers worden samengevoegd in één dossier op naam van het gezinshoofd.

[33] Het GPMI is een contract tussen het OCMW en de hulpvrager. In dit contract engageert de hulpvrager zich om enkele stappen te ondernemen die zijn/haar maatschappelijke integratie bevorderen en het OCMW engageert zich om de persoon bij te staan in deze acties. Het contract heeft eveneens tot doel de hulpvrager hierin meer verantwoordelijkheid te geven.

[34] In 2016 is de wet Maatschappelijke Integratie grondig gewijzigd. Naast de uitbreiding van het GPMI, werd het toepassingsgebied van de leefloonwet uitgebreid met subsidiair beschermden. Daarnaast werd de gemeenschapsdienst ingevoerd. Dit kan door het OCMW gebruikt worden om de werkbereidheid van de hulpvrager die een leefloon ontvangt te evalueren. Voor meer informatie: www.ocmw-info-cpas.be

[35] Bron: www.ocmw-info-cpas.be en www.mi-is.be

Figuur 3-5 : Evolutie van het aandeel gerechtigden (18-64 jaar) op het (equivalent) leefloon, Brussels Gewest en België, januari 2006-2016

Bron: POD Maatschappelijke Integratie, FOD Economie - Statistics Belgium; berekeningen Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel

Tabel 3-3 : Evolutie van het totaal aantal gerechtigden op het (equivalent) leefloon, Brussels Gewest, januari 2006-2016

Brussels Gewest	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Leefloon	20 887	21 836	23 034	24 189	26 591	26 881	27 570	28 467	29 902	31 584	34 608
Equivalent leefloon	6 748	6 817	6 322	6 354	7 788	10 258	11 182	9 300	7 854	7 086	6 575

Bron: POD Maatschappelijke Integratie

De tweede stijging kwam er na een relatieve stagnering in 2011 en 2012. Deze stijging wordt door verschillende factoren verklaard: de toenemende kwetsbaarheid van bepaalde bevolkingsgroepen, de overschakeling van begunstigden van het equivalent leefloon naar het leefloon, de verlenging van de socioprofessionele inschakelingstijd en de doorstroom van gesanctioneerde werklozen naar het OCMW, enz. (POD Maatschappelijke Integratie, 2017a). Meer recent, sinds januari 2015, heeft ook de beëindiging van het recht op een inschakelingsuitkering (beperkt tot drie jaar) - een maatregel die past binnen de trend van een verstrenging van de toegang tot en het behoud van werkloosheidsuitkering - een significante impact op de toename van het aandeel leefloongerechtigden. Tot slot heeft ook de stijging van het aantal erkende vluchtelingen die een uitkering ontvangen van het OCMW eveneens in belangrijke mate bijgedragen aan de stijging van het aantal leefloongerechtigden, in het bijzonder in 2015 en 2016 (POD Maatschappelijke Integratie 2017a en 2017b). Het is eveneens zo dat sinds 1 december 2016 de personen met subsidiaire bescherming niet langer recht hebben op het equivalent leefloon maar wel op het leefloon^[39].

Het aandeel gerechtigden op het equivalent leefloon volgt een andere tendens. Na een lichte daling tot 2008 (die al ingezet werd in het begin van de jaren 2000 en die te wijten was aan verschillende factoren^[40]), volgt er een sterke stijging tot 2011, die verband hield met de stijging van het aantal regularisaties en de verzadiging van de opvangstructuren in deze periode. Tussen 2012 en 2016 wordt er daarentegen een sterke daling waargenomen. Naast het einde van de opvangcrisis die de voorgaande jaren heerste, wordt deze tendens grotendeels verklaard door bepaalde federale maatregelen inzake asiel- en migratiebeleid^[41], die tijdens deze periode (2013-2015) hebben geleid tot een daling van het aantal asielzoekers en de vreemdelingen die niet in het bevolkingsregister ingeschreven zijn en die aanspraak kunnen maken op financiële hulp (POD Maatschappelijke Integratie, 2017a).

[39] Op niveau van België werden zo 4583 personen in subsidiaire bescherming overgeschakeld van het recht op maatschappelijke hulp naar het recht op maatschappelijke integratie (POD Maatschappelijke Integratie, 2017a).

[40] De afschaffing van het equivalent leefloon voor nieuwe asielzoekers met in de plaats een materiële hulp die wordt aangeboden door de opvangstructuren. Dit trad in werking met de RMI-wet van 2002 die het RMI uitbreidde naar de vreemdelingen ingeschreven in het bevolkingsregister terwijl ze daarvoor vielen onder het RMH (POD Maatschappelijke Integratie, 2017b).

[41] Zoals de versnelling van de procedures, de verstrenging van de voorwaarden inzake gezinshereniging, het gebruik van een «filter» voor de regularisatieaanvragen voor medische redenen, de promotie rond de terugkeer, enz.

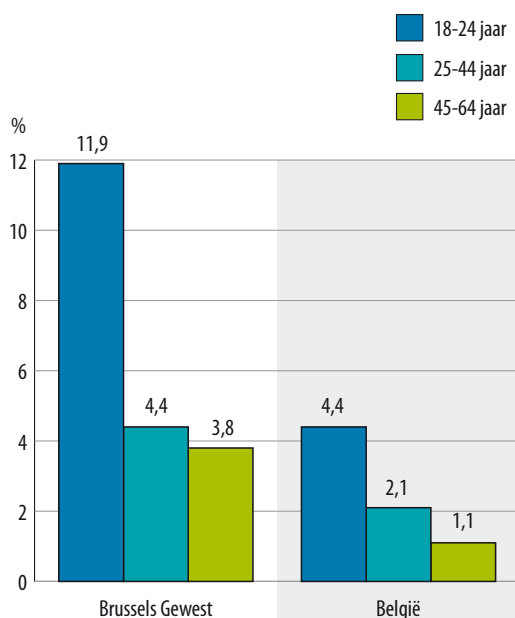
Demografische kenmerken van de (equivalent) leefloongerechtigden

Naar leeftijd

Het aandeel (equivalent) leefloongerechtigden ligt opvallend hoog bij de jongvolwassenen in vergelijking met de andere leeftijdsklassen (figuur 3-6), met een aandeel dat meer dan dubbel zo hoog ligt als bij de totale bevolking op actieve leeftijd in het Brussels Gewest.

In januari 2016 maken de voltijds studenten (5 058 studenten) bijna de helft (47 %) uit van de jongvolwassen leefloontrekkers tussen 18 en 24 jaar in het Brussels Gewest (tegenover 42 % in België) ^[42].

Figuur 3-6 : Aandeel gerechtigden op het (equivalent) leefloon in de bevolking, naar leeftijd, Brussels Gewest en België, januari 2016

Bron: POD Maatschappelijke Integratie, FOD Economie-Statistics Belgium; berekeningen Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel

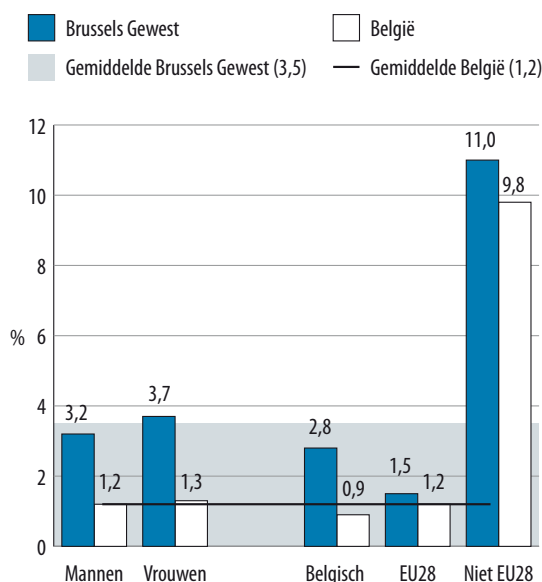
“Het aandeel gerechtigden op het (equivalent) leefloon ligt systematisch hoger bij de jongvolwassenen ten opzichte van de andere leeftijdscategorieën. In het Brussels Gewest heeft één jongere (van 18 tot 24 jaar) op acht recht op een (equivalent) leefloon.”

Naar nationaliteit en geslacht

Het aandeel gerechtigden op het leefloon of het equivalent leefloon (3,5 % - alle leeftijden mee in rekening gebracht) ^[43] ligt in januari 2016 iets hoger bij de Brusselse vrouwen (3,7 %) dan bij de mannen (3,2 %). Het aandeel gerechtigden op het (equivalent) leefloon varieert sterk naar nationaliteit: het percentage ligt het laagst voor de Brusselaars met een nationaliteit uit een van de EU28 landen, en veruit het hoogst voor de inwoners met een niet-EU28 nationaliteit (figuur 3-7).

Het kleinere aandeel van (equivalent) leefloongerechtigden onder de personen met een EU28-nationaliteit in vergelijking met de personen met een Belgische nationaliteit is een bijzonderheid voor het Brussels Gewest, en wordt voor een groot deel verklaard door hun verschillende situatie op de arbeidsmarkt (zie Hoofdstuk 4).

Figuur 3-7 : Aandeel gerechtigden op het (equivalent) leefloon, naar geslacht en nationaliteit, Brussels Gewest en België, januari 2016

Bron: POD Maatschappelijke Integratie: gegevens op 18/07/2017; FOD Economie-Statistics Belgium; BISA; berekeningen Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel.

Noot: het aandeel (equivalent) leefloongerechtigden onder de personen met een niet-Europese nationaliteit (niet-EU) wordt overschat omdat onder de equivalent leefloongerechtigden een groot aandeel onderdanen zijn met een niet-Europese nationaliteit. De bevolkingscijfers die in de noemer gebruikt worden, komen van het Rijksregister, maar de personen die onder de voorwaarden vallen voor het recht op een equivalent leefloon worden niet in het Rijksregister opgenomen.

“Het aandeel (equivalent) leefloongerechtigden ligt hoger bij de inwoners met een nationaliteit van buiten de EU28 en iets hoger bij vrouwen.”

[42] Bron: POD Maatschappelijke Integratie; berekeningen Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel.

[43] Merk op dat deze gegevens niet beschikbaar zijn per leeftijdscategorie en dus, in tegenstelling tot hierboven, niet berekend kunnen worden voor de bevolking op actieve leeftijd (18-64 jaar) maar betrekking hebben op de totale bevolking.

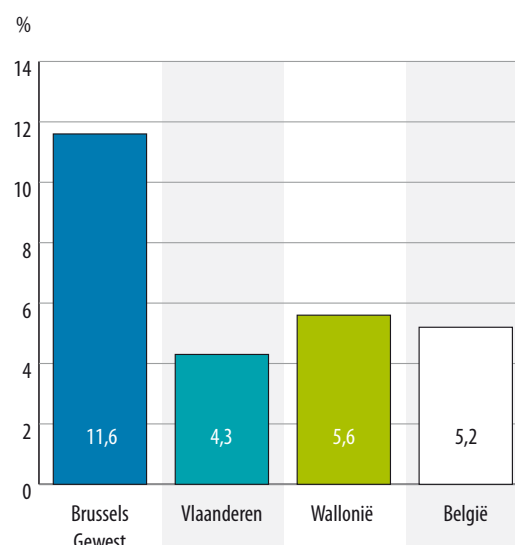
3.3.4 INKOMENSGARANTIE VOOR OUDEREN (IGO)

De Inkomensgarantie voor Ouderen (IGO) is een uitkering toegekend door de Federale Pensioendienst die toegekend wordt aan 65-plussers die niet over voldoende financiële middelen beschikken.

Het aandeel personen van 65 jaar en ouder in de totale bevolking ligt in het Brussels Gewest lager dan in de twee andere gewesten maar in verhouding krijgen ze wel vaker een IGO (12 % in het Brussels Gewest in 2017, dit ligt ongeveer dubbel zo hoog als voor de twee andere gewesten) (figuur 3-8).

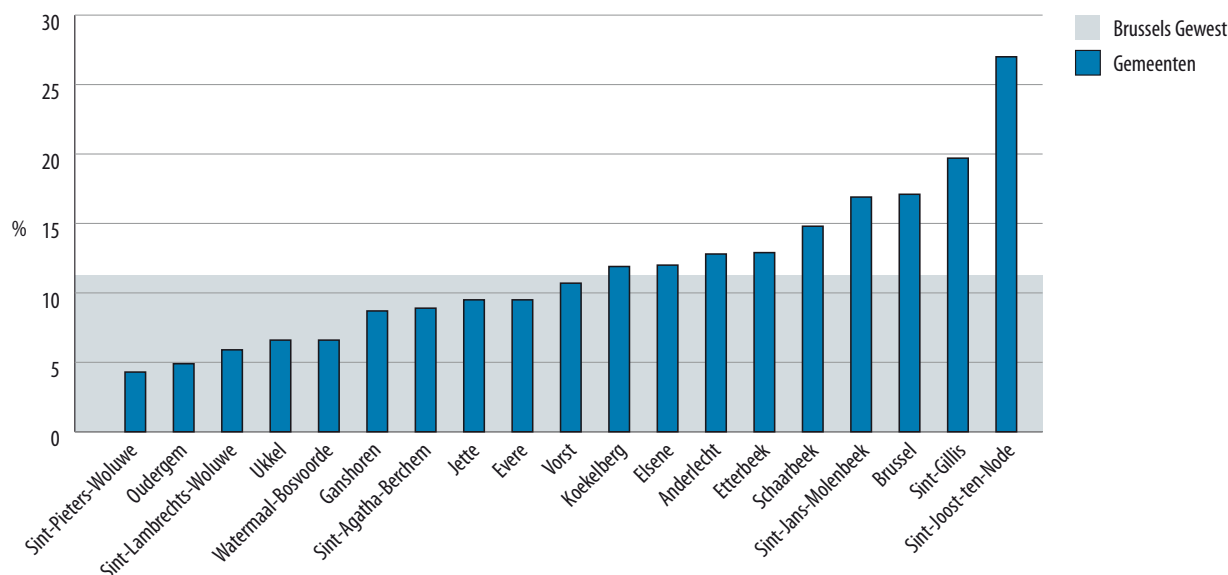
Binnen het Brussels Gewest varieert het aandeel personen van 65 jaar en ouder met een IGO sterk tussen de gemeenten: ze bedraagt slechts 4 % in Sint-Pieters-Woluwe en bereikt 26 % in Sint-Joost-ten-Node (figuur 3-9).

Figuur 3-8 : Aandeel gerechtigden op een Inkomensgarantie voor ouderen (IGO) in de bevolking van 65 jaar en ouder, België en gewesten, januari 2017

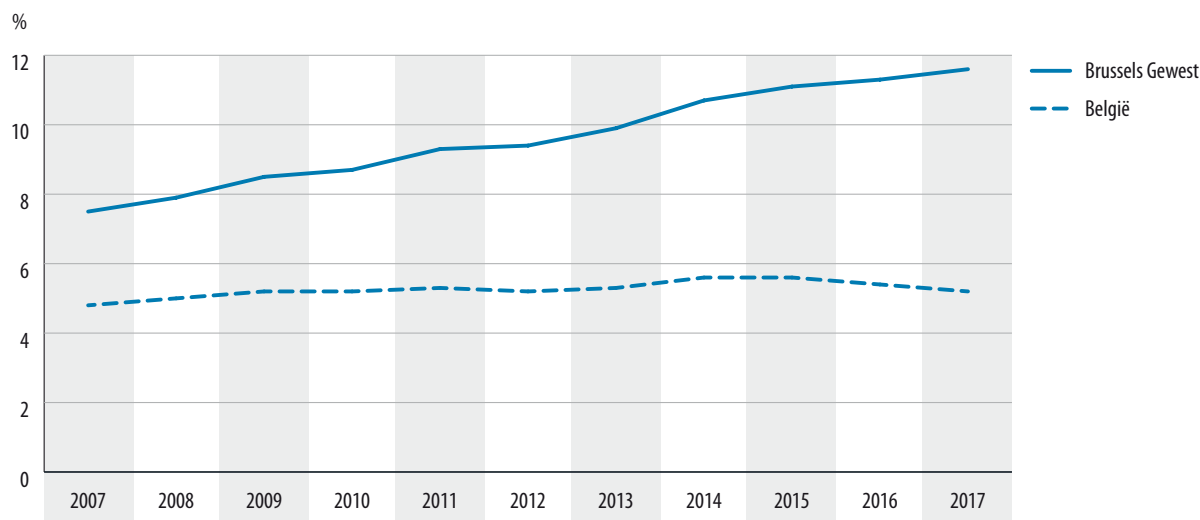
Bron: Federale Pensioendienst en FOD Economie-Statistics Belgium; berekeningen Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel

Figuur 3-9 : Aandeel gerechtigden op een Inkomensgarantie voor ouderen (IGO) in de bevolking van 65 jaar en ouder, Brusselse gemeenten, januari 2017

Bron: Federale Pensioendienst en FOD Economie-Statistics Belgium; berekeningen Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel

Figuur 3-10 : Aandeel gerechtigden op een Inkomensgarantie voor ouderen (IGO) in de bevolking van 65 jaar en meer, België en Brussels Gewest, januari 2007-2017

Bron: Federale Pensioendienst en FOD Economie-Statistics Belgium; berekeningen Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel

Het aandeel personen met een IGO is tussen 2007 en 2017 sterk gestegen in het Brussels Gewest, terwijl ze op niveau van België relatief stabiel is gebleven (figuur 3-10).

3.4 Mensen met recht op een verhoogde tegemoetkoming van de verzekering voor geneeskundige verzorging

Het aantal rechthebbenden op een verhoogde tegemoetkoming van de verzekering voor geneeskundige verzorging (RVV) (ook wel "voorkeurregeling" genoemd) kan gehanteerd worden als een indicator van het aantal mensen dat leeft in financieel moeilijke omstandigheden. Er zijn sinds 2014 drie mogelijke voorwaarden die recht geven op deze verhoogde tegemoetkoming: (1) als rechthebbende op een

specifieke sociale uitkering (leefloon, equivalent leefloon, inkomensgarantie voor ouderen of gewaarborgd inkomen voor bejaarden, tegemoetkoming voor personen met een handicap, toeslag voor kinderen met een handicap of aandoening); (2) via de hoedanigheid als wees of als niet-begeleide minderjarige vreemdeling; of (3) op basis van een laag inkomen. Voor de eerste twee categorieën wordt het RVV automatisch toegekend. Personen met een laag inkomen die niet automatisch het RVV krijgen moeten een vraag indienen en krijgen dit recht, of niet, na een inkomensonderzoek.

In januari 2017 hebben 325 335 Brusselaars recht op een verhoogde tegemoetkoming (tabel 3-4), ofwel 11 776 personen meer dan in januari 2016. Zo heeft 27 % van de Brusselse bevolking recht op een verhoogde tegemoetkoming, als gerechtigde of als persoon ten laste (tegenover 26 % in 2016). Dit aandeel bereikt meer dan een derde onder de jongeren onder de 18 jaar en bedraagt bijna een derde onder de 65-plussers. Ten opzichte van 2016 stijgt het aandeel personen met een voorkeurregeling voornamelijk bij de kinderen en jongvolwassenen.

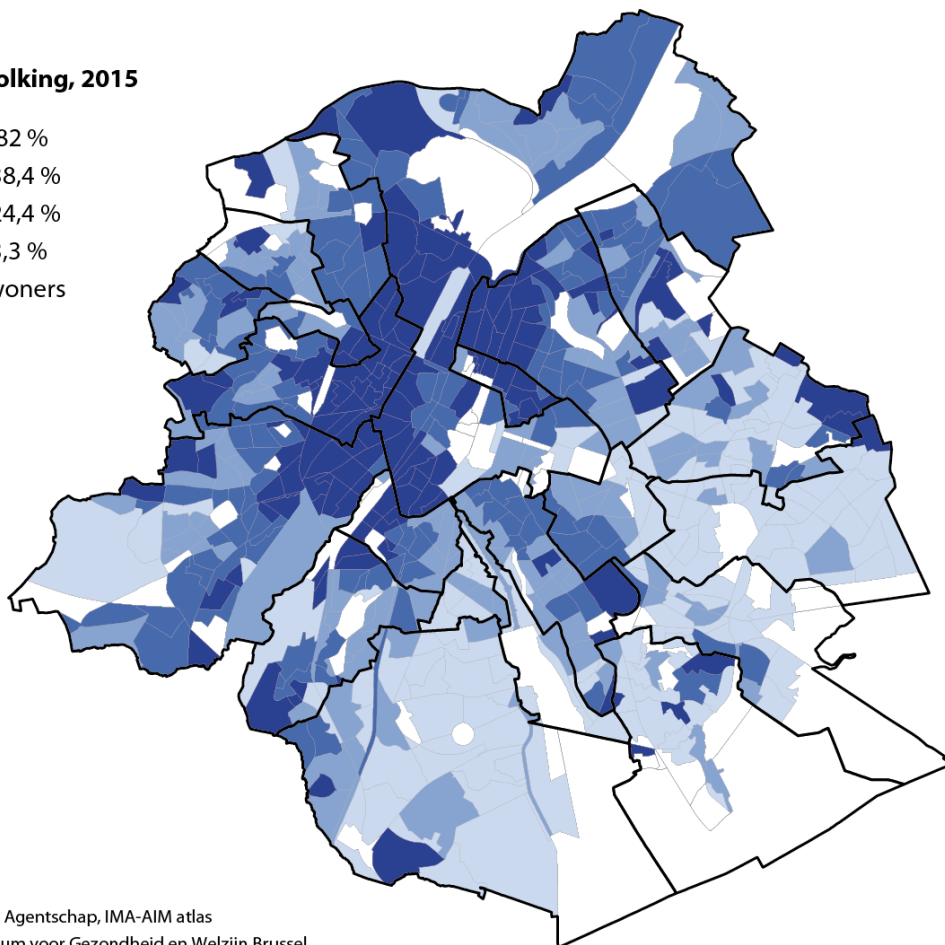
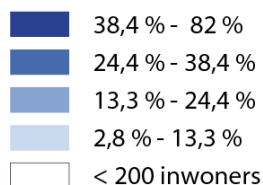
Tabel 3-4 : Aantal en aandeel rechthebbenden op een verhoogde tegemoetkoming van de verzekering voor geneeskundige verzorging, per leeftijdscategorie, Brussels Gewest, 1 januari 2017

leeftijdsklasse	Aantal gerechtigden en personen ten laste			% gerechtigden en personen ten laste		
	Mannen	Vrouwen	Totaal	Mannen	Vrouwen	Totaal
0-17	50 277	47 431	97 708	35,9 %	35,5 %	35,7 %
18-24	14 981	16 162	31 143	29,8 %	31,2 %	30,5 %
25-64	67 421	81 001	148 422	20,5 %	24,5 %	22,5 %
≥ 65	17 302	30 760	48 062	27,5 %	32,9 %	30,7 %
Totaal	149 981	175 354	325 335	25,8 %	28,8 %	27,3 %

Bron: Kruispuntbank Sociale Zekerheid 2017; FOD Economie – Statistics Belgium; berekeningen Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel

Kaart 3-3 : Aandeel rechthebbenden op een verhoogde tegemoetkoming van de verzekering voor geneeskundige verzorging, per statistische sector, Brussels Gewest, 2015

**Aandeel RVV
in de totale bevolking, 2015**

Bron: Intermutualistisch Agentschap, IMA-AIM atlas
Cartografie: Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel

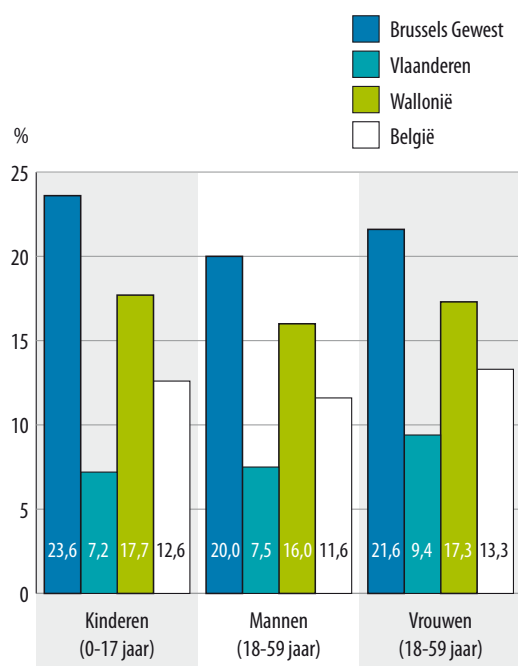
Kaart 3-3 geeft het aandeel RVV's weer op het niveau van de statistische sectoren. We merken grote verschillen op tussen de buurten onderling met hoge aandelen in de zogenaamde "arme sikkkel" en in enkele verspreide statistische sectoren met o.a. een hoog aandeel sociale woningen.

3.5 Leven in een huishouden zonder inkomen uit arbeid

Geen werk hebben, verhoogt het individuele risico op armoede, maar dit risico kan gecompenseerd worden wanneer andere leden van het huishouden wel een inkomen uit werk hebben. In het Brussels Gewest leeft één volwassene (18-59 jaar) op vijf en bijna één kind (0-17 jaar) op vier in een huishouden zonder een inkomen uit arbeid (figuur 3-11). Dit aandeel ligt systematisch hoger dan in de rest van het land: een Brussels kind loopt ruim 3 keer meer risico om in deze situatie te verkeren dan een kind in Vlaanderen en 1,3 keer meer risico dan een kind in Wallonië.

"Bijna een vierde van de Brusselse kinderen leeft in een huishouden zonder inkomen uit werk."

Figuur 3-11 : Aandeel van de bevolking in een huishouden zonder inkomen uit arbeid, naar leeftijd en geslacht, België en de gewesten, 2016

Bron: FOD Economie - Statistics Belgium, Arbeidskrachtenquête 2016

3.6 Overmatige schuldenlast

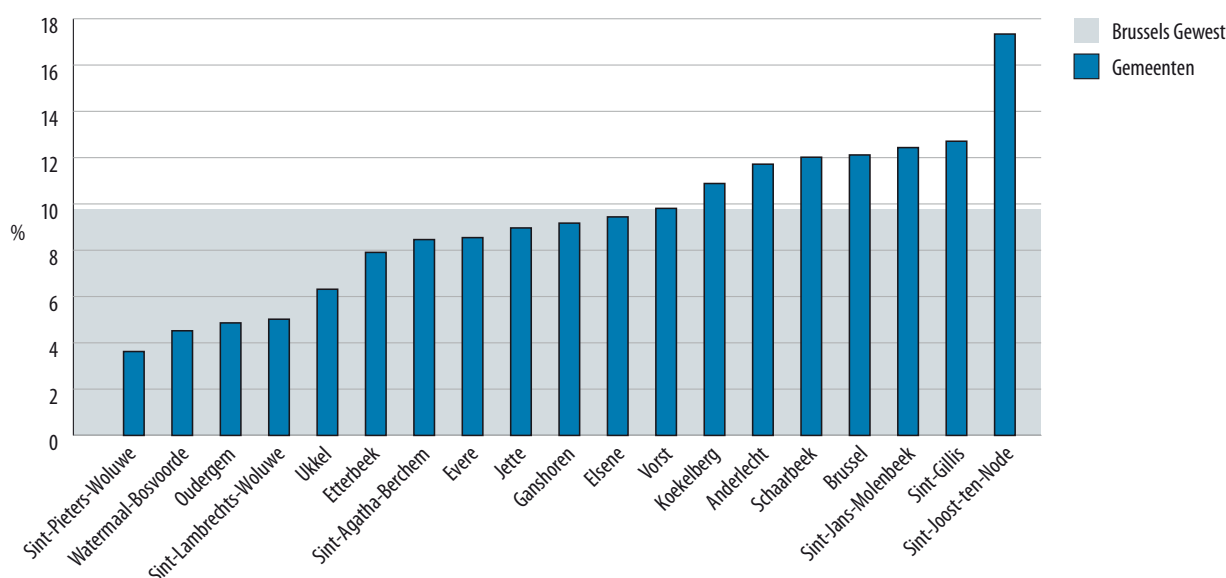
De Centrale voor kredieten aan particulieren van de Nationale Bank van België is één van de instrumenten die door de Belgische overheid is opgericht om overmatige schuldenlast bij gezinnen te bestrijden. De Centrale registreert sinds 2003 alle consumentenkredieten en hypothecaire kredieten die in België door natuurlijke personen om privéredenen worden afgesloten. De Centrale registreert eveneens de eventuele betalingsachterstanden die uit deze kredieten voortvloeien.

In 2016 kampte het Brussels Gewest 10 % van de personen die een consumentenkrediet aangaang met een betalingsachterstand, tegenover 8 % in Wallonië en 4 % in Vlaanderen. Daarnaast ondervinden 2,1 % van de Brusselaars met een hypothecair krediet problemen met de terugbetaling, tegenover 2,4 % in Wallonië en 1,0 % in Vlaanderen (Nationale Bank van België, 2017).

Het aandeel kredietnemers met minstens één niet-geregulariseerd achterstallig krediet in het totaal aantal kredietnemers varieert sterk tussen de Brusselse gemeenten (figuur 3-12). Het aandeel ligt veel hoger in gemeenten met een laag sociaaleconomisch statuut en varieert tussen 17 % in Sint-Joost-ten-Node en 4 % in Sint-Pieters-Woluwe.

Deze indicatoren omvatten enkel schulden inzake consumentenkredieten en hypothecaire leningen. Dat betekent dat andere soorten schulden zoals voor huur, gezondheidszorg, alimentatie, belastingen, energie en water niet worden geregistreerd.

Figuur 3-12 : Het aandeel kredietnemers met minstens één niet-geregulariseerd achterstallig krediet naar gemeente, Brussels Gewest, 2016

Bron: Nationale bank van België, Centrale van de kredieten aan particulieren; berekeningen Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel

4. DE ARBEIDSMARKT

Het armoederisico is sterk gevoelig aan de onevenwichtigheden op de arbeidsmarkt. Een regelmatig en toereikend inkomen uit werk vormt immers een belangrijke bescherming tegen armoede. Op niveau van België is het risico om een inkomen te hebben onder de *armoederisicogrens* voor werklozen (46 %) bijna tien keer zo hoog als voor personen die werken (5 %) ^[44].

4.1 De activiteits-, tewerkstellings- en werkloosheidsgraad

Om de situatie op de arbeidsmarkt te analyseren, worden doorgaans de activiteitsgraad, de tewerkstellingsgraad en de werkloosheidsgraad berekend (voor de definities, zie kader 1). De definitie van werkloosheid verschilt naargelang de gebruikte bron. Het verschil tussen 'werkloosheid' zoals beschouwd door het Internationaal Arbeidsbureau (IAB) en de 'administratieve werkloosheid' wordt verduidelijkt in kader 2.

Kader 1: Definiëring van de activiteits-, tewerkstellings-, en werkloosheidsgraad

De activiteits-, tewerkstellings- en werkloosheidsgraad in het Brussels Gewest wordt berekend op basis van de bevolking die in het Brussels Gewest woont, ongeacht of deze Brusselaars ook in het Brussels Gewest werken of elders. Onderstaand schema (figuur 4-1) toont de verdeling van de bevolking op actieve leeftijd (tussen 15 en 64 jaar) in categorieën op basis waarvan de verschillende graden berekend worden.

De **activiteitsgraad** komt overeen met het aandeel van de bevolking op actieve leeftijd (tussen 15 en 64 jaar) dat beschikbaar is op de arbeidsmarkt, of ze nu werken of werkloos zijn (de zogenaamde "actieve bevolking"). Een lage activiteitsgraad komt dan bijvoorbeeld overeen met een groot aandeel van de bevolking dat "inactief" is, m. a. w. niet beschikbaar op de arbeidsmarkt (bijvoorbeeld studenten, bruggepensioneerden, huismannen/-vrouwen, invaliden, ...).

De **tewerkstellingsgraad** is het aandeel van de bevolking op actieve leeftijd (tussen 15 en 64 jaar) dat werkt. De tewerkstellingsgraad zal stijgen als de groei van het aantal werkenden hoger ligt dan de groei van de bevolking op actieve leeftijd.

De **werkloosheidsgraad** toont het aandeel van de actieve bevolking dat werkloos (beschikbaar op de arbeidsmarkt) is. De werkloosheidsgraad kan op twee verschillende manieren dalen: ofwel door een daling van het aantal werklozen omwille van een hogere tewerkstelling, ofwel door een daling van de actieve bevolking (bijvoorbeeld door verschuiving van het statuut van werkloze naar inactieve) zonder dat dit een effect heeft op de tewerkstelling. De werkloosheidsgraad kan dus onafhankelijk van de tewerkstellingsgraad variëren. De twee indicatoren geven andere informatie.

Figuur 4-1: De verschillende categorieën van de bevolking op actieve leeftijd (15-64 jaar)

Kader 2: Vergelijking tussen de werkloosheidsgraad volgens het Internationaal Arbeidsbureau (IAB) en de werkloosheidsgraad gebaseerd op administratieve gegevens

Al naargelang de gebruikte gegevensbron worden werkloosheid, tewerkstelling en activiteit op een verschillende manier gedefinieerd. We onderscheiden de indicatoren die berekend worden op basis van de arbeidskrachtenenquête (EAK), waarvoor de definities zijn opgesteld door het Internationaal Arbeidsbureau (IAB) (zie paragraaf 4.1 en 4.3), en de indicatoren die berekend worden op basis van administratieve gegevens (zie paragraaf 4.2).

Volgens de **definitie van het IAB**, wordt iemand als werkloos beschouwd als hij tijdens een bepaalde referentieperiode voldoet aan drie voorwaarden: geen werk hebben (niet gewerkt hebben, al is het slechts een uur, gedurende een referentieweek), beschikbaar zijn voor de arbeidsmarkt (de persoon kan binnen een

termijn van 2 weken beginnen werken) en actief op zoek zijn naar werk. Om te voldoen aan dit criterium moet de werkzoekende persoon in de loop van de laatste 4 weken voorafgaand aan het interview met de enquêteur een aantal "actieve" methoden gebruikt hebben om werk te vinden. Een werkloze volgens het IAB moet dus niet noodzakelijk ingeschreven zijn in een gewestelijk arbeidsbemiddelingskantoor (Actiris, Forem, VDAB of ADG). Omgekeerd wordt een persoon die wel als werkzoekende is ingeschreven in een arbeidsbemiddelingskantoor maar niet voldoet aan de drie bovenvermelde criteria niet bij de werkloze bevolking gerekend. In dit laatste geval wordt die persoon volgens het IAB als inactief beschouwd.

De **administratieve werkloosheid** baseert zich op de administratieve gegevens van de gewestelijke arbeidsbemiddelingsdiensten en telt alle niet-werkende werkzoekenden die ingeschreven zijn in één van de arbeidsbemiddelingsdiensten (Actiris in het Brussels Gewest). De keuze voor het gebruik van administratieve gegevens of gegevens uit enquêtes hangt voornamelijk af van de beschikbaarheid. De werkloosheidsgraad per gemeente kan bijvoorbeeld enkel berekend worden op basis van administratieve gegevens, terwijl de werkloosheidsgraad (net zoals de activiteits- en tewerkstellingsgraad) naar bepaalde kenmerken (diploma, nationaliteit, ...) enkel berekend kan worden op basis van de EAK (definities van het IAB). Deze laatste biedt ook de mogelijkheid om enkele NAPind indicatoren te berekenen en laat internationale vergelijkingen toe.

[44] Bron: FOD Economie – Statistics Belgium, EU-SILC 2016.

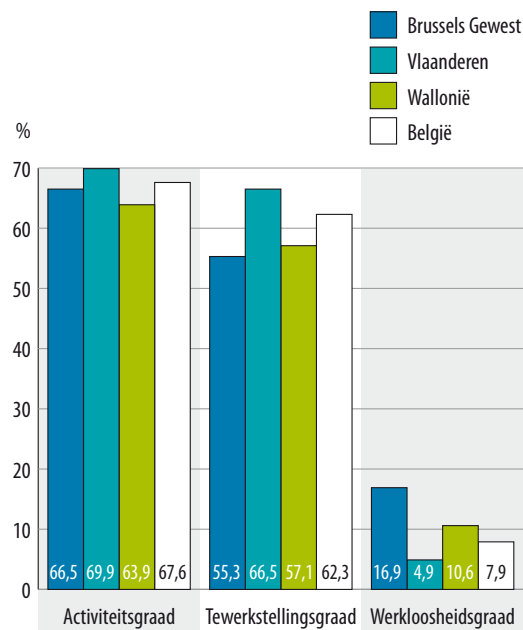
4.1.1 ALGEMENE SITUATIE

De activiteitsgraad van de Brusselse bevolking tussen 15 en 64 jaar bedraagt 67 % in 2016 (figuur 4-2). Een derde (33 %) van de Brusselse bevolking is met andere woorden inactief: het gaat dan om studenten (onder de jongeren), huismannen en -vrouwen, (brug)gepensioneerden, enzovoort. De activiteitsgraad in het Brussels Gewest ligt onder het niveau van Vlaanderen (70 %) maar is wel iets hoger dan in Wallonië (64 %). De tewerkstellingsgraad ligt daarentegen veel lager in het Brussels Gewest (55 %) dan in Vlaanderen (67 %) en – in mindere mate – dan in Wallonië (57 %). De werkloosheidsgraad tenslotte ligt opvallend hoger in het Brussels Gewest (17 % tegenover 5 % in Vlaanderen en 11 % in Wallonië). Deze laatste twee indicatoren getuigen van de minder gunstige arbeidsmarktsituatie van de Brusselse bevolking.

“Slechts iets meer dan de helft van de Brusselse bevolking tussen 15 en 64 jaar is tewerkgesteld. Onder de actieve bevolking is meer dan één op zes werkloos.”

Het is belangrijk op te merken dat het Brussels Gewest, ondanks deze hoge werkloosheidsgraad, wel degelijk een belangrijke interne werkgelegenheid kent. Deze schijnbare paradox kan verklaard worden door het feit dat de helft van de personen die in Brussel werken, in Vlaanderen of Wallonië wonen. In 2016 telde het Brussels Gewest 716 554 tewerkstellingsplaatsen (interne werkgelegenheid), waarvan 49 % wordt ingenomen door pendelaars. Van deze pendelaars die in Brussel werken, woont 64 % in Vlaanderen en 36 % in Wallonië. Andersom werkt 17 % van de 445 249 actieve werkende Brusselaars buiten het Brussels Gewest (onder hen werkt 65 % in Vlaanderen, 29 % in Wallonië en 7 % in het buitenland)^[45].

Figuur 4-2 : Activiteitsgraad, tewerkstellingsgraad en werkloosheidsgraad IAB (15-64 jaar), België en de gewesten, 2016

Bron: FOD Economie - Statistics Belgium, Arbeidskrachtenenquête 2016

4.1.2 ONGELIJKHEDEN OP BASIS VAN SOCIODEMOGRAFISCHE KENMERKEN

Binnen de Brusselse bevolking bestaan er tussen verschillende bevolkingsgroepen (naargelang geslacht, gezinstype, leeftijd, diploma of nationaliteit) belangrijke ongelijkheden op het vlak van participatie aan en toegang tot de arbeidsmarkt.

Naar geslacht

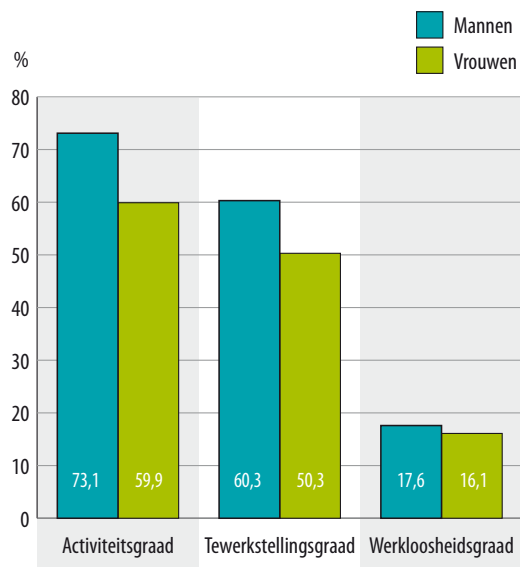
De ongelijkheid tussen mannen en vrouwen op de Brusselse arbeidsmarkt laat zich in belangrijke mate voelen op vlak van de arbeidsmarktparticipatie^[46]. In 2016 ligt de activiteitsgraad veel lager bij vrouwen (60 %) dan bij mannen (73 %) (figuur 4-3). Deze ongelijkheden tussen mannen en vrouwen op het vlak van activiteitsgraad zijn bovendien iets groter in het Brussels Gewest dan in het hele land (waar de activiteitsgraad voor vrouwen 63 % bedraagt, tegenover 72 % voor mannen) (niet geïllustreerd).

Echter, in het Brussels Gewest hebben vrouwen, eens ze actief zijn op de arbeidsmarkt, een iets minder groot risico op werkloosheid (IAB) dan mannen (16 % tegenover 18 %).

[45] Bron: FOD Economie – Statistics Belgium, Arbeidskrachtenenquête 2016; berekeningen Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel.

[46] Voor een meer gedetailleerde analyse van de ongelijkheid tussen mannen en vrouwen op de Brusselse arbeidsmarkt, zie Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel en Brussels Observatorium voor de werkgelegenheid (2015).

Figuur 4-3 : Activiteitsgraad, tewerkstellingsgraad en werkloosheidsgraad (IAB), naar geslacht (15-64 jaar), Brussels Gewest, 2016

Bron: FOD Economie – Statistics Belgium, Arbeidskrachtenenquête 2016

“Er is voornamelijk een genderverschil op het vlak van arbeidsmarktparticipatie: de activiteitsgraad bij vrouwen ligt beduidend lager dan deze bij mannen. De Brusselse activiteitsgraad bij vrouwen ligt lager dan deze op niveau van het hele land.”

Het dient opgemerkt te worden dat de lagere werkloosheidsgraad voor vrouwen dan voor mannen in het Brussels Gewest niet bevestigd wordt in de administratieve werkloosheidsgegevens. Zo ligt de administratieve werkloosheidsgraad in 2016 iets hoger bij vrouwen (18 %) dan bij mannen (17 %) ^[47]. Dit zou erop kunnen wijzen dat vrouwen die bij Actiris ingeschreven zijn als NWW, vaker dan mannen bij de inactieve bevolking worden gerekend volgens de IAB definitie (omdat ze niet beantwoorden aan de verschillende van ‘actief zoeken naar werk’) (cf. kader 2).

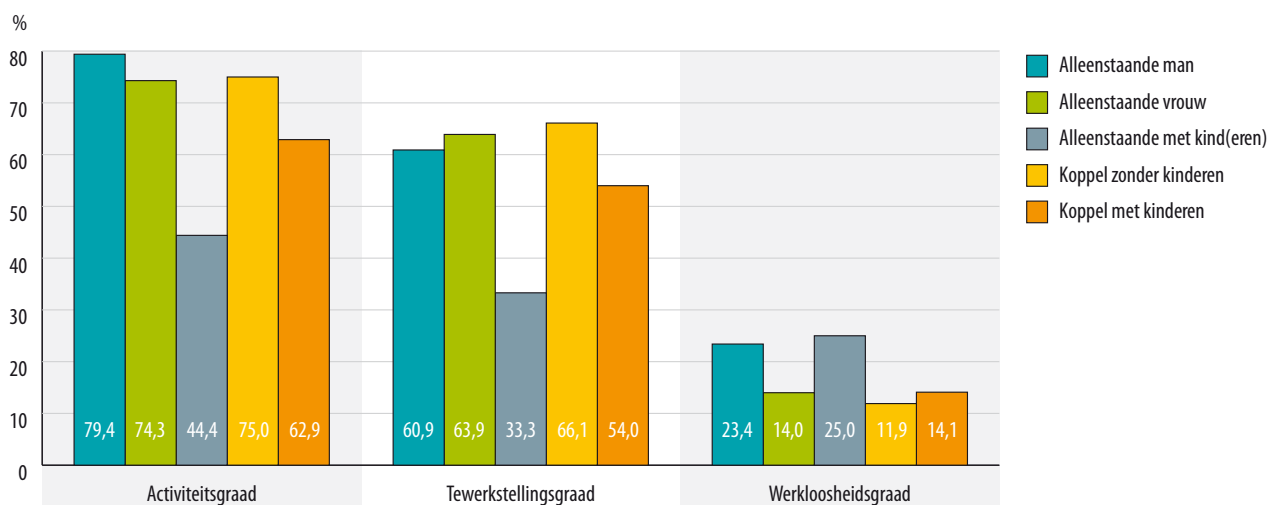
Naar huishoudenstype

De arbeidsmarktsituatie varieert eveneens naargelang het huishoudenstype (figuur 4-4). Vooral de eenoudergezinnen (voornamelijk alleenstaande moeders) zijn erg kwetsbaar op de arbeidsmarkt: meer dan de helft van de alleenstaande ouders is inactief. Hun activiteitsgraad (44 %) en tewerkstellingsgraad (33 %) liggen erg laag. Onder de actieve bevolking is één alleenstaande ouder op vier (25 %) werkloos. Ook de werkloosheidsgraad van alleenstaande mannen ligt erg hoog (23 %).

“Eénoudergezinnen zijn bijzonder kwetsbaar: meer dan één alleenstaande ouder op twee is inactief in het Brussels Gewest en onder de actieve bevolking is één op vier werkloos.”

De invloed van het huishoudenstype op de arbeidsmarktsituatie legt onder andere grote genderverschillen bloot. In het Brussels Gewest vermindert het hebben van een kind de activiteits- en de tewerkstellingsgraad van de vrouwen sterk, wat niet het geval is voor mannen (niet geïllustreerd) ^[48].

Figuur 4-4 : Activiteitsgraad, tewerkstellingsgraad en werkloosheidsgraad (IAB) naar huishoudenstype (15-64 jaar), Brussels Gewest, 2016

Bron: FOD Economie - Statistics Belgium, Arbeidskrachtenenquête 2016; berekeningen Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel

Noot: Huishoudens met meer dan twee volwassenen (met of zonder kinderen) worden niet opgenomen in deze grafiek.

[47] Bron: Brussels Observatorium voor de Werkgelegenheid.

[48] Zie Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel en Brussels Observatorium voor de Werkgelegenheid (2015).

Naar leeftijd, opleidingsniveau en nationaliteit

Naast het geslacht en de huishoudenstype, zijn er ook belangrijke ongelijkheden wat betreft leeftijd, opleidingsniveau en nationaliteit. De jongeren, laag opgeleiden en de onderdanen uit een niet-Europees land kennen een bijzonder ongunstige arbeidsmarktsituatie in het Brussels Gewest.

In vergelijking met België zijn de activiteitsgraad en de tewerkstellingsgraad lager in het Brussels Gewest dan op niveau van België voor de meeste **leeftijdsklassen**, met uitzondering van de 60-64 jarigen. Voor deze oudere bevolking is de activiteitsgraad (40 %) duidelijk hoger in het Brussels Gewest dan op niveau van België (26 %), dit houdt verband met een lager aandeel van (brug)gepensioneerden in het Gewest. De tewerkstellingsgraad van 60-64 jarigen bedraagt 36 % in het Brussels Gewest, tegenover 25 % in België (niet geïllustreerd) ^[49].

“De activiteitsgraad en tewerkstellingsgraad liggen in het algemeen lager in het Brussels Gewest dan in de rest van het land, met uitzondering van de oudere bevolking (60-64 jaar) waar het aandeel actieven en tewerkgestelde actieven hoger ligt dan in de rest van het land.”

Het is belangrijk op te merken dat de tewerkstellings- en activiteitsgraad bij de jongeren tussen 15-24 jaar sterk beïnvloed wordt door het hoge aandeel studenten (dat het aandeel inactieven sterk doet stijgen). Wanneer we deze groep buiten beschouwing laten, stijgt de tewerkstellingsgraad van de jongeren (15-24 jaar) van 15 % naar 49 % ^[50].

De werkloosheidsgraad (IAB) van jongeren (15-24 jaar) is bijzonder hoog in het Brussels Gewest: onder de jongeren die beschikbaar zijn op de arbeidsmarkt is meer dan één op drie (36 %) werkloos ^[51]. Dit is meer dan het dubbele dan bij de groep 25-49 jarigen (16 %) en drie keer zoveel als bij de 50-64 jarigen (14 %) (figuur 4-7).

“Van de Brusselse jongeren van 15 tot 24 jaar die beschikbaar zijn op de arbeidsmarkt, is meer dan één op drie werkloos (IAB).”

De verschillende arbeidsmarktindicatoren tonen ook grote ongelijkheden naargelang het **opleidingsniveau**: zowel de arbeidsmarktparticipatie (figuur 4-5) als de kansen om werk te vinden nemen toe naarmate men een hoger opleidingsniveau heeft (figuur 4-6 en 4-7). In 2016 is bijna één op drie (31 %) van de actieve Brusselaars met hoogstens een diploma van het lager secundair onderwijs werkloos, in vergelijking met één op vijf

(20 %) van de Brusselaars met hoogstens een diploma van het hoger secundair onderwijs en bijna één op tien (9 %) van de Brusselaars met een diploma van het hoger onderwijs.

Merk op dat de ongelijkheden tussen mannen en vrouwen op het vlak van de activiteitsgraad het grootst zijn bij de laagst opgeleiden, en gradueel afnemen naarmate het opleidingsniveau toeneemt. De activiteitsgraad bij vrouwen met een laag opleidingsniveau bedraagt 36 %, tegenover 58 % bij mannen, terwijl de vrouwen met een diploma hoger onderwijs een activiteitsgraad kennen van 83 %, tegenover 88 % voor de mannen (niet geïllustreerd).

“Bijna één op drie actieve Brusselaars met een laag opleidingsniveau is werkloos, tegenover iets minder dan één op tien Brusselaars met een hoog opleidingsniveau. De werkloosheidsgraad is hoger in het Brussels Gewest dan in België en dit voor alle opleidingsniveaus.”

De werkloosheidsgraad ligt hoger in het Brussels Gewest dan in heel België, en dit ongeacht het opleidingsniveau (en in het algemeen trouwens ook ongeacht andere sociodemografische kenmerken). Deze vaststelling doet vermoeden dat er specifieke factoren bestaan die de hoge werkloosheid kunnen verklaren, zoals bijvoorbeeld de vereisten op het vlak van tweetaligheid, een hoog aandeel personen die een diploma verworven hebben in het buitenland en waarvan het diploma niet erkend is in België of discriminatie bij de aanwerving (Englert, 2013).

De indicatoren in de figuren hieronder werden berekend op basis van de Arbeidskrachtenenquête, waarbij het opleidingsniveau bepaald wordt op basis van de verklaring van de geïnterviewde persoon en dus geen rekening houdt met het feit of het behaalde diploma al dan niet erkend wordt in België. Het is belangrijk hierbij op te merken dat administratieve gegevens ons leren dat in 2016 niet minder dan 43 % van de niet-werkende werkzoekenden die ingeschreven zijn bij Actiris, een diploma heeft dat niet erkend is in België (20 % heeft hoogstens een diploma lager secundair, 20 % een diploma hoger secundair en 14 % een diploma hoger onderwijs) ^[52].

Wat betreft **nationaliteit** hebben de onderdanen uit een Europees land (EU28) de meest gunstige positie op de arbeidsmarkt, gevolgd door de Brusselaars met de Belgische nationaliteit en tenslotte door Brusselaars afkomstig uit landen buiten de EU28 (figuur 4-5, 4-6 en 4-7). De personen met een nationaliteit van buiten de EU28 bevinden zich in een erg precare arbeidsmarktpositie: bijna één op de drie actieve niet-Europeaanen woonachtig in het Brussels Gewest is werkloos (31 %). Naast factoren als het opleidingsniveau of de kennis van het Nederlands of het Frans, tonen verschillende studies aan dat er een belangrijke discriminatie bestaat op de Brusselse arbeidsmarkt (zie bijvoorbeeld Martens et al., 2005). Bij gelijke kenmerken (opleidingsniveau, geslacht, leeftijd, gezinssituatie, enz.) heeft iemand met een niet-Europese nationaliteit of geboren in een land buiten de EU28 een hogere kans om werkloos te

[52] Bron: Brussels Observatorium voor de Werkgelegenheid, Actiris; berekeningen Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel.

[49] Bron: FOD Economie – Statistics Belgium, Arbeidskrachtenenquête 2016.

[50] Bron: FOD Economie – Statistics Belgium, Arbeidskrachtenenquête 2016; berekeningen Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel.

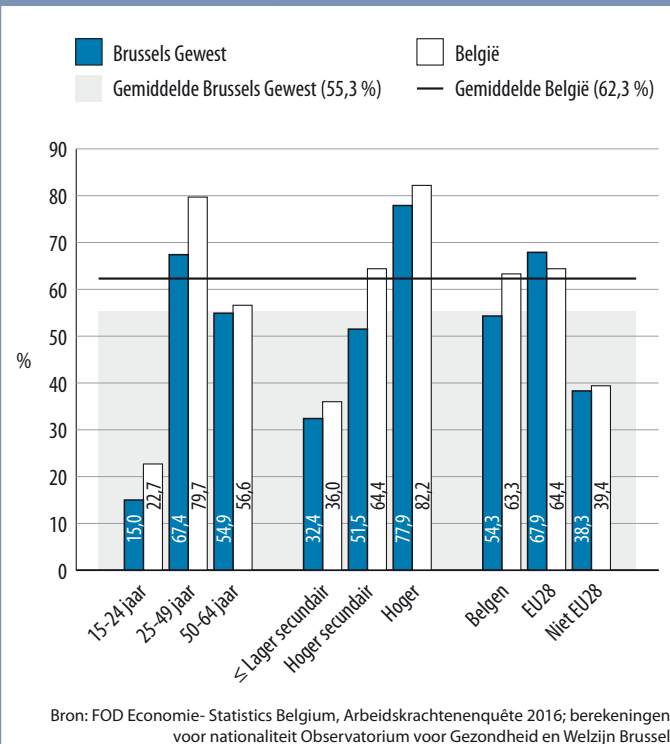
[51] Het dient opgemerkt te worden dat de jongerenwerkloosheid op basis van de IAB-definitie duidelijk hoger ligt dan de administratieve werkloosheid (cf. paragraaf 4.2.3), wat er zou kunnen op wijzen dat een niet verwaarloosbaar deel van de jonge werkzoekenden niet ingeschreven is bij Actiris.

zijn dan iemand met de Belgische nationaliteit (of geboren in België) (Englert, 2013). Bovendien ligt de activiteitsgraad van vrouwen met een niet-Europese nationaliteit bijzonder laag (40 % tegenover 72 % voor de mannen) (niet geïllustreerd).

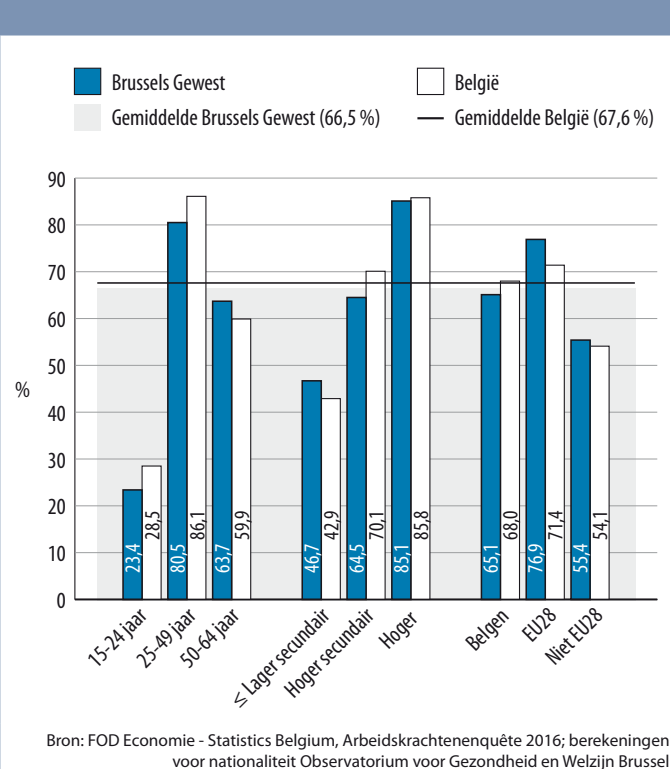
De relatief gunstigere situatie van Europese inwoners (EU28) in vergelijking met personen met de Belgische nationaliteit is een Brusselse bijzonderheid. Het gemiddeld iets hogere opleidingsniveau van Europese inwoners kan deels een verklaring bieden, maar we stellen deze gunstigere arbeidsmarktsituatie ook vast bij laaggeschoolden. Voor de hoger opgeleiden is het mogelijk dat zij vaak tewerkgesteld zijn in die segmenten van de arbeidsmarkt die verbonden zijn met de functie van het Brussels Gewest als hoofdstad van Europa. Voor de laagst geschoolden, zou het kunnen zijn dat zij vaker dan hun Belgische 'collega's' geneigd zijn om minder gunstige arbeidsvoorwaarden te aanvaarden, terwijl ze in vergelijking met mensen uit landen buiten de EU28 ook minder vaak aan discriminatie blootgesteld worden (Englert, 2013).

Tenslotte dient nog opgemerkt te worden dat de Brusselse bevolking met de Belgische nationaliteit erg heterogeen is en mensen met zeer diverse origines vertegenwoordigt, waaronder ook tot Belg genaturaliseerde niet-Europeanen; het is dan ook mogelijk dat ook deze personen met de Belgische nationaliteit het slachtoffer worden van discriminatie.

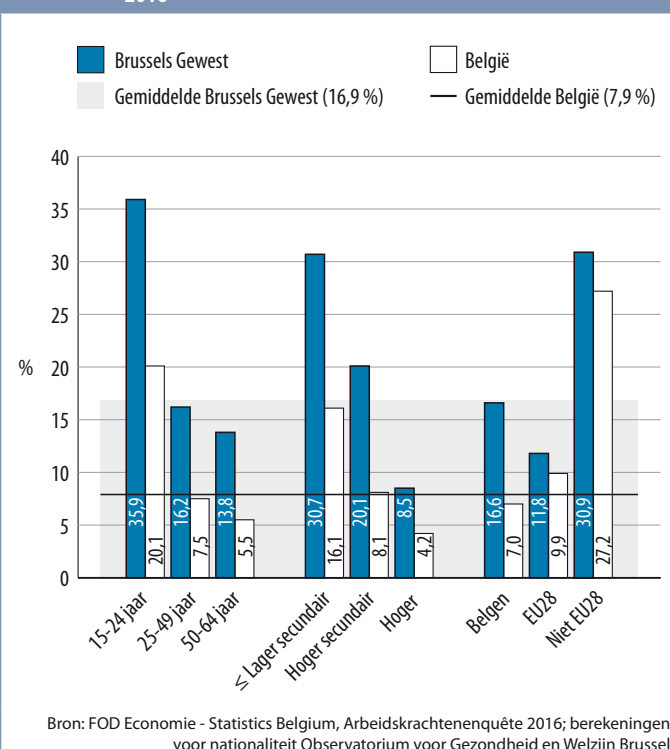
Figuur 4-6 : Tewerkstellingsgraad naar leeftijd, opleidingsniveau en nationaliteit, België en Brussels Gewest, 2016

Figuur 4-5 : Activiteitsgraad naar leeftijd, opleidingsniveau en nationaliteit, België en Brussels Gewest, 2016

Figuur 4-7 : Werkloosheidsgraad (IAB) naar geslacht, leeftijd, opleidingsniveau en nationaliteit, België en Brussels Gewest, 2016

"Brusselaars die afkomstig zijn uit een land van buiten de Europese Unie (EU28) bevinden zich in een erg moeilijke arbeidsmarktsituatie: in het Brussels Gewest is bijna een op de drie actieve niet-Europeanen werkloos."

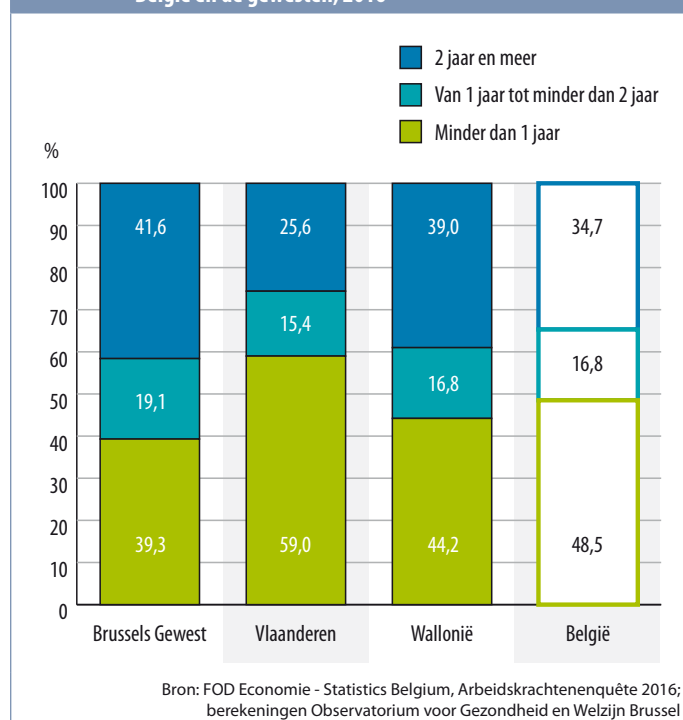
4.1.3 DE LANGDURIGE WERKLOOSHEIDSGRAAD

In een context van een tekort aan beschikbare en geschikte jobs, is het voor Brusselaars zonder werk des te moeilijker om zich (opnieuw) te integreren op de arbeidsmarkt, ongeacht de voorafgaandelijke situatie – werkloosheid, studies of andere vormen van inactiviteit (Englert, 2013). Daarenboven verhoogt het feit dat men op een gegeven moment een periode van werkloosheid heeft doorgemaakt het risico om werkloos te blijven of om nog een aantal keer opnieuw werkloos te worden (het fenomeen van hardnekkige werkloosheid). Dit kan onder andere verklaard worden door de hoge vereisten van werkgevers op het vlak van werkervaring en een neiging om langdurige werklozen te stigmatiseren (Ganji, 2008). De (langdurige) afwezigheid van werk heeft bovendien een belangrijke invloed op de motivatie en de mentale gezondheid van mensen (Herman en Bourguignon, 2008). Langdurige werkloosheid verhoogt ten slotte het risico om daarna meer preciaire en slechter betaalde jobs op te nemen (Gangji, 2008).

De langdurige werkloosheidsgraad (minstens één jaar) (IAB) bedraagt 10 % in het Brussels Gewest in 2016, tegenover 2 % in Vlaanderen en 6 % in Wallonië (4 % voor heel België) ^[53].

In het Brussels Gewest is een grote meerderheid van de werklozen (IAB) (61 %) al minstens één jaar werkloos, 42 % is al gedurende minstens twee jaar werkloos (figuur 4-8).

Figuur 4-8 : Verdeling van de werklozen (IAB) naar werkloosheidsduur, België en de gewesten, 2016

"In het Brussels Gewest is 42 % van de werklozen al gedurende minstens twee jaar werkloos."

4.2 De niet-werkende werkzoekenden

4.2.1 EVOLUTIE VAN HET AANTAL NIET-WERKENDE WERKZOEKENDEN MET EN ZONDER EEN WERKLOOSHEIDSUITKERING

In juni 2017, telde men 91 560 niet-werkende werkzoekenden (NWW) in het Brussels Gewest. Het is belangrijk om op te merken dat niet alle werkzoekenden een werkloosheidsuitkering krijgen. In 2016 ontving ongeveer een derde van de Brusselse NWW – ingeschreven bij Actiris – geen werkloosheidsuitkering, een klein deel zijn jongeren die hun socioprofessionele inschakelingstijd doorlopen en een belangrijker deel van de NWW behoort tot de categorie "andere NWW" ^[54]. Deze laatste omvatten de NWW die een beslissing van de RVA afwachten inzake hun recht op een werkloosheidsuitkering, NWW die werden uitgesloten van werkloosheidsvergoeding en die zich opnieuw inschreven bij Actiris, de NWW die een (equivalent) leefloon ontvangen van het OCMW of NWW die geen enkel vervangingsinkomen krijgen.

Na een significante stijging van het aantal NWW (totaal en met een uitkering) na de economische crisis van 2008, wordt hun evolutie gekenmerkt door een daling sinds 2015 (figuur 4-9). Hoewel een deel van deze daling verklaard kan worden door een lichte toename van het aantal nieuwe jobs of door bepaalde tewerkstellingsmaatregelen (zoals de Jeugdggarantie), wordt ze ook verklaard door de veranderingen in wetgeving, met name de verstrenging van de toegang tot de inschakelings- en werkloosheidsuitkeringen. Deze veranderingen leiden voornamelijk tot een daling van het aantal personen met een uitkering van de RVA en eveneens tot een zekere daling van het aantal personen ingeschreven als niet-werkende werkzoekenden bij Actiris. De daling van het aantal NWW in 2016 was groter bij de laagopgeleiden dan bij de middel- en hoogopgeleiden (Brussels Observatorium voor de Werkgelegenheid, 2017; RVA, 2017). Daarenboven betrof de belangrijkste daling het aantal begunstigden op een inschakelingsuitkering (uitkering ontvangen op basis van de studies) ten gevolge van de opeenvolgende hervormingen van de wetgeving naar striktere toekenningvoorwaarden (RVA, 2017). In 2015 werden er 4 785 personen uitgesloten omdat ze aan het einde van hun recht op een inschakelingsuitkering kwamen, in 2016 betreft het 903 personen ^[55]. Daarenboven werden er nog bijkomende voorwaarden gesteld voor het recht op een inschakelingsuitkering, met name minimale diploma-vereisten voor personen jonger dan 21 jaar en de verlaging van de maximumleeftijd om een inschakelingsuitkering te vragen tot 25 jaar. Deze maatregelen doen het aantal jongeren die geen recht hebben op een inschakelingsuitkering (en waaronder veel kansarme jongeren) sterk toenemen. Er is een lichte daling vanaf 2014 van het aantal nieuwe inschrijvingen bij

[54] Bron: Brussels Observatorium voor de Werkgelegenheid, Actiris; berekeningen Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel.

[55] Bron: Rijksdienst voor Arbeidsvoorziening. De eerste gevolgen van de maatregel om de inschakelingsuitkering te beperken tot drie jaar zijn sinds 2015 merkbaar, dit jaar is dan ook een uitzonderlijk jaar op vlak van aantal personen die geen recht meer hebben op een inschakelingsuitkering. In januari 2015 stroomden in het Brussels Gewest 3 056 personen uit wegens einde van het recht op een inschakelingsuitkering, en daarna gaat het om ongeveer 100 personen per maand.

[53] Bron: FOD Economie – Statistics Belgium, Arbeidskrachtenenquête 2016.

Actiris van jongeren in hun socioprofessionele inschakelingstijd (Brussels Observatorium voor de Werkgelegenheid, 2016). Naast de verstrenging van de voorwaarden van de toegang tot de werkloosheids- en inschakelingsuitkering en het feit dat een groep personen aan het einde van het recht op een inschakelingsuitkering is gekomen, spelen ook de versterkte controles en de tijdelijke of definitieve sancties een rol in de daling van het aantal NWW.

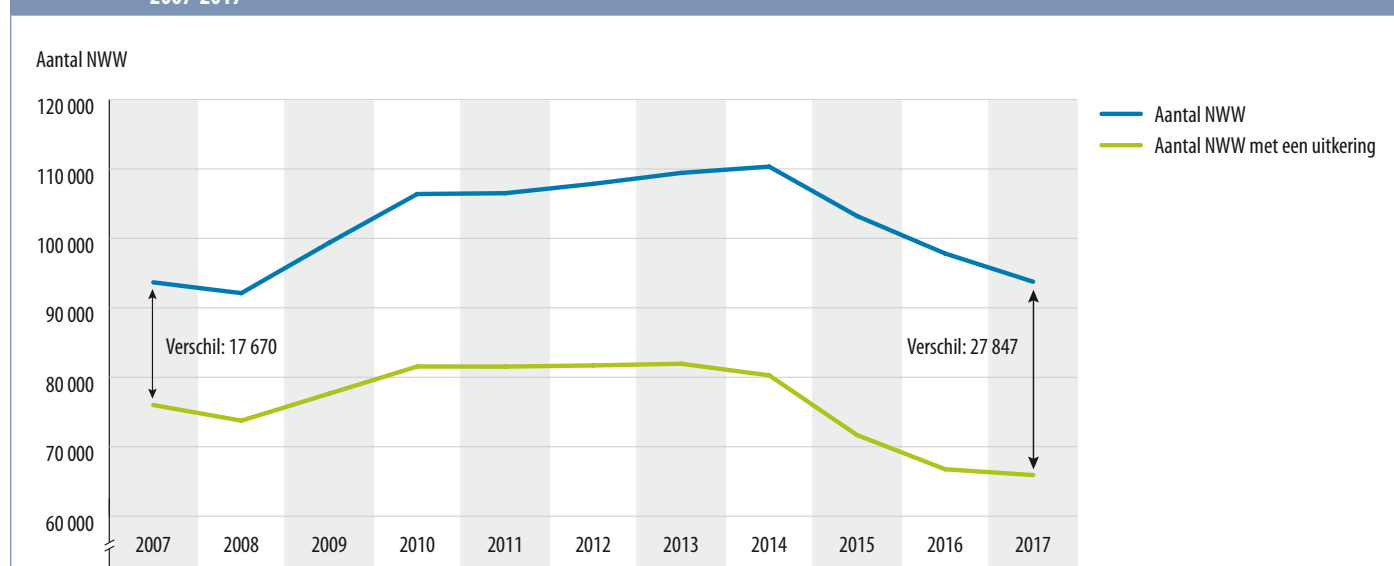
De uitsluiting uit de werkloosheid en de schrapping bij Actiris van werklozen hebben niet alleen zware financiële gevolgen maar ook een emotionele impact (gevoel van onrechtvaardigheid) en dit kan ertoe leiden dat personen zich afzetten tegen de overheidsinstellingen (Zune et al, 2017). In het algemeen gaat de uitsluiting uit de werkloosheidsuitkering in veel gevallen gepaard met een toegenomen risico op armoede, en zeker voor die personen wiens situatie al onzeker was (Observatorium voor Gezondheid en Welzijn, 2017).

De verstrenging van de toegang tot de werkloosheids- en inschakelingsuitkeringen zorgt voor een groeiend aandeel werklozen die geen uitkering ontvangen. In het Brussels Gewest is het aandeel NWW die geen werkloosheids- of inschakelingsuitkering ontvangen, gestegen van 19 % in 2007

tot 30 % in 2017^[56]. Voor de jongeren (jonger dan 25 jaar) steeg dit aandeel van 43 % in 2006 tot 66 % in het eerste semester van 2017^[57].

De verstrenging van de toegang tot de werkloosheids- en inschakelingsuitkeringen leidt tot een grotere armoede onder de niet-werkenden, net zoals de versterkte degressiviteit van de bedragen van de werkloosheidsuitkering in de tijd (Schepers & Nicaise, 2014; Steunpunt tot bestrijding van armoede, bestaansonzekerheid en sociale uitsluiting, 2014). Bovendien dreigen bijkomende recente maatregelen het risico op armoede ook onder deeltijds werkenden te doen toenemen door de vermindering van de inkomensgarantie-uitkering voor deeltijdse werknemers. Daarnaast blijkt er, op basis van de EU-SILC 2016 enquête, een dalende trend te zijn van de effectiviteit van de sociale uitkeringen voor de actieve bevolking in België. Dit draagt bij aan een stijging van de armoederisicograad onder de actieve bevolking dat geobserveerd wordt op niveau van België en in het bijzonder bij de laagopgeleide personen maar eveneens bij hen met een “gemiddeld” opleidingsprofiel (FOD Sociale Zekerheid, 2017).

Figuur 4-9 : Evolutie van het aantal niet-werkende werkzoekenden (NWW) en het aantal NWW met een uitkering, Brussels Gewest, jaarlijks gemiddelde 2007-2017*

Bron: Brussels Observatorium voor de Werkgelegenheid - Actiris, RVA; berekeningen Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel.

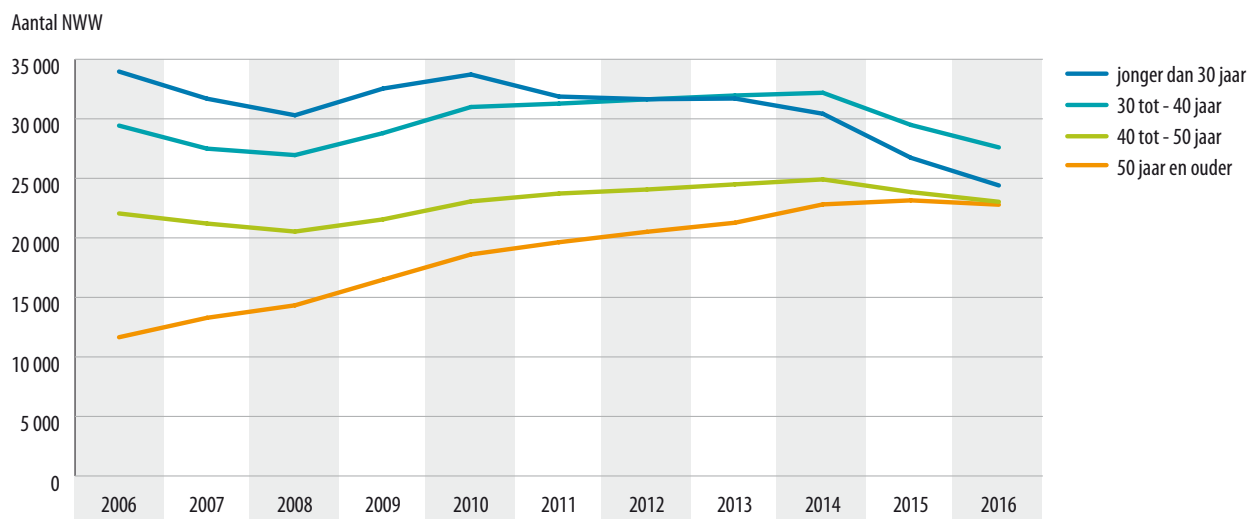
*Het gemiddelde voor 2017 kon enkel berekend worden op basis van de maanden januari tot juni.

Noot: De categorie van de niet-werkende werkzoekenden die recht hebben op uitkeringen betaald door de RVA omvat de werkzoekende uitkeringsgerechtigde werklozen na voltijdse arbeid, de rechthebbenden op inschakelingsuitkeringen, de uitkeringsgerechtigde werklozen na een vrijwillige deeltijdse betrekking zonder vrijstelling van inschrijving als werkzoekenden, de werklozen met bedrijfstoelag zonder vrijstelling van inschrijving als werkzoekenden.

[56] Op basis van het gemiddelde van het aantal NWW en uitkeringsgerechtigde NWW van januari tot juni 2017.

[57] Bron: Brussels Observatorium voor de Werkgelegenheid, Actiris en Rijksdienst voor Arbeidsvoorziening; berekeningen Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel.

Figuur 4-10 : Evolutie van het aantal niet-werkende werkzoekenden (NWW) naar leeftijdsgroep, Brussels Gewest, 2006-2016

Bron: Brussels Observatorium voor de Werkgelegenheid – Actiris

4.2.2 EVOLUTIE VAN HET AANTAL WERKZOEKENDEN NAAR LEEFTIJD

De evolutie van het aantal werkzoekenden tussen 2006 en 2016 verloopt verschillend naargelang de leeftijdscategorie. Er is een opvallende daling van de NWW jonger dan 30 jaar en, in mindere mate, van de NWW tussen 30 en 40 jaar. Daarnaast is er een continue sterke stijging van de NWW van 50 jaar en ouder, met evenwel een lichte daling in 2016 (figuur 4-10). Terwijl deze laatste slechts 12 % van de NWW vertegenwoordigden in 2006, steeg hun aandeel tot 23 % in 2016. Deze evolutie van het aantal NWW volgens leeftijdscategorie wordt sterk beïnvloed door specifieke tewerkstellingsmaatregelen, of door een herdefiniëring van statuten of van de voorwaarden voor het recht hierop. Zo kan de lichte daling van het aantal jongere NWW verklaard worden door de sterkere controle van de werkbeschikbaarheid, met een daling van het aantal jongeren ingeschreven bij Actiris als gevolg (zie hierboven). De sterke stijging van het aantal NWW bij de 50-plussers tot 2015 houdt sterk verband met de maatregelen die genomen werden om de tewerkstellingsgraad van 50-plussers te verhogen (een verstrenging van de toegangsvoorwaarden tot het statuut van 'vrijgestelde werkloze', het brugpensioen^[58] – sinds eind 2011 spreekt men van het 'stelsel van werkloosheid met bedrijfstoelage', of het vervroegd pensioen).

4.2.3 DE WERKLOOSHEIDSGRAAD IN DE GROTE STEDEN EN NAAR GEMEENTE

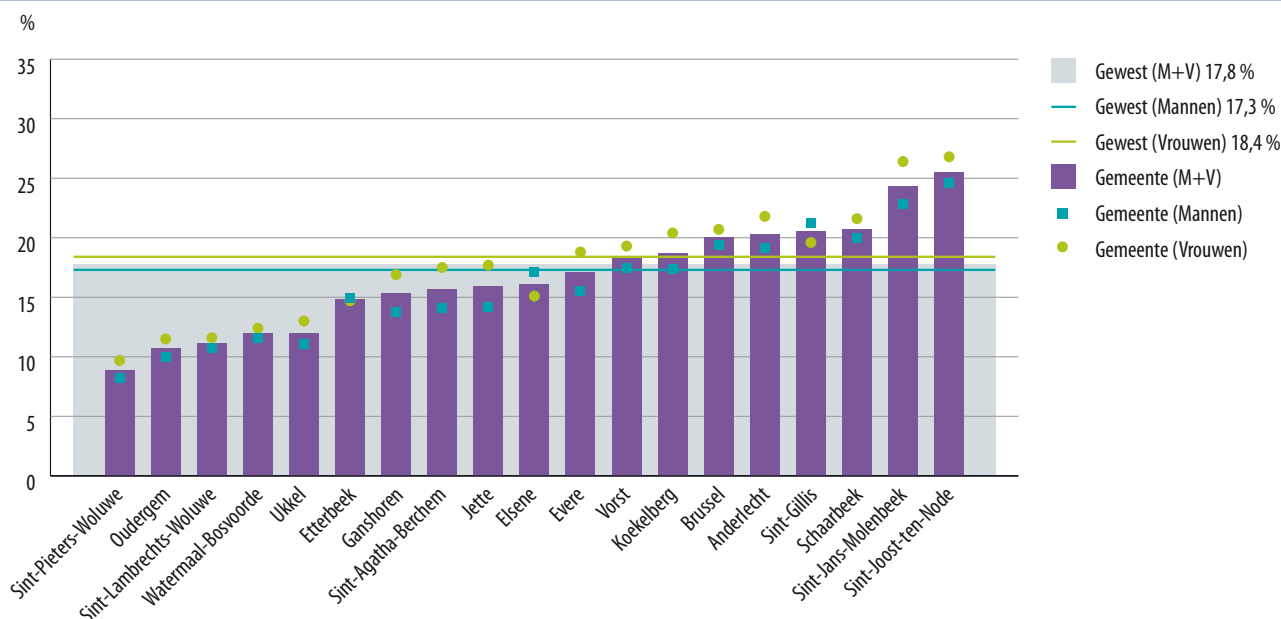
De werkloosheidsgraad in het Brussels Gewest, berekend op basis van administratieve gegevens bedraagt 18 % in 2016. Dit ligt hoger dan de werkloosheidsgraad in de grote Vlaamse steden Antwerpen (16 %) en Gent (12 %) en ligt lager dan in de Waalse grote steden Luik (26 %) en Charleroi (24 %) ^[59].

De werkloosheidsgraad varieert ook sterk tussen de Brusselse gemeenten. Figuur 4-11 rangschikt de Brusselse gemeenten van laag naar hoog in functie van hun administratieve werkloosheidsgraad (mannen en vrouwen) op basis van gegevens van Actiris. De laagste werkloosheidsgraad is te noteren in Sint-Pieters-Woluwe (9 %) en de hoogste in Sint-Joosten-Node (26 %). Voor alle gemeenten ligt de administratieve werkloosheidsgraad lager bij mannen dan bij vrouwen, met uitzondering van Elsene en Sint-Gillis waar hij hoger is voor de mannen en in Etterbeek waar hij gelijk is.

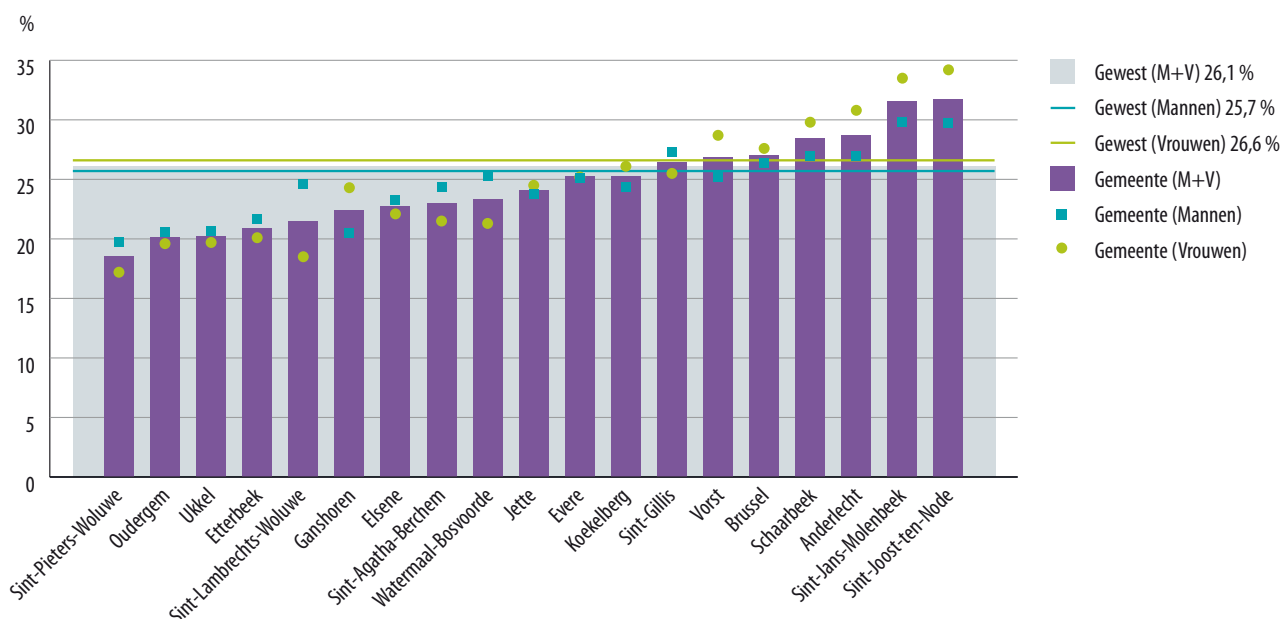
“De werkloosheidsgraad verschilt sterk tussen de Brusselse gemeenten. Deze ligt bijvoorbeeld drie keer hoger in Sint-Joosten-Node dan in Sint-Pieters-Woluwe.”

[58] Er worden hervormingen doorgevoerd met als basisprincipe dat alle oudere werklozen, waaronder de werklozen met een bedrijfstoelage (bruggepensioneerden), beschikbaar moeten blijven op de arbeidsmarkt en zich moeten inschrijven als werkzoekende. De leeftijd om een vrijstelling te verkrijgen van de inschrijving als werkzoekende wordt stelselmatig opgetrokken (62 jaar in 2017) en zal 65 jaar worden in 2020 (RVA, 2017).

[59] Bron: VDAB (Arvastat), FOREM (exclusief Duitstalige gemeenschap), Actiris, BNB, FOD Economie – Statistics Belgium (EAK), Steunpunt Werk; berekeningen Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel – Actiris. De verdeling van de actieve bevolking die tewerkgesteld is op regionaal niveau wordt berekend aan de hand van een verdeelsleutel op basis van gegevens van de Arbeidskrachtenenquête.

Figuur 4-11 : Administratieve werkloosheidsgraad, naar gemeente en geslacht, Brussels Gewest, 2016

Bron: Brussels Observatorium voor de Werkgelegenheid - Actiris

Figuur 4-12 : Administratieve werkloosheidsgraad bij jongeren (jonger dan 25 jaar), naar gemeente en geslacht, Brussels Gewest, 2016

Bron: Brussels Observatorium voor de werkgelegenheid - Actiris

Wanneer we kijken naar de werkloosheidsgraad bij jongeren (jonger dan 25 jaar), blijft de rangorde van de gemeenten relatief gelijk (figuur 4-12). In 2016 bedraagt de administratieve werkloosheidsgraad bij de jonge Brusselaars gemiddeld 26 %, gaande van 18 % in Sint-Pieters-Woluwe tot 32 % in Sint-Joost-ten-Node. In ongeveer de helft van de gemeenten is de administratieve werkloosheidsgraad van jonge mannen hoger dan of gelijk aan die van jonge vrouwen (dit terwijl de administratieve werkloosheidsgraad van de hele bevolking (alle leeftijden) hoger ligt bij vrouwen in het merendeel van de gemeenten, cf. figuur 4-11). Dit is vooral het geval in de gemeenten met een lagere werkloosheidsgraad.

4.3 Armoede bij werkenden

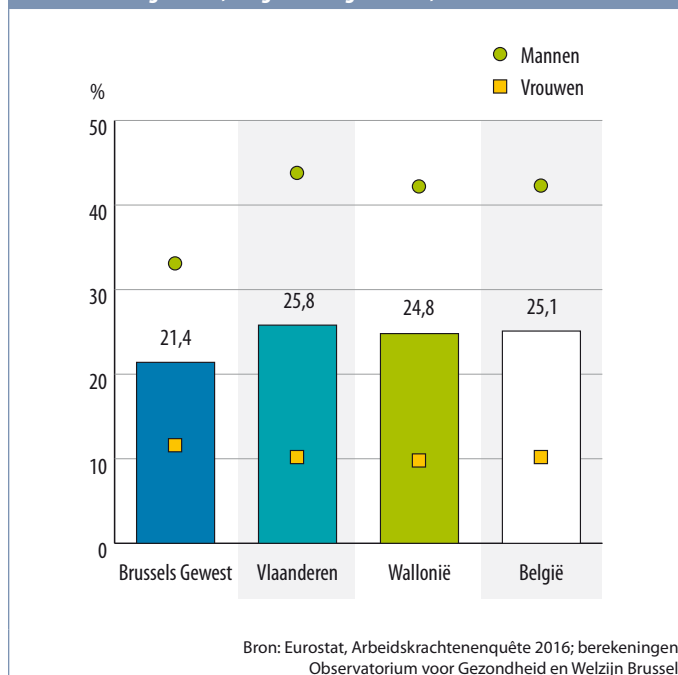
Een job hebben biedt op zich niet altijd voldoende bescherming tegen armoede. Een laag loon, een contract met een beperkt aantal uren of meerdere personen ten laste hebben, zijn evenzeer factoren die kunnen leiden tot armoede bij werkenden. Wanneer een alleenstaande moeder met twee kinderen bijvoorbeeld een inkomen heeft dat lager ligt dan € 1 784 (het kindergeld inbegrepen), heeft ze een inkomen dat onder de armoederisicogrens ligt^[60]. Voor België is de armoederisicograad ongeveer twee keer hoger bij de deeltijds werkenden (6,4 %) dan bij de voltijds werkenden (3,7 %)^[61].

Het is moeilijk in te schatten hoeveel werkende Brusselaars toch in armoede leven, als gevolg van de onvolledigheid van de gegevens over het inkomen van de Brusselaars. De EAK-enquête geeft echter wel informatie over de mate waarin onvrijwillige deeltijdse tewerkstelling en tijdelijke tewerkstelling voorkomt.

Deeltijds werk komt in het Brussels Gewest (21 %) iets minder vaak voor dan in de twee andere gewesten (namelijk 26 % in Vlaanderen en 25 % in Wallonië in 2016). In het algemeen werken meer vrouwen dan mannen deeltijds. In Brussel ligt het aandeel vrouwen dat deeltijds werkt lager dan het aandeel in Vlaanderen en Wallonië; het aandeel mannen dat deeltijds werkt ligt dan weer hoger in het Brussels Gewest (figuur 4-13).

"In het Brussels Gewest geven de deeltijds werkenden vaker dan in Vlaanderen en Wallonië aan dat ze zich in deze situatie bevinden omdat ze geen voltijds werk vinden."

Figuur 4-13 : Aandeel deeltijds werk in de totale tewerkstelling per geslacht, België en de gewesten, 2016

Wanneer deeltijds werken iets minder frequent is onder de werkenden in het Brussels Gewest dan in de twee andere gewesten, bevinden zij zich vaker onvrijwillig in deze situatie. Onder de deeltijds werkenden verklaart in het Brussels Gewest inderdaad ongeveer één op vijf (21 %^[62]) zich in deze situatie te bevinden omdat ze geen voltijds werk vinden. In Vlaanderen en Wallonië wordt deze reden veel minder vaak opgegeven (respectievelijk 5 % en 12 % van de gevallen).

Bijna één werkende Brusselaar op zeven (13 %) heeft in 2016 enkel tijdelijk werk (contract bepaalde duur, interimwerk, occasioneel werk, ...). Bijna acht op de tien werkende Brusselaars met tijdelijk werk geven aan zich in deze situatie te bevinden omdat ze geen werk vinden met een contract van onbepaalde duur^[63].

[60] Bron: Eurostat, EU-SILC 2016; berekeningen Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel.

[61] Bron: Eurostat, EU-SILC 2016.

[62] Aangezien het gaat om enquête gegevens met een beperkte steekproef zijn er belangrijke variaties in deze cijfers tussen de jaren.

[63] FOD Economie – Statistics Belgium, Arbeidskrachtenenquête 2016; berekeningen Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel.

5. ONDERWIJS EN VORMING

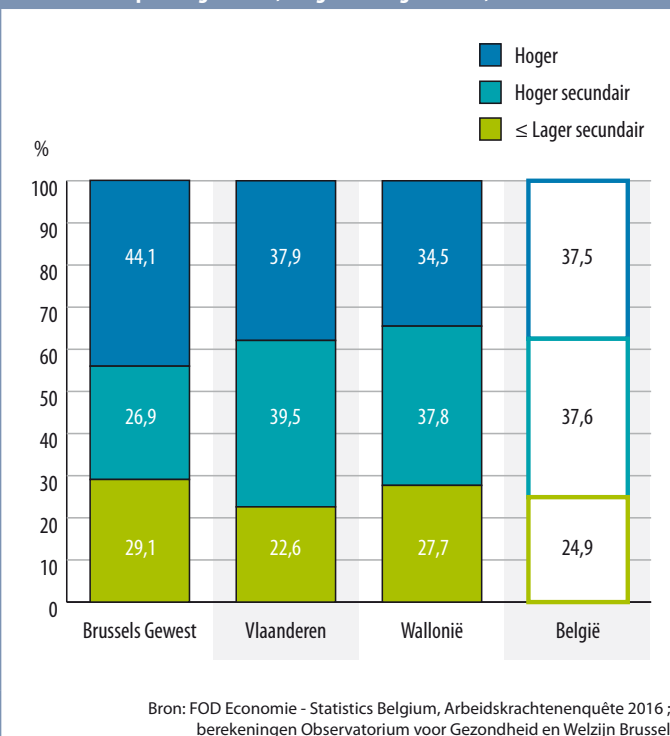
In onze samenleving wordt het sociaal statuut van een persoon vaak mee bepaald door het opleidingsniveau. Op niveau van België bedroeg in 2016 de armoederisicograad van de mensen met een laag opleidingsniveau 26 %, tegenover 14 % voor de personen met een gemiddeld opleidingsniveau (ten hoogste het hoger secundair onderwijs) en 7 % voor de hoogopgeleiden^[64]. Het verband tussen armoede en opleidingsniveau bestaat op twee manieren. Langs de ene kant lopen kinderen die opgroeien in armoede een groter risico om een moeilijke schooltijd te doorlopen. Anderzijds lopen jongeren die de school zonder diploma verlaten, op volwassen leeftijd een groter armoederisico, onder meer omdat zij vaker problemen ondervinden bij het vinden van een job (zie hoofdstuk 4) of vaak enkel toegang hebben tot slecht betaalde en instabiele jobs. De cijfers tonen in dit verband twee belangrijke uitdagingen voor het Brussels Gewest: in 2016 leefde bijna een kwart van de Brusselse kinderen in een huishouden zonder inkomen uit arbeid (figuur 3-11, p. 16) en meer dan een vijfde van de Brusselaars tussen 25 en 34 jaar behaalde slechts een diploma lager secundair onderwijs (figuur 5-7, p. 43).

5.1 Het opleidingsniveau van de bevolking tussen 25 en 64 jaar: vergelijking tussen gewesten en evolutie

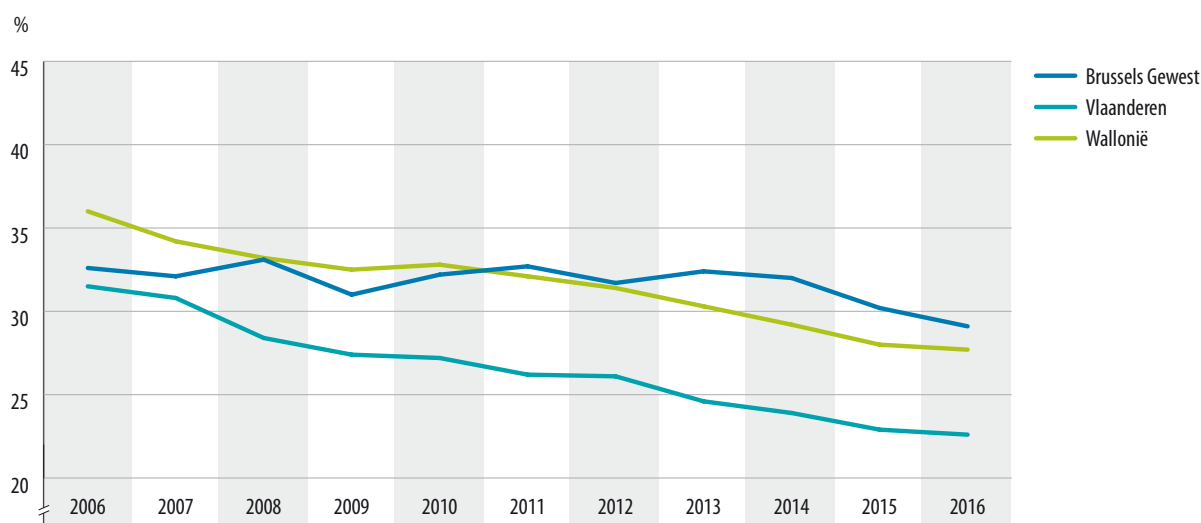
Het Brussels Gewest kenmerkt zich in het algemeen ten opzichte van België door een oververtegenwoordiging van zowel laag- als hoogopgeleiden, en dit ten koste van diploma's van een midden niveau. In 2016 had 29 % van de Brusselse bevolking van 25 tot 64 jaar maximaal een diploma van het lager secundair onderwijs, 27 % had een diploma van het hoger secundair onderwijs (als hoogste diploma) en 44 % een diploma hoger onderwijs. Voor België bedragen de percentages respectievelijk 25 %, 38 % en 37 % (figuur 5-1).

Deze cijfers, gebaseerd op de arbeidskrachtenenquête, geven het opleidingsniveau weer zoals dit door de ondervraagde zelf werd verklaard, ongeacht of het diploma erkend is in België of niet. Het is belangrijk op te merken dat een groot deel van de geïmmigreerde bevolking in het buitenland studeerde en dat dit buitenlands diploma vaak niet erkend wordt in België. Hoewel een diploma geen garantie biedt op een job, bemoeilijkt deze niet-erkenning van een buitenlands diploma – net als het ontbreken van een diploma van het secundair onderwijs – de toegang tot de arbeidsmarkt (zie hoofdstuk 4). Dit geldt in het bijzonder op de Brussels arbeidsmarkt met haar hoge eisen op het vlak van opleidingsniveau (Van Hamme et al., 2011).

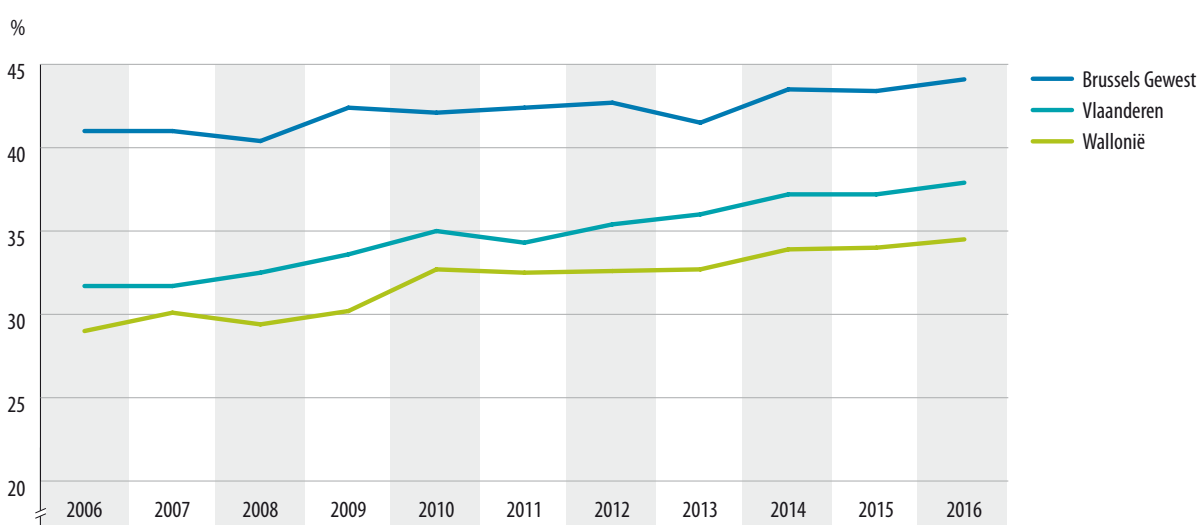
Figuur 5-1 : Verdeling van de bevolking van 25-64 jaar naar opleidingsniveau, België en de gewesten, 2016

[64] Bron: FOD Economie-Statistics Belgium, EU-SILC 2016.

Figuur 5-2 : Evolutie van het aandeel van de bevolking van 25-64 jaar met maximum een diploma van het lager secundair onderwijs, per gewest, 2006-2016

Bron: FOD Economie, Statistics Belgium, Arbeidskrachtenenquête 2006-2016; berekeningen Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel.

Figuur 5-3 : Evolutie van het aandeel van de bevolking van 25-64 jaar met een diploma hoger onderwijs, per gewest, 2006-2016

Bron: FOD Economie-Statistics Belgium, Arbeidskrachtenenquête 2006-2016, berekening Observatorium voor Gezondheid en Welzijn.

Het aandeel personen van 25 tot 64 jaar met maximum een diploma van het lager secundair onderwijs kent in België in het algemeen een neerwaartse trend. Deze trend is echter minder sterk aanwezig in het Brussels Gewest dan in twee andere gewesten gedurende de afgelopen tien jaar. Terwijl Vlaanderen en Wallonië tussen 2006 en 2014 een continue daling kenden van het aandeel laaggeschoolden zien we dat dit aandeel in het Brussels Gewest eerder stagneert (figuur 5-2). Dit maakt dat het aandeel laaggeschoolden van 25 tot 64 jaar sinds 2011 hoger ligt in het Brussels Gewest dan in de twee andere gewesten, wat voordien niet het geval was (in het begin van de jaren 2000 kende het Brussels Gewest het laagste aandeel laaggeschoolden). Op het einde van de bestudeerde periode, met name 2015 en 2016, kent ook het Brussels Gewest een neerwaartse trend.

Het aandeel personen met een diploma van het hoger onderwijs stijgt in de drie gewesten. Het Brussels Gewest behoudt een hoger aandeel hooggeschoolden in vergelijking met de twee andere gewesten in 2016, maar het verschil met de twee andere gewesten is wel kleiner geworden tegenover de situatie in 2006 (figuur 5-3).

5.2 Schoolachterstand

Jongeren die de school zonder diploma secundair onderwijs verlaten, kenden vaak een moeilijk schoolparcours. Dit “moeilijk parcours” kan benaderd worden met een indicator die het aandeel leerlingen meet die twee of meerdere jaren schoolachterstand opgelopen hebben.

Veel verschillende redenen kunnen zo’n schoolachterstand verklaren: een langdurig migratietraject, kinderen die in het midden van het schooljaar aankomen uit het buitenland, moeilijkheden om de taal te begrijpen, leermoeilijkheden, gezondheidsproblemen, weinig of geen ruimte thuis om huiswerk te maken, tijdelijke moeilijkheden of aanpassingsproblemen, ... Een kleine schoolachterstand oplopen betekent niet dat het kind per definitie zijn of haar schooltijd niet met succes zal afronden, maar het opstapelen van schoolachterstand verhoogt wel het risico op het verlaten van de school zonder diploma van het hoger secundair onderwijs (Visée-Leporcq, 2011).

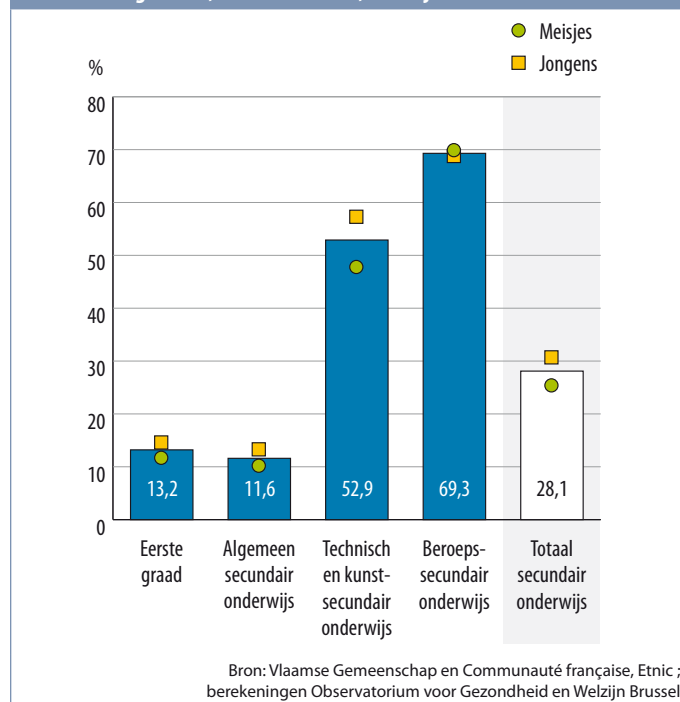
Voor het schooljaar 2015-2016 had niet minder dan 28 % van de Brusselse leerlingen in het secundair onderwijs (alle richtingen samen) een schoolachterstand van minstens twee jaar (figuur 5-4). Dit is iets vaker het geval bij jongens (31 %) dan bij meisjes (25 %).

Het aandeel leerlingen met schoolachterstand verschilt sterk tussen de richtingen: het beroepsonderwijs kent het grootste aandeel leerlingen met schoolachterstand (bijna 70 %), gevolgd door het technisch- en kunstonderwijs (53 %) en tot slot het algemeen onderwijs (12 %). Voor alle richtingen, met uitzondering het beroepsonderwijs, hebben de jongens gemiddeld vaker een schoolachterstand dan de meisjes.

Het aandeel leerlingen met minstens twee jaar schoolachterstand varieert sterk tussen de Brusselse gemeenten. Gemeenten met een laag sociaaleconomisch statuut kennen de hoogste aandelen leerlingen met schoolachterstand: Sint-Joost-ten-Node heeft

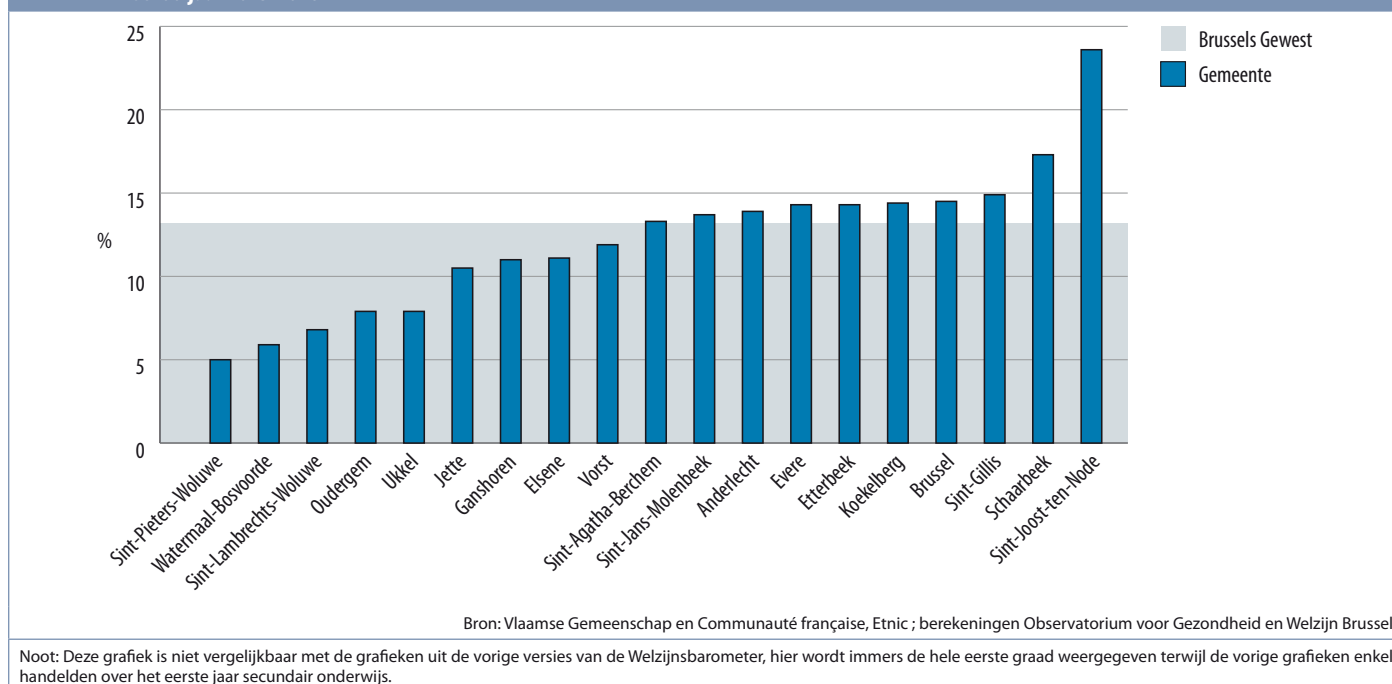
het hoogste aandeel voor het schooljaar 2015-2016 (39 %). In de gemeenten met een hoog sociaaleconomisch statuut vinden we de laagste aandelen terug, waarbij de leerlingen secundair onderwijs die wonen in Watermaal-Bosvoorde het laagste percentage kennen (12 %) (niet geïllustreerd).

Figuur 5-4 : Aandeel leerlingen in het secundair onderwijs met minstens twee jaar schoolachterstand, naar onderwijsvorm en naar geslacht, Brussels Gewest, schooljaar 2015-2016

Dit verschil in schoolachterstand naargelang het sociaaleconomisch statuut van de gemeente tekent zich al af vanaf de eerste graad secundair onderwijs (figuur 5-5). Het aandeel

Figuur 5-5 : Aandeel leerlingen in het eerste graad secundair onderwijs met minstens twee jaar schoolachterstand naar woonplaats, Brussels Gewest, schooljaar 2015-2016

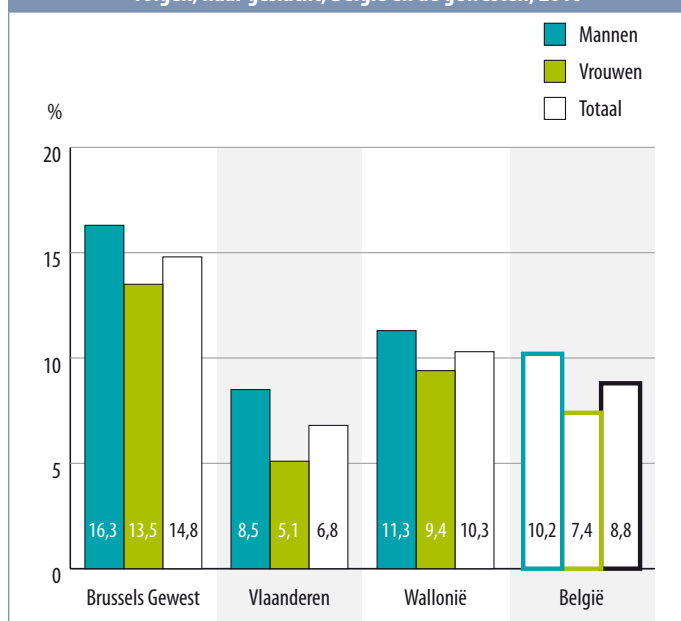
leerlingen met schoolachterstand van minstens twee jaar varieert van 5 % in Sint-Pieters-Woluwe tot 24 % in Sint-Joost-ten-Node.

“Bijna één leerling op zeven in het Brussels Gewest heeft in de eerste graad secundair onderwijs al minstens twee jaar schoolachterstand. Dit aandeel verschilt sterk tussen de Brusselse gemeenten en ligt bijzonder hoog in bepaalde arme gemeenten.”

5.3 Jongeren (18-24 jaar) zonder diploma van het hoger secundair onderwijs

Het aandeel jongeren (18-24 jaar) dat ten hoogste een diploma van het lager secundair onderwijs heeft en geen onderwijs of vorming meer volgt, ligt beduidend hoog in het Brussels Gewest. In 2016 ging het om ongeveer één Brusselse jongere op zeven. Dit cijfer ligt hoger voor mannen dan voor vrouwen: meer dan één jonge man op zes en bijna één jonge vrouw op zeven volgt geen onderwijs meer en heeft geen diploma van het hoger secundair onderwijs (figuur 5-6). Deze aandelen zijn groter in het Brussels Gewest dan in de rest van het land en dit zowel voor jonge mannen als voor jonge vrouwen. Merk op dat deze laaggeschoolde jongeren zowel jongeren zijn die in België school liepen en geen diploma hoger secundair onderwijs behaalden, als jonge immigranten die zich in het Brussels Gewest komen vestigen zonder een diploma van het hoger secundair onderwijs.

Figuur 5-6 : Aandeel jongeren tussen 18 en 24 jaar die vroegtijdig de school verlieten, met ten hoogste een diploma van het lager secundair onderwijs en die geen onderwijs of vorming meer volgen, naar geslacht, België en de gewesten, 2016

Bron: FOD Economie - Statistics Belgium, Arbeidskrachtenenquête 2016

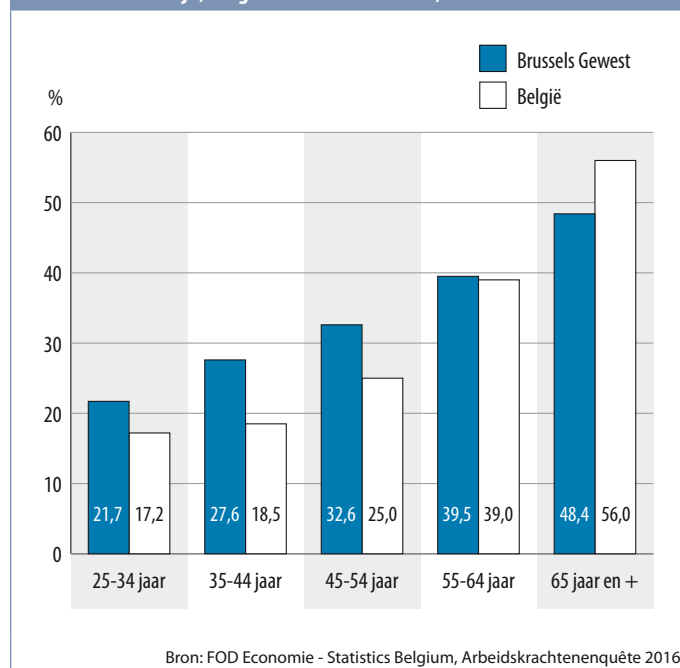
Het aandeel jongeren in 2016 (15-24 jaar, die al dan niet hun schoolparcours hebben beëindigd) dat noch een opleiding of vorming volgt, noch aan het werk is, bedraagt 15 % in het Brussels Gewest, ten opzichte van 8 % in Vlaanderen, 12 % in Wallonië en 10 % voor heel België^[65]. Naar deze jongeren wordt op internationaal niveau vaak verwezen met de term NEETS (“not in employment, education or training”).

“In het Brussels Gewest verliet ongeveer één jonge man op zes en één jonge vrouw op zeven de schoolbanken zonder een diploma van het hoger secundair onderwijs.”

5.4 Volwassenen (25 jaar en ouder) zonder diploma van het hoger secundair onderwijs

Het aandeel laaggeschoolde volwassenen (met ten hoogste een diploma lager secundair onderwijs) verschilt naargelang de leeftijd. Zowel de cijfers voor heel België als voor het Brussels Gewest tonen een duidelijk generatie-effect: het aandeel laaggeschoolden ligt aanzienlijk hoger bij de oudste leeftijdscategorieën en het laagst bij de jongere leeftijdscategorieën (figuur 5-7).

Figuur 5-7 : Aandeel van de bevolking van 25 jaar en ouder met ten hoogste een diploma van het lager secundair onderwijs naar leeftijd, België en Brussels Gewest, 2016

Bron: FOD Economie - Statistics Belgium, Arbeidskrachtenenquête 2016

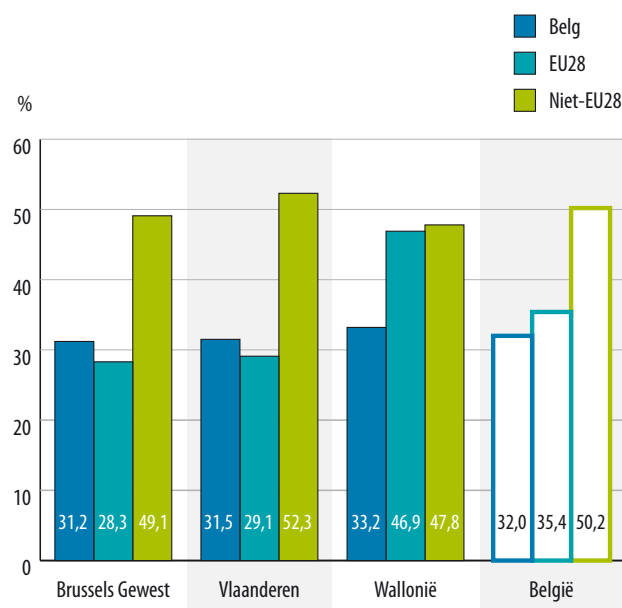
[65] Bron: Eurostat, Arbeidskrachtenenquête 2016.

Onder de bevolking ouder dan 60 jaar ligt het aandeel laaggeschoolden lager in vergelijking met heel België (figuur 5-7); bij de bevolking jonger dan 60 jaar zien we het omgekeerde en ligt het aandeel laaggeschoolden hoger dan in de rest van het land. Meer dan een vijfde (22 %) van de Brusselaars tussen 25-34 jaar beschikt in 2016 over ten hoogste een diploma lager secundair onderwijs (17 % in België). Deze vaststelling weerspiegelt een relatieve verarming van de generaties jonger dan 60 jaar in het Brussels Gewest ten opzichte van de 60-plussers.

“Daar waar het aandeel laaggeschoolden bij de 60-plussers lager ligt in het Brussels Gewest dan gemiddeld voor België, zien we het omgekeerde bij de jongere generaties: daar ligt het aandeel volwassenen dat geen diploma hoger secundair onderwijs heeft hoger in het Brussels Gewest dan gemiddeld in België.”

Er zijn belangrijke verschillen naar nationaliteit met betrekking tot het hoogst behaalde diploma. Bij de volwassen Brusselaars van 25 jaar en ouder ligt het aandeel laaggeschoolden (maximum een diploma lager secundair onderwijs), net als bij de jongeren onder de 25 jaar, hoger bij de niet-Europeanen (49 %) dan bij de Europeanen (EU28) (28 %) en de Belgen (31 %). In Vlaanderen en Wallonië ligt het aandeel laaggeschoolden eveneens het hoogst bij de personen met een nationaliteit van buiten de EU28. In Wallonië ligt het aandeel laaggeschoolden met een (niet-Belgische) nationaliteit van de EU28 hoger dan in de twee andere gewesten (figuur 5-8).

Figuur 5-8 : Aandeel van de bevolking van 25 jaar en ouder met ten hoogste een diploma van het lager secundair onderwijs naar nationaliteit, België en de gewesten, 2016

Bron: FOD Economie - Statistics Belgium, Arbeidskrachtenenquête 2016

6. GEZONDHEID

Armoede en gezondheid zijn nauw met elkaar verbonden. Armoede, in al zijn dimensies, kan leiden tot een verslechtering van de gezondheidstoestand en een slechte gezondheid kan leiden tot verarming.

Sociale ongelijkheden in gezondheid worden op alle leeftijden vastgesteld en worden geobserveerd voor de meeste gezondheidsproblemen. In dit hoofdstuk worden hiervan een aantal voorgesteld, met een specifieke focus op sociale ongelijkheden in mentale gezondheid.

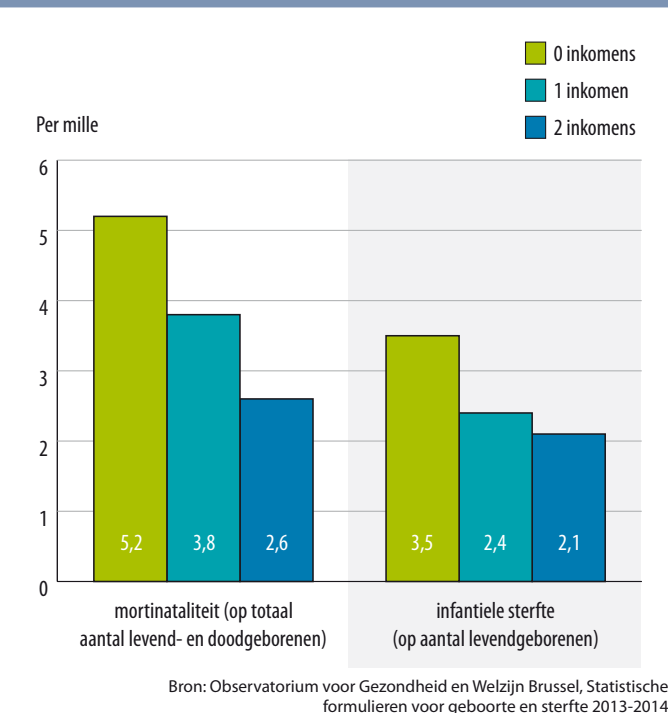
6.1 Sociale ongelijkheid bij de geboorte

Al van bij de geboorte heeft de sociale positie van de ouders een invloed op de gezondheid van het kind. Iets meer dan één kind op vijf (22 %) wordt in 2014 geboren in een huishouden zonder inkomen uit werk en 39 % leeft in een huishouden met slecht één inkomen uit werk. Daarenboven wordt 18 % van de kinderen geboren bij een alleenstaande moeder.

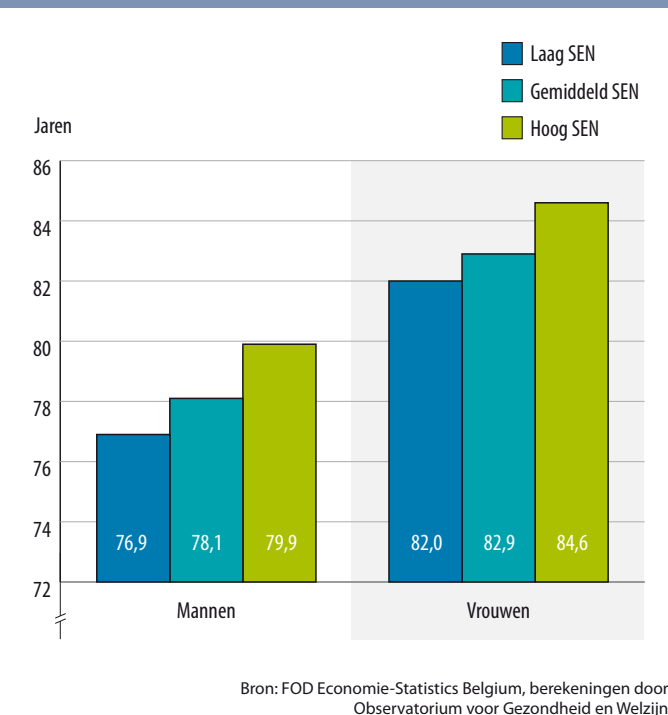
Figuur 6-1 toont de mortinataliteit^[66] en de infantiele mortaliteit^[67] in functie van het aantal inkomens in het huishouden. In de periode 2013-2014, worden er twee keer meer kinderen dood geboren in een huishouden zonder inkomen in vergelijking met huishoudens met twee inkomens uit werk. Ook hebben de levend geboren kinderen, respectievelijk 1,7 keer meer kans om tijdens het eerste levensjaar te sterven in een huishouden zonder inkomen.

Ook de levensverwachting bij de geboorte varieert naargelang socio-economisch statuut. Om dit in kaart te brengen en bij het gebrek aan individuele gegevens over socio-economische positie werd aan elke Brusselaar het socio-economisch niveau (SEN) van de gemeente waar hij/zij woont, toegekend^[68]. Tussen de armste en rijkste Brusselse gemeenten is er een verschil in levensverwachting van 3,0 jaar bij de mannen en 2,6 jaar bij de vrouwen in de periode 2010-2014 (figuur 6-2).

Figuur 6-1 : Mortinataliteit en infantiele mortaliteit naargelang het aantal inkomens uit arbeid in het gezin, Brussels Gewest, 2013-2014

Figuur 6-2 : De levensverwachting bij de geboorte, naar socio-economisch niveau (SEN) van gemeenten en geslacht, Brussels Gewest, 2010-2014

[66] De mortinataliteit en infantiele mortaliteit komt overeen met het aantal kinderen dat gestorven is voor of tijdens de bevalling, vanaf dat de foetus een geboortegewicht heeft van minimum 500 gr of vanaf dat de zwangerschap minstens 22 weken ver was, per 1 000 levendgeborenen.

[67] De infantiele mortaliteit betreft het aantal levend geboren kinderen gestorven voor het 365ste levensdag per 1 000 aantal levendgeborenen.

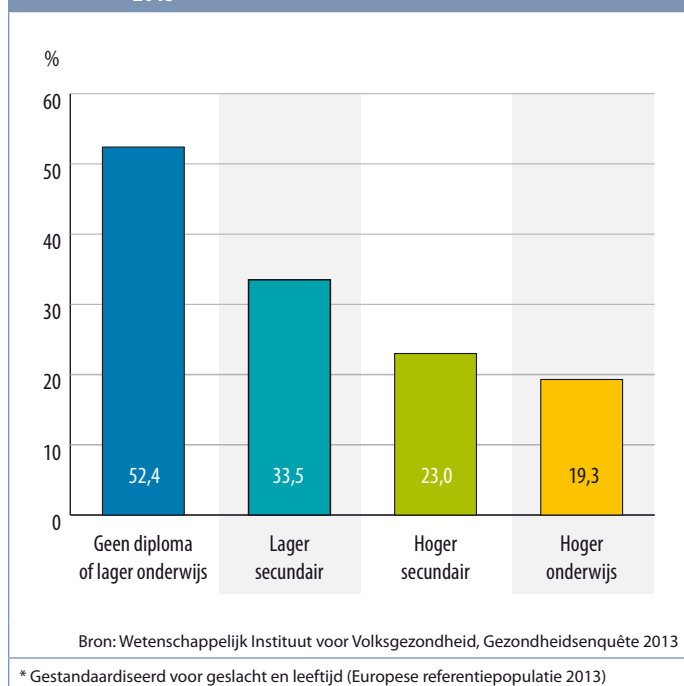
[68] De gemeenten zijn geklasseerd in drie categorieën op basis van een statistische clusteranalyse. Deze indeling is gebaseerd op drie indicatoren van 2012: het mediaan inkomen per belastingaangifte, het werkloosheidspercentage en het aandeel leefloongerechtigden (18-64 jaar). De categorie van gemeenten met een hogere SEN bevat 5 gemeenten: Oudergem, Ukkel, Watermaal-Bosvoorde, Sint-Lambrechts-Woluwe en Sint-Pieters-Woluwe. De categorie van de gemeenten met een lagere SEN omvat 6 gemeenten: Anderlecht, Brussel Stad, Sint-Jans-Molenbeek, Sint-Joost-ten-Node, Sint-Gillis en Schaarbeek. De 8 andere gemeenten worden geklasseerd bij het deel van de tussenliggende categorie.

6.2 Subjectieve gezondheid

De «subjectieve gezondheid» is een begrip dat zowel het welzijn als de gezondheid in brede zin omvat. Het wordt gebruikt als indicator van de algemene gezondheid van een bevolking. Volgens de Gezondheidsenquête 2013 verklaart een kwart van de Brusselse bevolking van 15 jaar en ouder niet in een goede gezondheid te verkeren. Dit aandeel is stabiel gebleven sinds 1997.

Het aandeel personen die hun eigen gezondheidstoestand als niet goed beoordelen, verschilt beduidend naargelang het socio-economisch statuut (op eenzelfde leeftijd en bij hetzelfde geslacht), hier gemeten door middel van het opleidingsniveau^[69]. Er is een duidelijke sociale gradiënt: hoe hoger het opleidingsniveau, hoe lager het aandeel personen dat de eigen gezondheid als niet goed beschrijft. Onder de Brusselaars (15 jaar en ouder) met ten hoogste een diploma lager onderwijs, beschrijft meer dan de helft hun gezondheid als niet goed, in vergelijking met één vijfde van de personen met diploma hoger onderwijs (figuur 6-3).

Figuur 6-3 : Aandeel Brusselaars van 15 jaar en ouder die de eigen gezondheid als niet goed beoordelen naar opleidingsniveau*, 2013

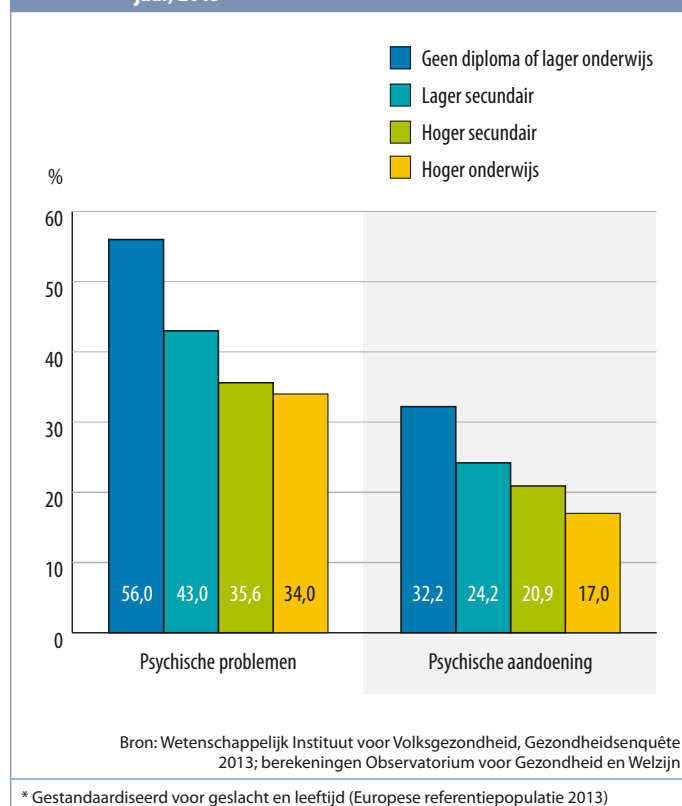

6.3 Geestelijke gezondheid

Net als voor subjectieve gezondheid, worden sociale ongelijkheden in mentale gezondheid geanalyseerd aan de hand van het opleidingsniveau als indicator van personen hun socioeconomische statut. Het gebruik van het opleidingsniveau heeft een aantal voordelen voor het onderzoek naar sociale ongelijkheden in gezondheid (Van Oyen et al., 2010).

Vier op tien Brusselaars heeft te kampen met **psychisch onwelbevinden**^[70]. Dit aandeel is net als voor de andere gezondheidsindicatoren hoger bij personen met een lagere opleiding (gestandaardiseerd voor leeftijd en geslacht). Meer dan de helft van de personen met ten hoogste een diploma lager onderwijs (56 %) rapporteert psychisch onwelbevinden, tegenover 34 % voor de hoogst opgeleiden. Een **psychische aandoening**^[71] wordt vermoed bij 32 % van de laagst gediplomeerde Brusselaars, en dit neemt systematisch af tot 17 % bij hen met het hoogste opleidingsniveau. De mentale gezondheid van personen met een middellange opleiding bevinden zich hiertussen in (figuur 6-4).

Figuur 6-4 : De prevalentie van psychische problemen en een psychische aandoening volgens opleiding*, Brusselaars ouder dan 15 jaar, 2013

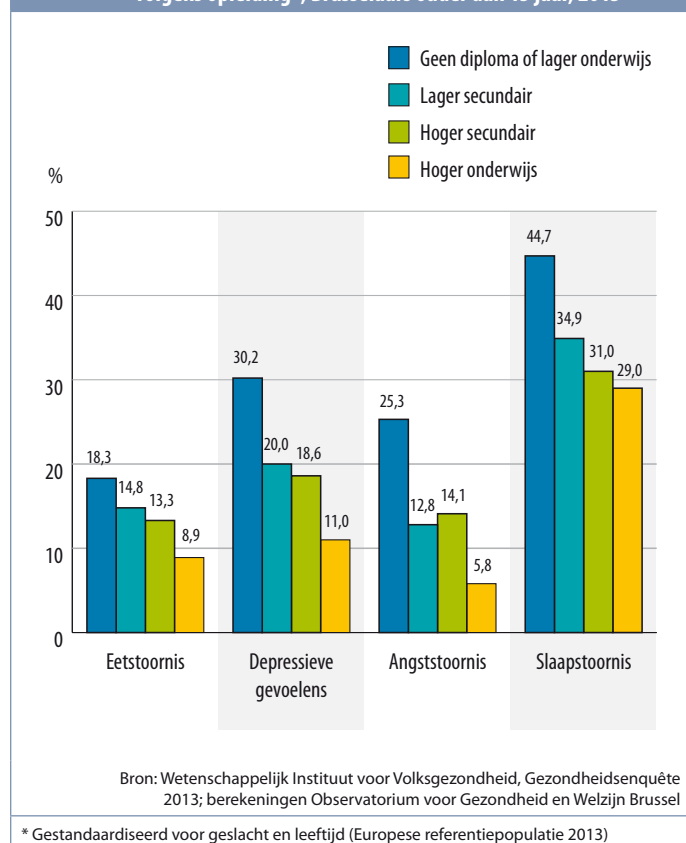
[69] Inkomen, werk en opleiding zijn de drie dimensies die doorgaans worden gebruikt om de sociaaleconomische omgeving van personen te benaderen. Deze drie dimensies zijn uiteraard sterk met elkaar verweven. Bijvoorbeeld, het armoederisico en het werkloosheidsrisico zijn hoger bij personen met die lager zijn opgeleid (zie hoofdstuk 4 en 5).

[70] Psychisch onwelbevinden wordt vermoed bij personen die minstens twee psychische klachten aangeven via de "General Health Questionnaire" (GHQ-12) schaal.

[71] Er wordt een reële kans op een psychische aandoening vermoed, indien minstens 4 psychische klachten worden geïdentificeerd via de GHQ-12 schaal.

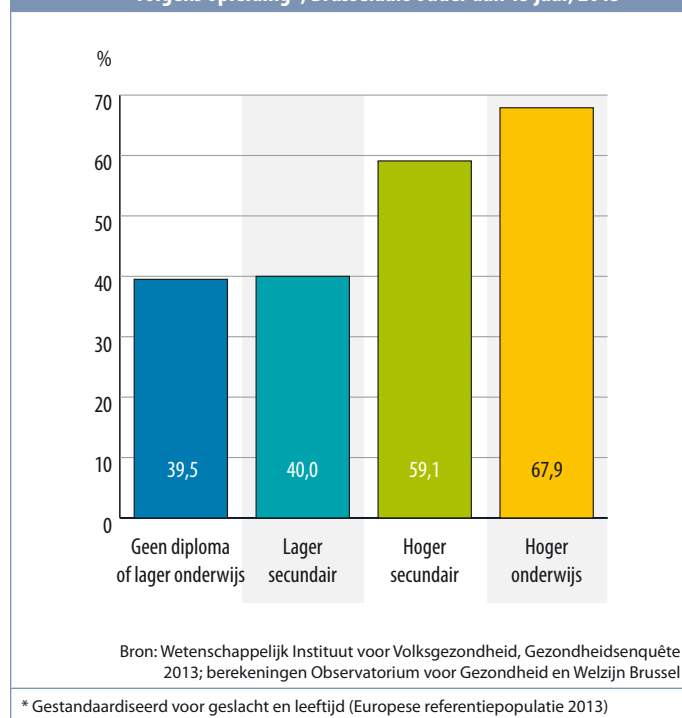
Eenzelfde sociale gradiënt wordt waargenomen bij volgende veelvoorkomende psychische aandoeningen. Zowel eetstoornissen, depressieve gevoelens, angststoornissen en slaapstoornissen komen beduidend vaker voor naarmate men lager opgeleid is. Onder de personen met ten hoogste een diploma van het lager onderwijs, rapporteren 18 % een eetstoornis, 30 % depressieve gevoelens, 25 % een angststoornis en 45 % slaapproblemen. Voor de hoogst opgeleide groep is dit respectievelijk 9 %, 11 %, 6 % en 29 % (figuur 6-5).

Figuur 6-5 : De prevalentie van verschillende psychische aandoeningen volgens opleiding*, Brusselaars ouder dan 15 jaar, 2013

Onder de personen met een depressie, volgen de laagst opgeleiden minder vaak een psychotherapeutische behandeling (39 %) dan personen met een diploma hoger onderwijs (68 %) (figuur 6-6). Ook verschilt het gebruik van psychotrope geneesmiddelen (voorgeschreven slaap- en kalmeringsmiddelen en/of antidepressiva) in de bevolking niet significant tussen opleidingsgroepen, terwijl de prevalentie van mentale problemen hoger is bij lager opgeleiden (niet geïllustreerd).

Figuur 6-6 : Verdeling van het volgen van psychotherapie bij een depressie volgens opleiding*, Brusselaars ouder dan 15 jaar, 2013

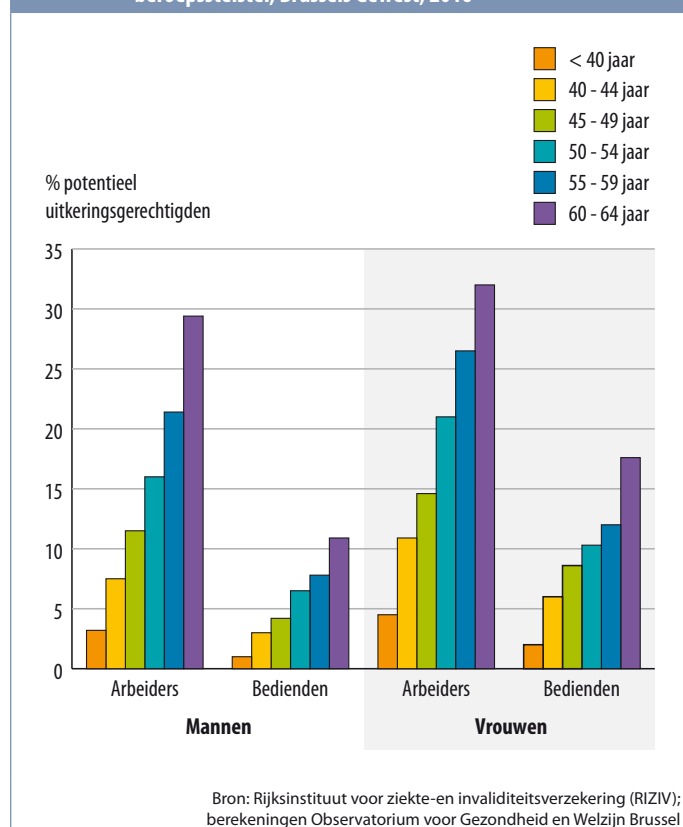
Hoewel psychotherapie minstens even efficiënt is en zelfs duurzamer dan medicatie (Kohn et al, 2016), is deze behandeling niet toegankelijk voor een groot deel van de bevolking (zie ook sectie 6.5.1).

6.4 Invaliditeit

Het aantal invaliden blijft toenemen in het Brussels Gewest^[72]. In 2016 heeft 8 % van de Brusselse werknemers het statuut van invaliditeit^[73]. In 2016 ontvingen 30 691 werknemers of gelijkgestelden een invaliditeitsuitkering voor een werkonbekwaamheid van lange duur (meer dan 1 jaar). Dit cijfer is toegenomen met 6 % in vergelijking met 2015 (28 878). Mentale gezondheidsproblemen zijn de meestvoorkomende oorzaak van invaliditeit, voor ziekten van het bewegingsapparaat.

Ook voor invaliditeit worden belangrijke sociale ongelijkheden waargenomen. Het risico op invaliditeit is namelijk meer dan twee maal zo hoog bij arbeiders dan bij bedienden. Ook worden vrouwen vaker getroffen door invaliditeit dan mannen en de kans op invaliditeit neemt uiteraard ook toe met de leeftijd. Bijna een derde van de arbeiders/sters van 60-64 jaar heeft het statuut van invaliditeit in het Brussels Gewest (figuur 6-7).

Figuur 6-7 : Aandeel invaliden per leeftijdsgroep, geslacht en beroepsstelsel, Brussels Gewest, 2016

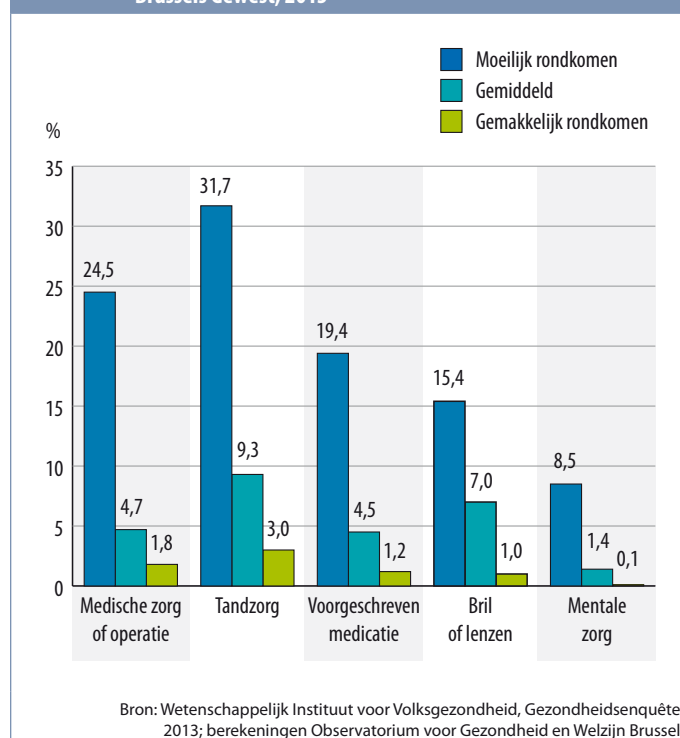

6.5 Toegang tot gezondheidszorg

6.5.1 UITSTELLEN GEZONDHEIDSZORG

De toegang tot gezondheidszorg blijft moeilijk voor heel wat Brusselse huishoudens. Uit de gezondheidsenquête 2013 blijkt dat 22,5 % van de Brusselaars verklaart enige vorm van gezondheidszorg te hebben uitgesteld omwille van financiële redenen. Gezinnen die het financieel moeilijk hebben om de eindjes aan elkaar te knopen^[74], stellen vaker zorgen of zorgaanpakken uit. Het vaakst stellen zij tandzorg uit (32 %). Ook wordt medische zorg of een operatie (25 %), voorgeschreven medicatie (19 %) en de aankoop van een bril of lenzen (15 %) regelmatig uitgesteld. Mentale zorg wordt uitgesteld door 9 % van de mensen in financiële moeilijkheden. Opnieuw wordt een sociale gradiënt geobserveerd. Het uitstellen van gezondheidszorgen neemt systematisch af, naarmate men financieel gemakkelijker kan rondkomen (figuur 6-8).

Figuur 6-8 : Percentage huishoudens die verklaren in het afgelopen jaar gezondheidszorgen te hebben moeten uitstellen om financiële redenen, naargelang financiële draagkracht, Brussels Gewest, 2013

[72] Voor meer info, zie dossier invaliditeit van het Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel (2016).

[73] In deze verhoudingscijfers bevat de noemer al de werknemers of werklozen die aanspraak kunnen maken op een arbeidsongeschiktheidsuitkering volgens de algemene regeling, uitgezonderd de bruggepensioneerden.

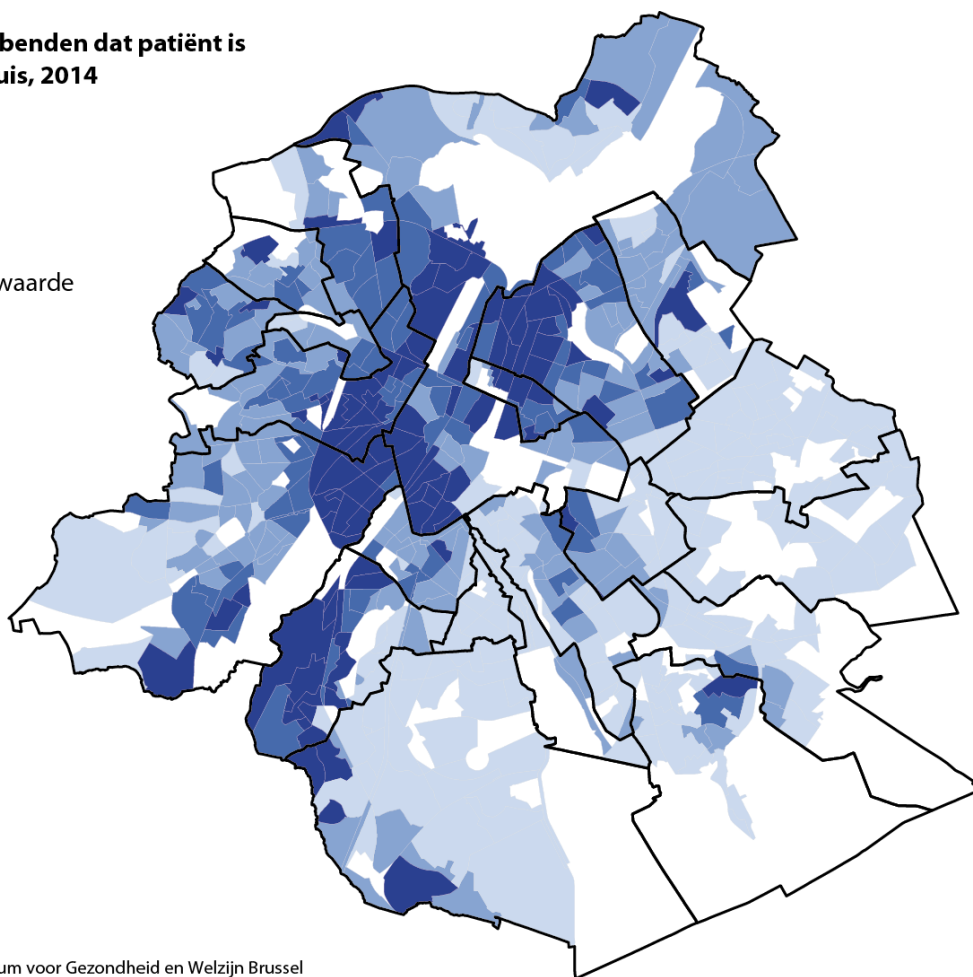
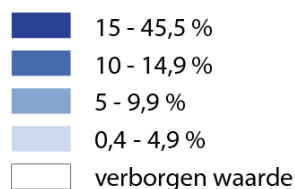
[74] Gebaseerd op de vraag 'Met dit inkomen voor ogen, is uw huishouden in staat om de eindjes aan elkaar te knopen?'. Deze indicator heeft als voordeel dat er minder ontbrekende waarden zijn dan voor de indicator van inkomen in een bedrag. Internationaal onderzoek heeft aangetoond dat deze indicator het feitelijke inkomen goed benadert (Whelan et al., 2001).

6.5.2 WIJKGEZONDHEIDSCENTRA

Wijkgezondheidszorgcentra worden gekenmerkt door hun multidisciplinaire benadering en hun laagdrempelige zorg aan de inwoners van een bepaalde buurt. Vele werken hiervoor met een forfaitair betalerssysteem, waardoor de patiënt geen geld moet voorschieten voor een consultatie^[75]. De gegevens van het Intermutualistisch Agentschap (IMA) tonen aan dat er een groter aandeel rechthebbenden is ingeschreven in een wijkgezondheidscentrum in de “arme sikkel” en langs het kanaal (kaart 6-1). Op het niveau van de gemeenten, tellen Vorst en Sint-Joost-ten-Node het grootste aandeel personen ingeschreven in een wijkgezondheidscentrum.

Kaart 6-1 : Aandeel rechthebbenden op de verplichte ziekteverzekering die ingeschreven zijn in een wijkgezondheidscentrum, per statistische sector, 2014

Aandeel rechthebbenden dat patiënt is bij een medisch huis, 2014

Bron: Atlas IMA-AIM

Cartografie: Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel

[75] Het ziekenfonds van de patiënt keert maandelijks een vast bedrag uit aan het wijkgezondheidscentrum waar de patiënt is ingeschreven. Andere wijkgezondheidscentra werken wel nog met een betaling per consultatie, waardoor de patiënt wel een bedrag moet voorschieten (enkel het remgeld in het geval van een derdebetalersregeling).

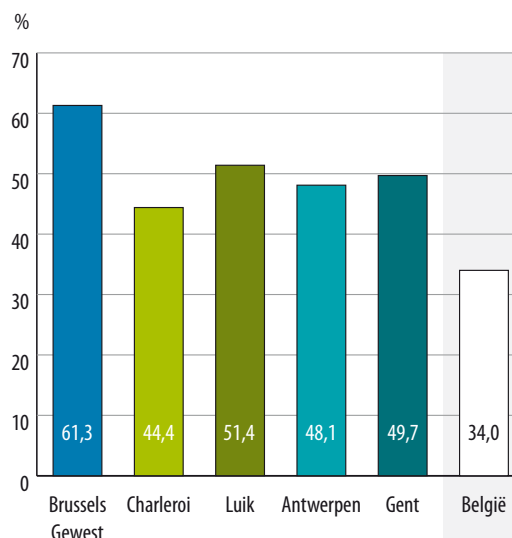
7. HUISVESTING

De beperkte beschikbaarheid van gegevens maakt het moeilijk om de huisvestingsproblematiek waarmee het Brussels Gewest geconfronteerd wordt, nauwkeurig in kaart te brengen. De thematische rapporten over armoede in Brussel van het Observatorium en de wel beschikbare gegevens maken echter duidelijk dat een groot aantal Brusselaars geconfronteerd worden met grote moeilijkheden om toegang te vinden tot een degelijke woning. De uitzonderlijk hoge huur- en verkoopprijs, de verouderde staat van de woningen en de hoge armoede hebben als gevolg dat een niet verwaarloosbaar deel van de bevolking leeft in overbevolkte woningen van slechte kwaliteit of zich verplicht ziet te verhuizen naar buiten het Brussels Gewest, of zich in een situatie van thuisloosheid bevindt.

7.1 Een meerderheid is huurder ^[76]

Het Brussels Gewest kent een bijzonder groot aandeel huurders. Op basis van de CENSUS 2011 stellen we vast dat in het Brussels Gewest 61 % van de woningen huurwoningen zijn, in vergelijking met 34 % in Wallonië, 29 % in Vlaanderen en ongeveer 50 % in het merendeel van de overige grote Belgische steden (figuur 7-1).

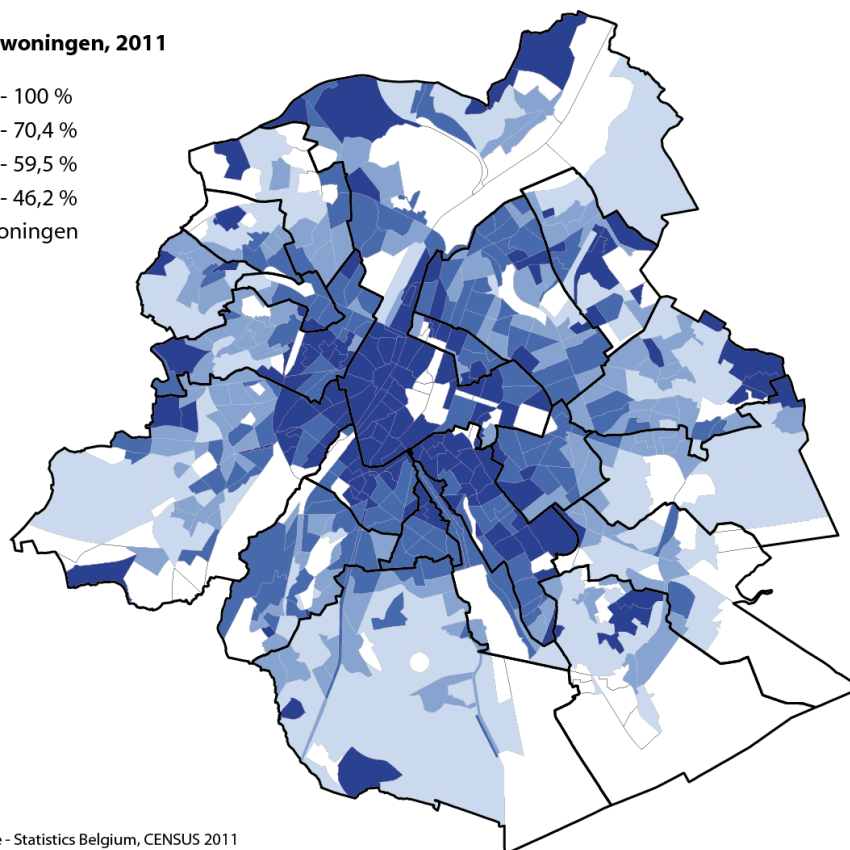
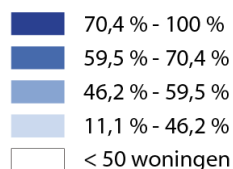
Figuur 7-1 : Percentage huurwoningen van het totaal aantal woningen, Brussels Gewest en de grote steden, 2011

Bron: FOD Economie – Statistics Belgium, CENSUS 2011

Kaart 7-1 : Aandeel huurwoningen in het totaal aantal woningen, per statistische sector, Brussels Gewest, 2011

Aandeel huurwoningen, 2011

Bron: FOD Economie - Statistics Belgium, CENSUS 2011
Cartografie: Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel

[76] De inhoud van dit deel is dezelfde als deze in de vorige Welzijnsbarometer. Deze paragraaf baseert zich immers op gegevens van de CENSUS 2011 en er zijn geen andere gegevens over het aandeel huurders en eigenaars op een regionale schaal. Via de EU-SILC enquête kan deze informatie wel bekomen worden op nationaal niveau (de Brusselse steekproef is te klein om uitspraken te doen over het Brussels Gewest).

Binnen het Brussels Gewest zijn er grote verschillen in het aandeel huurders tussen de statistische sectoren (kaart 7-1): in het centrum van het Gewest en binnen de eerste kroon ligt het percentage huurders veel hoger dan in de tweede kroon. Ook de statistische sectoren waar de sociale huurwoningen gelegen zijn, onderscheiden zich van de rest van hun omgeving door het hoge aandeel huurders.

7.2 Kwaliteit van de woningen, leefomgeving en ongelijkheden

7.2.1 KWALITEIT VAN DE WONINGEN ^[77]

Ongeveer 22 % van de Brusselse huishoudens verklaart in de Gezondheidsenquête 2013 een woning (al dan niet gehuurd) te betrekken met minstens één van volgende problemen: vocht in de woning, overbezetting en/of niet de mogelijkheid hebben de woning te verwarmen. Dit aandeel is duidelijk hoger dan in Vlaanderen (9 %) en Wallonië (13 %).

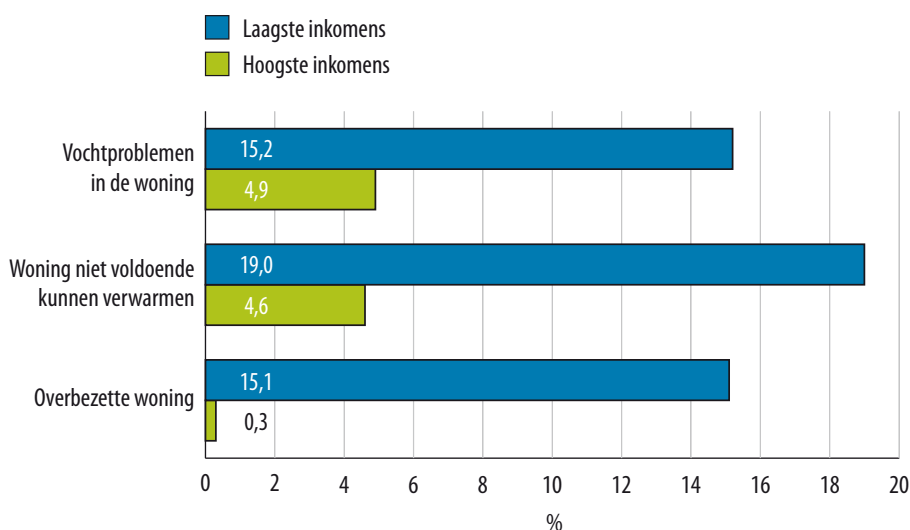
Het aandeel huishoudens dat aangeeft geconfronteerd te worden met één van deze problemen varieert naargelang

de kenmerken van de huishoudens. Private huurders (26 %) worden vaker met deze problemen geconfronteerd dan eigenaars (13 %). Op het vlak van het huishoudtype worden koppels met kind(eren) het vaakst getroffen (34 %), koppels zonder kind(eren) het minst (14 %). Daarnaast wordt 20 % van de koppels met kind(eren) geconfronteerd met een situatie van overbevolking (tegenover 0 % voor gezinnen zonder kinderen en 5 % voor eenoudergezinnen); 17 % van de eenoudergezinnen meldt vocht- en schimmelproblemen (tegenover 8 % bij alleenstaanden) (Charafeddine, 2015).

De kwaliteit van de woning en de leefomgeving varieert ook sterk naargelang het inkomensniveau. Onder de armste Brusselse huishoudens (op basis van het equivalent beschikbaar inkomen), meldt ongeveer 35 % minstens één van de hierboven vermelde problemen met hun woning, tegenover ongeveer 10 % onder de rijkste Brusselse huishoudens. Figuur 7-2 geeft het aandeel Brusselse huishoudens weer dat geconfronteerd wordt met problemen op het vlak van de kwaliteit van hun woning, respectievelijk voor de armste en de rijkste huishoudens.

Deze slechte huisvestingsituaties hebben gevolgen voor de gezondheid van de bewoners. Op niveau van België werd aangetoond dat bij gelijk inkomen, het betrekken van een woning met één van bovenvermelde problemen, in belangrijke mate het risico verhoogt om in slechte gezondheid te verkeren.

Figuur 7-2 : Percentage huishoudens met een comfortprobleem in hun woning, laagste en hoogste inkomens, Brussels Gewest, 2013

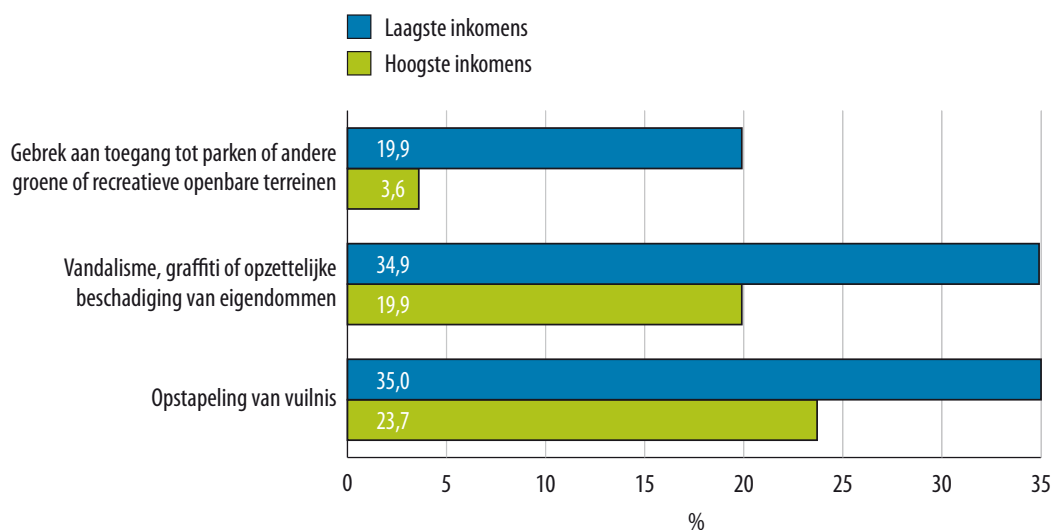

Bron: Wetenschappelijk Instituut voor de Volksgezondheid, Gezondheidsenquête 2013

*In de Gezondheidsenquête worden de inkomensklassen gedefinieerd aan de hand van de inkomenskwintielen berekend op de totale Belgische bevolking. De Brusselse bevolking met "de laagste inkomens" zoals in de figuur komt dus overeen met de bevolking met een inkomen onder de inkomensgrens van het eerste kwintiel van de Belgische bevolking.

[77] De gegevens over de kwaliteit van de woningen komen van de Gezondheidsenquête, die elke vijf jaar wordt afgenomen. Aangezien de laatste enquête plaatsvond in 2013, is deze paragraaf identiek aan deze in de Welzijnsbarometer 2016. Daarnaast voorziet het "Observatorium van de huurprijzen 2016" eveneens gegevens over de kwaliteit van de woningen, deze worden behandeld in paragraaf 7.3.

Figuur 7-3 : Aandeel van de bevolking (van 15 jaar en ouder) dat in hun woonbuurt gehinderd werd door een bepaalde omgevingsfactor, laagste en hoogste inkomens, Brussels Gewest, 2013

Bron: Wetenschappelijk Instituut voor de Volksgezondheid, Gezondheidsenquête 2013

* In de Gezondheidsenquête worden de inkomensklassen gedefinieerd aan de hand van de inkomenskwintielen berekend op de totale Belgische bevolking. De Brusselse bevolking met "de laagste inkomens" zoals in de figuur komt dus overeen met de bevolking met een inkomen onder de inkomensgrens van het eerste kwintiel van de Belgische bevolking.

7.2.2 LEEFOMGEVING

Naast de kwaliteit van de huisvesting, heeft ook de leefomgeving of de woonbuurt (naast talrijke andere factoren) een impact op de gezondheid en het welzijn in het algemeen.

Op basis van de Gezondheidsenquête 2013 rapporteert 46 % van de Brusselse huishoudens minstens één vorm van hinder door omgevingsfactoren in de woonomgeving (zie figuur 7-3 voor de verschillende vormen van hinder). Het aandeel personen dat hinder ondervindt ligt lager in Vlaanderen (21 %) en in Wallonië (26 %), maar dit verschil wordt grotendeels verklaard door het stedelijke karakter van het Brussels Gewest. In het algemeen wordt immers er in een stedelijke omgeving meer hinder ondervonden dan elders (Charafeddine, 2015).

De omvang van hinder door bepaalde omgevingsfactoren in de woonbuurt varieert naargelang het inkomen van de inwoners in het Brussels Gewest (figuur 7-3). Onder de meest arme Brusselaars, rapporteert 57 % minstens een vorm van hinder, tegenover 41 % onder de meest rijke Brusselaars.

De sociale gradiënt is wel in mindere mate aanwezig dan voor de woonkwaliteit.

7.3 Private huurmarkt

Deze paragraaf baseert zich volledig op de enquête "Observatiecentrum van de huurprijzen 2016" van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest (De Keersmaecker, 2017).

Op basis van deze enquête bedraagt de mediane huurprijs € 660 in 2016, hetgeen betekent dat de helft van de Brusselse huurders een huur betalen die hoger ligt dan dit bedrag. De gemiddelde

huurprijs bedraagt € 710. Meer dan 90 % van de gehuurde woningen in het Brussels Gewest zijn appartementen, en deze tellen minder dan 3 kamers in meer dan 80 % van de gevallen. De oppervlakte van de helft van de woningen is kleiner dan 75 m².

Sinds 2004 kenden de huurprijzen in het Brussels Gewest regelmatig een sterkere stijging dan de gezondheidsindex (die de evolutie weergeeft van de prijs van consumptieartikelen^[78] en die als basis dient voor de loonindexatie en aanpassingen van pensioenen, bijstandsuitkeringen en vervangingsinkomens). Tussen 2004 en 2016 steeg de mediane huurprijs, geactualiseerd aan de prijzen van 2016, van € 543 naar € 660, dat is een stijging met 22 % over de hele periode. In vergelijking met de gezondheidsindex, stegen de huurprijzen gemiddeld bijna 2 % meer per jaar. De stijging was vooral erg uitgesproken tussen 2004 en 2013. Tussen 2013 en 2015 stagneerden de prijzen, maar in 2016 was er opnieuw een lichte stijging.

De huurprijzen zijn lager in de eerste kroon, waar de bebouwing ouder is en de woningen vaak kleiner en in slechtere staat zijn (met o.a. slechte energetische kwaliteit), dan in de tweede kroon waar de woningen vaak recenter zijn gebouwd. De enquête toont eveneens aan dat de prijzen sterker toenamen in de buurten van de eerste kroon – waar er een belangrijke renovatiedynamiek is met in het bijzonder een ontwikkeling van een aanbod van kleine woningen – dan in de tweede kroon.

Uit de enquête kwam eveneens naar voor dat de eerste kroon jongvolwassenen (werkend of student) aantrekt, zij zijn immers oververtegenwoordigd onder de nieuwkomers in het totale aantal huurders (in tegenstelling tot huishoudens met kinderen) in deze zone. In vergelijking met de bevolking die al langer in deze buurten woont (waaronder velen met een uitkering of

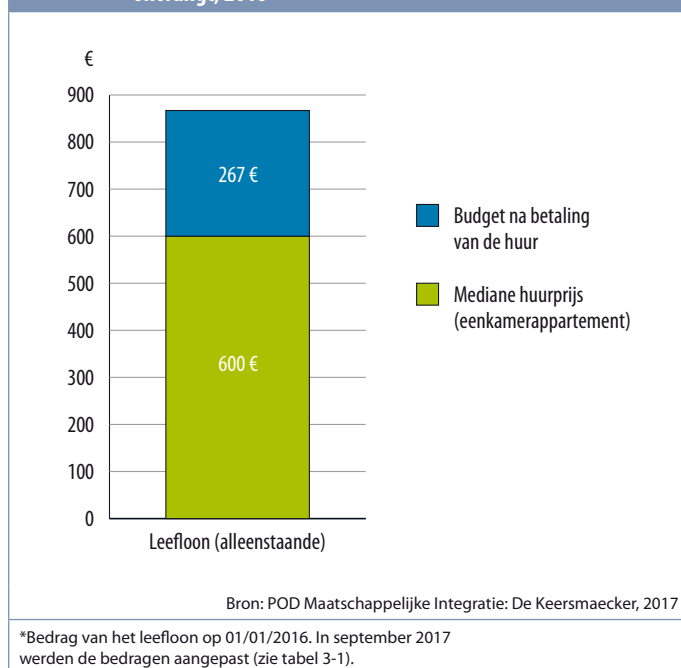
[78] Zonder rekening te houden met alcoholische dranken, tabak en brandstoffen (met uitzondering van LPG).

vervangingsinkomen leven), beschikken deze nieuwkomers vaker over een inkomen uit werk.

In het algemeen stijgt het aandeel kleine woningen (studio, appartement met één slaapkamer) in het huur aanbod en deze tendens is sterker in de oude buurten waar renovatie een belangrijke rol speelt, m.a.w. voornamelijk in de eerste kroon en in het bijzonder in de kanaalzone. Er wordt eveneens een verbetering van het comfortniveau geconstateerd in dit gebied.

Voor de leefloongerechtigden betekent een woning uit de private huursector betrekken dat men een groot deel van het beschikbaar inkomen moet spenderen aan de huur. Dit loopt, afhankelijk van de gezinssituatie, op tot de helft of zelfs twee derde van het leefloon, cf. Welzijnsbarometer 2016. In 2016 spendeert een alleenstaande die een leefloon ontvangt ongeveer 70 % van zijn/haar budget aan de huur van een appartement met één slaapkamer, op basis van de mediane huurprijs (figuur 7-4). Dit betekent dat er slechts € 267 overblijft voor andere uitgaven (bijkomende kosten voor water en energie, voeding, gezondheidsuitgaven,...), en dit leidt al te vaak tot situaties van deprivatie, schulden, uitstellen van gezondheidszorgen, enz.

Figuur 7-4 : Aandeel van de huurprijs voor een appartement (één kamer) in het budget van een alleenstaande die een leefloon* ontvangt, 2016

Tabel 7-1 geeft de evolutie weer van de toegankelijkheid van de private huurmarkt per inkomensdecil (belastbare inkomens) ^[79], veronderstellend dat de huurprijs niet meer mag bedragen dan 25 % of 30 % van het huishoudensbudget. Onder deze hypothese (< 25 % van het huishoudensinkomen) hebben de eerste zes decielen, ofwel 60 % van de bevolking, slechts toegang tot 8 % van de private huurmarkt in 2016. Hoewel deze

oefening botst op limieten (die eigen zijn aan bijvoorbeeld de fiscale statistieken) en de resultaten dus voorzichtig moeten geïnterpreteerd worden, illustreert ze goed de beperkte toegankelijkheid van de private huurmarkt. Bovendien daalde de toegankelijkheid de afgelopen tien jaar, ten gevolge van een snelle stijging van de huurprijzen maar eveneens van een verarming van de bevolking. Het aandeel van het huishoudensbudget dat gespendeerd wordt aan de huur neemt dus elk jaar toe (niet geïllustreerd).

Tabel 7-1 : Toegankelijk aandeel van het huurwoningenbestand per inkomensdecil, Brussels Gewest, 2016

Inkomensdecil	≤ 25 % van het huishoudensinkomen	≤ 30 % van het huishoudensinkomen
1	0 %	0 %
2	0 %	0 %
3	0 %	1 %
4	1 %	4 %
5	2 %	8 %
6	8 %	15 %
7	21 %	39 %
8	41 %	63 %
9	71 %	89 %

Bron: De Keersmaecker, 2017

Noot: de berekening is gebaseerd op de fiscale inkomens 2014, geactualiseerd voor de prijzen van 2016.

“Het afgelopen decennia stegen de huurprijzen in het Brussels Gewest sterker dan de gezondheidsindex. Het aandeel van het huishoudensbudget dat naar de huur gaat steeg sterk en bijgevolg daalde de toegang tot de huurmarkt aanzienlijk, in het bijzonder voor gezinnen met lage inkomens.”

Naast bepaalde demografische tendensen (verjonging, toename van de internationale bevolking), is het niet uitgesloten dat de vergroting van de huishoudens (een bijzonderheid voor het Brussels Gewest) voor een deel verklaard wordt door de steeds moeilijkere toegang tot huisvesting (in het bijzonder voor kansarme huishoudens) in het Gewest. De afgelopen jaren werd er inderdaad een afname vastgesteld van het aantal eenpersoonshuishoudens en dat vooral onder de 18-30 jarigen en, in mindere mate, onder de 30-45 jarigen. Parallel hiermee is er een verhoging van het aantal huishoudens van drie personen. Dit fenomeen wordt enerzijds verklaard door een later vertrek van jongeren uit het ouderlijk huis (Dessouroux et al, 2016) en de keuze (uit vrije wil of omdat het niet anders gaat) voor samenwonen (BISA, 2016b).

Op basis van de enquête van het Observatiecentrum voor de huurprijzen, worden 6 % van de woningen gehuurd door samenhuurders. We merken echter op dat personen die leven van een uitkering ondervertegenwoordigd zijn in de samenhuurders (in vergelijking met hun aandeel in de totale huurmarkt), en dit heeft waarschijnlijk o.a. te maken met het

[79] Op basis van de enquête van het Observatiecentrum van de huurprijzen 2016 en het netto belastbaar inkomen (fiscale statistieken) van 2014, geactualiseerd voor de prijzen van 2016.

statuut van samenwonende (voor wie de bedragen lager liggen dan voor alleenstaanden).

Het Observatiecentrum van de huurprijzen heeft via haar enquête 2016 eveneens informatie over de kwaliteit van de woningen. Zo blijkt dat 11 % van de huurders hun woning beschouwen als in heel slechte of slechte staat en 25 % beschouwt de staat van de woning als gemiddeld. Bovendien rapporteert 26 % van de huurders een slechte thermische isolatie van hun woning en 28 % meldt problemen van vocht in minstens één van de kamers van hun woning. Een vergelijking met de cijfers van de Gezondheidsenquête 2013 (bij zowel huurders als eigenaars) bevestigt dat kwaliteitsproblemen vaker voorkomen bij huurwoningen (cf. paragraaf 7-2).

7.4 Sociale huisvesting en aanverwante

De inkomenssituatie van veel Brusselaars in combinatie met hoge huurprijzen zorgen voor een heel grote vraag naar sociale woningen. De reële gemiddelde huurprijs van sociale woningen in het Brussels Gewest bedraagt € 320 op 31 december 2015, dit is minder dan de helft van de prijs op de private huurmarkt.

Op 31 december 2015 beheerde de Brusselse Gewestelijke Huisvestingsmaatschappij (BGHM) 39 399 sociale woningen^[80] waarvan er 36 248 verhuurd zijn en 3 151 onbewoond (renovatie

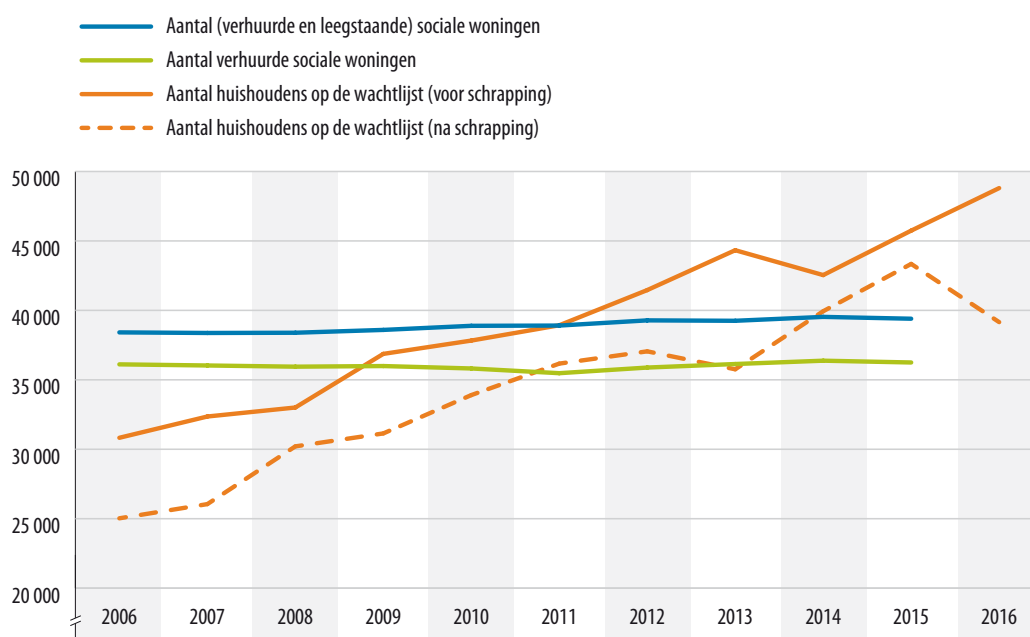
of leegstand). Het totaal aantal sociale woningen is dus met 132 woningen afgenomen tegenover 31 december 2014; het aantal bewoonde woningen daalde met 129 eenheden. Wanneer men het aantal bewoonde woningen (36 248) optelt bij het aantal personen op de wachtlijst (voor schrapping) op het zelfde moment (45 742), kan men stellen dat er in het Brussels Gewest vraag is naar 81 990 sociale woningen. De vraag naar sociale woningen is dus dubbel zo groot als het aanbod: slechts aan minder dan de helft van de vraag (44 %) wordt voldaan.

Op 31 december 2015 bedroeg de verhouding van het aantal sociale woningen tot het aantal huishoudens 7 %. Dit aandeel verschilt sterk tussen de Brusselse gemeenten: Watermaal-Bosvoorde is de gemeente met het hoogste aandeel sociale woningen (18 %), Elsene telt het laagste aandeel (3 %)^[81].

Het aantal huishoudens op de wachtlijst voor een sociale woning neemt voortdurend toe. Op 31 december 2016 stonden 48 804 huishoudens op de wachtlijst voor een sociale woning (voor schrapping) (figuur 7-5). Onder deze huishoudens werden er 9 651 geschrapt van de wachtlijst^[82], waarbij dit bij 8 506 kwam omdat ze hun kandidatuur niet hebben hernieuwd. Het aantal schrappingen was bijzonder hoog in 2016.

"In het Brussels Gewest wordt slechts aan minder dan de helft van de vraag naar sociale woningen tegemoet gekomen."

Figuur 7-5 : Aantal huishoudens op de wachtlijst (voor en na schrapping) voor een sociale woning en aantal (verhuurde) sociale woningen, Brussels Gewest, 31 december 2005-2015

Bron: Brusselse Gewestelijke Huisvestingsmaatschappij

Noot: Het aantal huishoudens op de wachtlijst (na schrapping) wordt telkens geteld op 1 januari van het daaropvolgende jaar.

[80] Het totaal aantal sociale woningen hier weergegeven bevat enkel verhuurde en leegstaande sociale woningen. Andere patrimonien zoals woningen ter beschikking gesteld aan conciërges, zijn niet mee in rekening gebracht.

[81] Bron: BISA, Wijkmonitoring.

[82] Brusselse Gewestelijke Huisvestingsmaatschappij (2017).

Naast de sociale woningen die beheerd worden door de OVM (Openbare Vastgoed Maatschappij), bestaan er ook nog een (zeer beperkt) aantal andere vormen van publieke huisvesting met sociaal karakter (gemeentelijke woningen, OCMW, Woningfonds) of andere formules zoals de woningen verhuurd door de Sociale Verhuurkantoren (SVK). De opdracht van de SVK's bestaat erin om een deel van de Brusselse huurmarkt te socialiseren en mensen met een bescheiden inkomen toegang te geven tot kwaliteitsvolle woningen, aan een redelijke huurprijs. Het aantal woningen dat verhuurd wordt via een SVK neemt de laatste jaren toe: op 31 december 2016 telde het Brussels Gewest 4 509 woningen die verhuurd worden door een SVK^[83], dit zijn er 424 meer dan op 31 december 2015.

7.5 Dak- en thuislozen

Net als in andere grote steden vormt de aanwezigheid van dak- en thuislozen in het Brusselse stadsbeeld één van de meest zichtbare vormen van armoede. Het verlies van huisvesting is vaak het resultaat van een langdurig en complex proces. Thuislozen worden geconfronteerd met een meervoudige problematiek die zich uitstrekt over meerdere levensdomeinen (la Strada, 2013). Bovendien vormt het beschikken over een woning en een adres de basis voor de toekenning van andere rechten; het ontbreken of het verliezen van de woning, zonder referentieadres, kan dus zware gevolgen hebben in termen van niet-toegang en uitsluiting uit rechten (Observatorium voor Gezondheid en Welzijn, 2017).

Op 7 november 2016 (voor de winteropvang) en op 6 maart 2017 (tijdens de winteropvang) organiseerde la Strada een vierde telling van dak- en thuislozen en mensen in ontoereikende huisvesting in het Brussels Gewest. Het Steunpunt herinnert eraan dat deze cijfers de realiteit altijd zullen onderschatten, als gevolg van de moeilijkheden om de problematiek volledig te overzien.

De telling van november 2016 kan worden vergeleken met de vorige tellingen. Er werden 3 386 mensen geteld, waarvan 35 % dakloos was (op openbare plaatsen of in noodopvang), 25 % thuisloos (onthaaltehuizen) en 40 % in ontoereikende huisvesting woonde (kraakpanden, NEOS^[84], onderhandelde bezettingen, opvang georganiseerd door religieuze gemeenschappen).

In vergelijking met de telling van 2008, is er bijna een verdubbeling van het aantal getelde personen in het Brussels Gewest. In vergelijking met de telling van 2014, is het aantal dak- en thuislozen toegenomen met 30 %. De opvallendste stijging werd genoteerd in de openbare ruimten (la Strada, 2017).

Tijdens de telling van maart 2017 (tijdens de winteropvang) werden 4 094 personen geteld, waarvan 48 % dakloos, 21 % zonder woning en 31 % in een onaangepaste woning^[85]. Onder de daklozen, werd ongeveer de helft opgevangen in één van de

centra voor winteropvang, een vierde in een onthaaltehuis en noodopvang, en een vierde in openbare plaatsen. Niet minder dan 653 kinderen werden die avond geteld, waarvan 249 in een situatie van dakloosheid (het grootste deel in de noodopvang).

La Strada heeft daarnaast gegevens die complementair zijn aan deze van de telling: in maart 2017 werden 1 190 personen begeleid door een dienst voor begeleiding aan huis (waarvan bijna de helft in een woning van een SVK woont) en 68 gevolgd worden in het kader van een Housing First project (la Strada, 2017).

7.6 Water- en energievoorziening

Elektriciteit en gas vormen een belangrijke kost voor de huishoudens. De combinatie van ontoereikende inkomens, verouderde en dikwijls slecht geïsoleerde woningen en, in het bijzonder, de hoge energiekosten, zorgt ervoor dat heel wat huishoudens zich in een situatie van energiearmoede bevinden. Zo ondervinden ze bijvoorbeeld bijzondere moeilijkheden om te voldoen aan hun basisbehoeften op het vlak van energie (Huybrechts, Meyer en Vranken 2011).

In België kent meer dan een vijfde van de huishoudens een bepaalde vorm van energie-armoede (Delbeke en Meyer, 2017). De huurders zijn vaker getroffen dan de eigenaars. Hoewel de huishoudens met de laagste inkomens het hardst getroffen worden door energie-armoede, blijkt dat – nog steeds op Belgisch niveau – vier huishoudens op tien die een probleem van energie-armoede ondervinden een inkomen hebben dat hoger ligt dan de armoederisicogrens.

Vandaag ontbreekt het, net als voor de huisvestingsproblematiek in het algemeen, in het Brussels Gewest aan indicatoren om dit fenomeen cijfermatig te analyseren. De Barometer Energiearmoede (2017) geeft echter wel schattingen over de situatie in het Brussels Gewest op basis van de gegevens van de EU-SILC enquête (Delbeke en Meyer, 2017). Op basis hiervan blijkt dat 13 % van de Brusselse huishoudens in 2015 een te hoge energiefactuur had in verhouding tot het beschikbaar inkomen (na aftrek van de woonlasten), 10 % van de gezinnen verbruikte zo weinig energie dat de basisbehoeften niet gedekt kunnen zijn^[86] en 8 % van de gezinnen vreest dat ze hun woning niet behoorlijk zullen kunnen verwarmen. Aangezien de Brusselse steekproef van deze enquête erg klein is, moeten deze cijfers echter voorzichtig geïnterpreteerd worden en kunnen ze enkel beschouwd worden als indicatief.

Bepaalde indicatoren afkomstig van de distributienetbeheerders voor water en elektriciteit bevatten eveneens informatie over het aantal personen met betalingsmoeilijkheden. Het fenomeen van energie-armoede is echter groter en zich enkel baseren op deze

[83] Bron: Federatie van de Sociale Verhuurkantoren van het Brussels Gewest.

[84] Niet Erkende OpvangStructuren

[85] Het grotere aantal ten opzichte van de telling in november kan verklaard worden door de "verborgen daklozen" die wel beroep doen op de winteropvang en anderen die eventueel van buiten het Gewest in deze periode wel naar het Brussels Gewest komen.

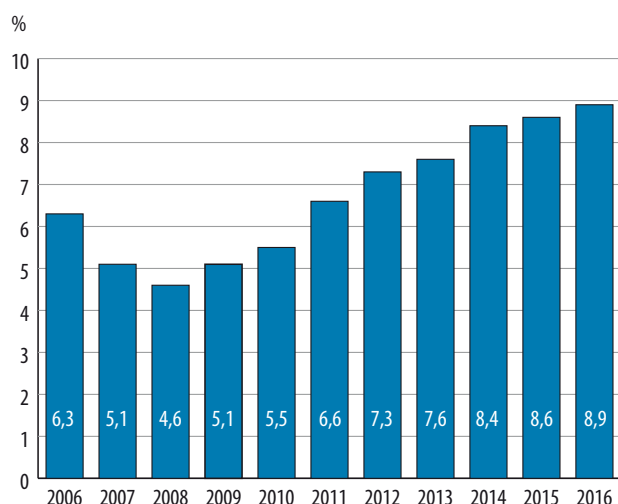
[86] Voor deze twee indicatoren (te hoog energiefactuur in verhouding tot het beschikbaar inkomen en te weinig energieverbruik om de basisbehoeften te dekken), berust de methode op het bepalen van een grens (ratio van de energiekosten in het beschikbaar inkomen) waarboven het aandeel van de energiekosten als te veel wordt beschouwd. Net zoals voor de berekening van de armoederisicograad, gaat het om een relatieve grens, die wordt vastgelegd in functie van de mediane ratio voor de Belgische bevolking. Voor meer informatie, zie Delbeke & Meyer (2017).

cijfers leidt tot een onderschatting van het aantal personen in een situatie van energie-armoede.

Op 31 december 2015 werden er 24 829^[87] vermogensbegrenzers gebruikt in het Brussels Gewest. Een vermogensbegrenzer is een systeem dat het elektrisch vermogen van de elektriciteitsmeter beperkt maar wel zorgt voor een minimale continue stroomvoorziening. Het wordt op aanvraag van de energieleverancier geplaatst wanneer een klant betalingsmoeilijkheden heeft (Sibelga, 2015).

Voor personen die moeilijkheden hebben om hun waterfactuur te betalen, biedt HYDROBRU^[88] twee mogelijke oplossingen: het Sociaal Fonds en afbetalingsplannen (betaling gespreid over enkele maanden). Sinds 2008 neemt het aantal toegekende afbetalingsplannen sterk toe. In 2016 werden er 27 664 afbetalingsplannen toegekend, dit zijn er 1 402 meer dan in 2015. Dit maakt dat ongeveer 9 % van de huishoudelijke waterfacturen via een afbetalingsplan gebeurde (figuur 7-6).

Figuur 7-6 : Evolutie van het aandeel afbetalingsplannen voor water op het totaal aantal huishoudelijke waterfacturen, Brussels Gewest, 2006-2016

Bron: HYDROBRU; berekeningen Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel

Noot: het aandeel afbetalingsplannen onder de huishoudens die geabonneerd zijn kan overschat worden aangezien ook niet-huishoudelijke abonnees een afbetalingsplan kunnen hebben (en deze bevinden zich niet in de noemer). Deze niet-huishoudelijke abonnees vertegenwoordigen echter slechts iets minder dan 10 % van het totaal aantal abonnees en het aantal afbetalingsplannen onder hen is erg laag.

7.7 Een moeilijke toegang tot eigendom

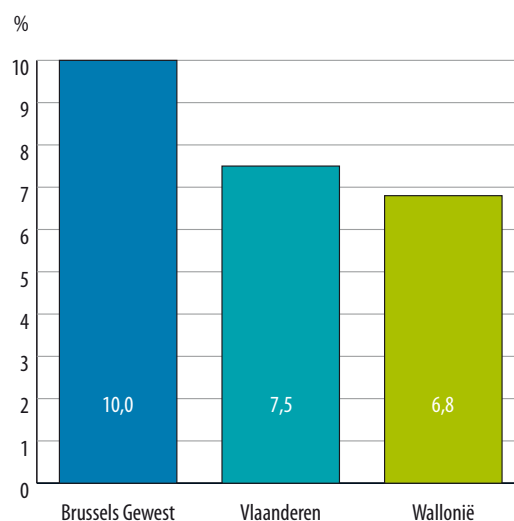
Naast de toegang tot een huurwoning, is toegang tot eigendom eveneens moeilijk of zelfs onmogelijk voor veel Brusselse huishoudens. De kandidaat eigenaars zijn voornamelijk koppels (met of zonder kinderen) die beschikken over twee inkomens uit werk (De Keersmaecker, 2017). Daarnaast is het interessant om de prijs van het vastgoed te observeren aangezien deze voor een belangrijk deel de huurprijs bepaalt.

In 2016 bedroeg de mediane verkoopprijs van appartementen, flats en studio's 199 000 euro in het Brussels Gewest, tegenover 198 000 in Vlaanderen en 155 000 in Wallonië. Het is echter wel belangrijk voor ogen te houden dat de appartementen niet dezelfde kenmerken hebben in de drie gewesten. Voor een appartement van dezelfde grootte en hetzelfde niveau van comfort, is het verschil met het Brussels Gewest en de twee andere gewesten waarschijnlijk groter.

Tussen 2006 en 2016 steeg de mediane verkoopprijs van appartementen, flats en studio's met 34 % in het Brussels Gewest. De stijging van de verkoopprijzen was nog sterker in Vlaanderen (+40 %) en in Wallonië (+46 %) in deze periode.

Wanneer we de mediane verkoopprijs van appartementen bezien ten opzichte van het mediaan inkomen van de aangiften, heeft het Brussels Gewest het grootste verschil tussen die twee (figuur 7-7).

Figuur 7-7 : Ratio van de mediane verkoopprijs van appartementen, flats en studio's/mediaan inkomen van de aangiften, 2014

Bron: FOD Economie - Statistics Belgium; berekeningen Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel.

[87] Het cijfer van 2016 is niet helemaal vergelijkbaar met het cijfer van 2015 omdat het alle vermogensbegrenzers bevat (en niet enkel deze van klanten die als "residentieel" gekend zijn bij de energieleveranciers) (Sibelga, 2016).

[88] Brusselse intercommunale voor waterdistributie en sanering.

8. MAATSCHAPPELIJKE INTEGRATIE EN PARTICIPATIE

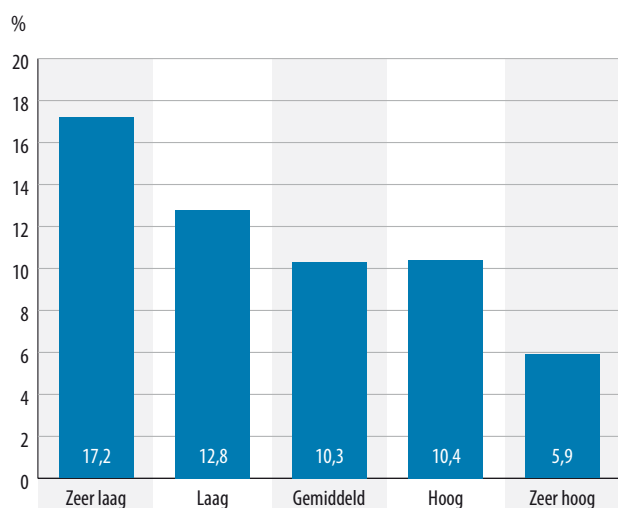
De laatste dimensie die in deze barometer aan bod komt, betreft de maatschappelijke participatie. Ondanks de grote rijkdom van het sociale en verenigingsleven in het Brussels Gewest is het niet voor iedereen even toegankelijk.

8.1 Sociale contacten ^[89]

Het sociale welbevinden hangt niet enkel af van het inkomensniveau. Ook mensen die niet in armoede leven, kunnen lijden onder een gebrek aan sociale contacten. We stellen een verband vast tussen het inkomensniveau en de frequentie en kwaliteit van sociale contacten. Armoede is niet enkel kwestie van inkomen, het staat ook vaak gelijk aan sociaal isolement. In de gezondheidsenquête 2013 geeft 11 % van de bevroegde bewoners van het Brussels Gewest (van 15 jaar en ouder) aan ontevreden te zijn over hun sociale contacten, tegenover 8 % in Vlaanderen en 10 % in Wallonië.

De voldoening over sociale contacten hangt samen met het inkomensniveau: 17 % van de armste Brusselaars (15 jaar en ouder) is ontevreden over zijn of haar sociale contacten; bij de rijkste Brusselaars bedraagt dit aandeel slechts 6 % (figuur 8-1).

Figuur 8-1 : Aandeel van de bevolking (15 jaar en ouder) dat niet tevreden is met zijn of haar sociale contacten, per inkomensniveau*, Brussels Gewest, 2013

Bron: Wetenschappelijk Instituut voor de Volksgezondheid, Gezondheidsenquête 2013

* In de gezondheidsenquête worden de inkomensklassen afgebakend aan de hand van de inkomenskwintielen voor de hele Belgische bevolking.

8.2 Maatschappelijke en culturele participatie

Ook de EU SILC-enquête laat toe om indicatoren van sociale participatie te berekenen, deze geven echter enkel een indicatie gezien de beperkte steekproef voor het Brussels Gewest. Volgens deze enquête nam 17 % van de Brusselaars (16 jaar en ouder) in 2016 deel aan sportieve, recreatieve (jeugdbeweging, gepensioneerdenvbond, vrijetijdsverenigingen, ...) of artistieke activiteiten (muziek, theater, beeldende kunsten, ...). Dit percentage ligt iets hoger in Wallonië (20 %) en opmerkelijk hoger in Vlaanderen (35 %) ^[90]. In de Brusselse gemeenten met een laag sociaaleconomisch statuut zijn er verhoudingsgewijs meer inwoners die aan geen enkele vorm van culturele activiteit deelnemen dan in gemeenten met een hoog sociaaleconomisch statuut (Callier et al., 2012). Bovendien kan 35 % van de Brusselaars het zich niet veroorloven om een week op vakantie te gaan, Wallonië kent ongeveer hetzelfde aandeel (36 %) maar het percentage ligt opmerkelijk lager in Vlaanderen (19 %) ^[91].

In het Brussels Gewest heeft de VZW "Article 27" als doel om de culturele participatie te bevorderen bij de personen in een sociaaleconomische kwetsbare situatie. Via tickets "article 27", die worden verdeeld via deelnemende sociale organisaties of het OCMW, kunnen personen aan een verminderende kost gebruik maken van het cultureel aanbod. In 2016 gebruikten 22 870 personen deze tickets in het Brussels Gewest en werden er in totaal 46 220 tickets gebruikt. Langs Nederlandstalige kant bestaat er de "Paspartoe" die een vrijetijdspas is voor iedereen en waarmee gebruikers allerhande kortingen en voordelen kunnen verkrijgen. Voor personen met een beperkt inkomen is deze pas volledig gratis. In 2016 waren er 3 329 personen in armoede met een Paspartoe, 1 669 personen onder hen maakten er gebruik van. Daarnaast waren er armoedeorganisaties die tickets kochten voor hun leden. Alles samen werden 2 618 plaatsen 'ingenomen' door mensen in armoede via Paspartoe Brussel in 2016.

[89] De gegevens over de tevredenheid van de sociale contacten komen van de Gezondheidsenquête, die elke vijf jaar afgenomen wordt. Omdat de laatste enquête dateert van 2013, is de inhoud van deze paragraaf identiek aan deze van de Welzijnsbarometer 2016.

[90] Bron: EU-SILC 2016; berekeningen Studiedienst Vlaamse Regering.

[91] Bron: EU-SILC 2016; berekeningen Studiedienst Vlaamse Regering.

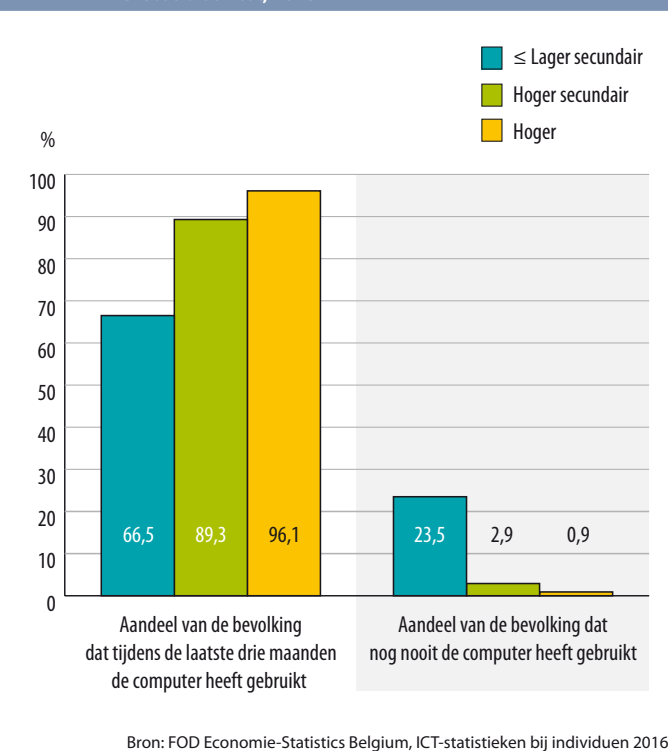
8.3 Gebruik van een computer en internet

Toegang hebben tot informatie- en communicatietechnologie (ICT) en deze kunnen gebruiken bevordert de sociale integratie: het zoeken naar werk en informatie, bepaalde administratieve handelingen maar ook andere dagelijkse activiteiten worden vaak vergemakkelijkt door het internet, of zijn soms zelfs onmogelijk zonder een computer en internet.

De sociaaleconomische digitale kloof verwijst naar de sociale ongelijkheden in de toegang tot ICT en het gebruik hiervan (Valenduc, 2010). De digitale kloof heeft een sterk verband met de arbeidsmarktsituatie, het opleidingsniveau en de leeftijd van de personen (FOD Economie – Statistics Belgium).

De Enquête ICT- en internetgebruik^[92] toonde in het Brussels Gewest (zoals elders) aan dat het gebruik van een computer inderdaad sterk gelinkt is met het opleidingsniveau: in 2016 heeft slechts 66 %^[93] van de mensen met maximaal een diploma van het lager secundair onderwijs een computer gebruikt gedurende de drie maanden voorafgaand aan de enquête, tegenover 89 % van de personen die beschikken over een diploma hoger secundair onderwijs en 97 % onder de personen met een diploma hoger onderwijs. Bovendien heeft een vierde^[94] onder de personen die laaggediplomeerd zijn in het Brussels Gewest nog nooit een computer gebruikt (tegenover verwaarloosbare aandelen onder de personen met een hoger diploma) (figuur 8-2). We merken op dat deze aandelen erg dicht liggen bij deze voor heel België, hoewel de leeftijdsstructuur erg verschillend is (de personen van 64 tot 74 jaar gebruiken in het algemeen minder vaak een computer dan jongere personen en deze leeftijdsklasse is minder sterk vertegenwoordigd in het Brussels Gewest in vergelijking met België).

Figuur 8-2 : Aandeel van de bevolking (van 16 tot 74 jaar) dat tijdens de laatste drie maanden de computer heeft gebruikt en dat nog nooit de computer heeft gebruikt, naar opleidingsniveau, Brussels Gewest, 2016

Noot: de cijfers in deze figuur, en in het bijzonder de cijfers voor de personen met maximaal een diploma van het lager secundair en het hoger secundair onderwijs moeten voorzichtig geïnterpreteerd worden gezien het beperkt aantal personen dat geënquêteerd werd.

Daarnaast had 12 % van de Brusselse huishoudens in 2016 geen internetverbinding, dit percentage ligt een beetje lager dan de schatting voor heel België (15 %). In het Brussels Gewest ligt dit aandeel hoger onder de huishoudens zonder kinderen (14 %) dan onder de huishoudens met kinderen (6 %). Deze aandelen bedragen respectievelijk 19 % en 5 % op niveau van België^[95].

[92] De Enquête naar het ICT-gebruik bij huishoudens en individuen is als een speciale module 'ICT en Internet' gekoppeld aan de arbeidskrachtenenquête (FOD Economie – Statistics Belgium).

[93] Deze cijfers moeten voorzichtig geïnterpreteerd worden gezien de beperkte grootte van de steekproef. Ze geven slechts een indicatie.

[94] Idem.

[95] We merken op dat in 2015, het aandeel huishoudens zonder internetverbinding iets hoger lag in het Brussels Gewest (20 %) dan voor heel België (18 %). Meer specifiek, was het aandeel huishoudens met kinderen die niet beschikken over een internetverbinding opmerkelijk hoger in het Brussels Gewest dan op niveau van België (12 % in het Brussels Gewest tegenover 5 % in België). Dit kan wijzen op een zekere verbetering van de toegang tot het internet in het Brussels Gewest (meer dan in heel België), maar deze plotse daling moet voorzichtig geïnterpreteerd worden aangezien deze ook te wijten kan zijn aan de beperkte steekproef van de enquête.

9. BESLUIT EN SAMENVATTING

De Welzijnsbarometer verzamelt jaarlijks een reeks indicatoren die verschillende aspecten van armoede in het Brussels Gewest belichten. De sociaaleconomische situatie van de Brusselaar wordt geschetst en waar mogelijk worden de armoede-indicatoren die bepaald werden in het kader van de Open Coördinatiemethode inzake Sociale Bescherming en Sociale Inclusie van de Europese Unie weergegeven.

Vooraleer enkele kerncijfers te geven, is het belangrijk op te merken dat een deel van de personen die in armoede leven waarschijnlijk ontbreken in heel wat statistieken; dit geldt in het bijzonder voor personen zonder wettig verblijf of daklozen.

ENKELE KERNCIJFERS

Het aandeel personen met “een risico op armoede of sociale uitsluiting” ligt in het Brussels Gewest rond de 38 %. Ongeveer een derde van de Brusselaars (31 %) moet zien rond te komen met een inkomen onder de armoederisicogrens. Dit armoederisico ligt bijzonder hoog bij personen die leven in een huishouden zonder werk of met een lage werkintensiteit.

Bij de Brusselaars die actief zijn op de arbeidsmarkt is bijna één op vijf (18 %) en bij de jongvolwassenen (jonger dan 25 jaar) meer dan één op vier (26 %) ingeschreven bij Actiris als niet-werkende werkzoekende (NWW). Een kwart van de Brusselse kinderen jonger dan 18 jaar (24 %) groeit op in een huishouden zonder inkomen uit werk. Het aandeel van de bevolking dat recht heeft op een bijstandsuitkering of een vervangingsinkomen (exclusief pensioenen) ligt dan ook hoog in het Brussels Gewest: het betreft 22 % van de Brusselse bevolking op actieve leeftijd (18-64 jaar). Het minimale bedrag van de meeste uitkeringen ligt onder de armoederisicogrens.

Meer specifiek krijgt 5 % van de Brusselse bevolking op actieve leeftijd (18-64 jaar) een (equivalent) leefloon en dit aandeel is meer dan dubbel zo hoog bij de jongvolwassenen (12 %). Onder de oudere bevolking ontvangt 11 % een Inkomensgarantie voor Ouderen (IGO). Dit maakt dat in het Brussels Gewest meer dan één jongere op tien en één oudere op tien over zo goed als geen andere inkomensbron beschikken dan zijn of haar bijstandsuitkering.

Meer dan een vierde van de Brusselse bevolking (27 %) heeft recht op een verhoogde tegemoetkoming van de verzekering voor geneeskundige verzorging (RVV).

In het Brussels Gewest heeft 28 % van de leerlingen die ingeschreven zijn in het secundair onderwijs een schoolachterstand van minimum twee jaar. Bij de jongvolwassenen (18-24 jaar) in het Brussels Gewest, verlaat één jonge man op zes en één jonge vrouw op zeven de school vroegtijdig (zonder diploma van het hoger secundair onderwijs). Personen zonder een diploma van het secundair onderwijs ondervinden, ongeacht hun leeftijd, vaak grote moeilijkheden om zich in te schakelen op de arbeidsmarkt: 31 % van de actieve Brusselaars met maximum een diploma van het lager secundair onderwijs is werkloos.

De hoge huisvestingskost legt zwaar beslag op het inkomen van de Brusselse gezinnen. Tussen 2004 en 2016 steeg de gemiddelde huurprijs gecorrigeerd voor de inflatie met 22 %.

Onder de hypothese dat de huurprijs niet meer mag bedragen dan 25 % van het huishoudensbudget, heeft 60 % van de Brusselse bevolking slechts toegang tot 8 % van de private huurmarkt in 2016. De huurprijzen blijven lager in de eerste kroon dan in de tweede kroon, maar ze zijn wel sneller gestegen in dit gebied omwille van een belangrijke renovatiedynamiek. Er wordt een zekere evolutie geobserveerd in het profiel van de personen die in deze buurten (in het bijzonder langs het kanaal) komen wonen: het gaat vaker om jongvolwassenen zonder kinderen met een inkomen uit werk (in vergelijking met de personen die al langere tijd in deze buurten wonen). In het algemeen kennen personen met een laag inkomen een moeilijke toegang tot huisvesting, en dit in een gewest waar de grote meerderheid van de woningen bewoond is door huurders (61 %). Het toenemend aantal gezinnen op de wachtlijst voor een sociale woning (48 804 huishoudens vóór schrapping) getuigt van een tekort aan sociale woningen. Dit aantal steeg met 58 % in tien jaar. Er wordt aan minder dan de helft (46 %) van de vraag voldaan. Daarenboven telde la Strada in haar telling van maart 2017 meer dan 4 000 personen dak- of thuisloos zijn. Wat betreft de kwaliteit van de woningen verklaart ongeveer 22 % van de Brusselse huishoudens in de Gezondheidsenquête 2013 een woning te betrekken met minstens één van volgende problemen: vocht in de woning, overbezetting en/of niet de mogelijkheid hebben de woning te verwarmen. Voor de armste Brusselse gezinnen loopt dit aandeel op tot ongeveer 35 %.

De meeste armoede-indicatoren wijzen erop dat in het Brussels Gewest een hoger aandeel personen in armoede leeft dan in de twee andere gewesten. Een vergelijking met de Belgische grote steden toont echter, al naargelang de gehanteerde indicator, dat de socio-economische situatie gelijkend of zelfs minder gunstig is in de Waalse steden in vergelijking met het Brussels Gewest.

SOCIAAL-RUIMTELIJKE ONGELIJKHEDEN

De globale cijfers voor het Brussels Gewest verbergen belangrijke sociaal-ruimtelijke ongelijkheden, er zijn immers grote verschillen tussen de Brusselse gemeenten en wijken inzake armoede. De werkloosheidsgraad bijvoorbeeld varieert sterk tussen de Brusselse gemeenten: ze is het hoogst in Sint-Joost-ten-Node (26 %) en het laagst in Sint-Pieters-Woluwe (9 %). Het mediaan inkomen per aangifte verschilt eveneens sterk van gemeente tot gemeente: van € 14 998 in Sint-Joost-ten-Node tot € 25 539 in Sint-Pieters-Woluwe.

Daarnaast zijn er grote verschillen tussen de gemeenten in het aandeel leerlingen met een schoolachterstand, en dit al sinds de eerste graad van het secundair onderwijs. Het aandeel leerlingen in het eerste jaar van het secundair onderwijs dat al minstens twee jaar schoolachterstand heeft opgelopen, varieert van 24 % in Sint-Joost-ten-Node tot 5 % in Sint-Pieters-Woluwe.

Personen in armoede of bestaansonzekerheid wonen voor een belangrijk deel in de “arme sikkel”, in deze zone die een cirkel vormt ten westen van het stadscentrum, is er al meerdere decennia een concentratie van de op economisch vlak meest kansarme bevolkingsgroepen.

SOCIALE GEZONDHEIDSONGELIJKHEDEN

De sociaaleconomische situatie waarin een persoon zich bevindt, beïnvloedt in belangrijke mate zijn of haar gezondheidssituatie. De grote sociale heterogeniteit die het Brussels Gewest kenmerkt, weerspiegelt zich dan ook in belangrijke ongelijkheden op het vlak van gezondheid. De ongelijkheden inzake sterfte tonen hierin de top van de ijsberg: het verschil in levensverwachting tussen de armste en de meest gegoede Brusselse gemeenten bedraagt 3 jaar voor mannen en 2,6 jaar voor vrouwen. Al vanaf de geboorte beïnvloedt de sociaaleconomische situatie van de ouders de gezondheid van de pasgeborene: kinderen die geboren worden in een huishouden zonder een inkomen uit werk hebben een risico op doodgeboorte dat twee keer zo hoog is als bij kinderen geboren in een huishouden met twee inkomens. Maar ook binnen de werkende bevolking zijn er ongelijke gezondheidsrisico's: het risico op invaliditeit is meer dan twee hoger bij arbeiders dan bij bedienden en dit ongeacht de leeftijdsklasse.

ENKELE EVOLUTIES... NIET ALTIJD EVIDENT OM TE VATTEN

Het is niet evident om de evolutie van de armoede in het Brussels Gewest te meten. Eerst en vooral zijn heel wat armoede-indicatoren, zoals het risico op armoede of sociale uitsluiting, enkel beschikbaar via de EU-SILC enquête. De kleine steekproef voor het Brussels Gewest geeft echter grote betrouwbaarheidsintervallen voor deze berekeningen, wat het meten van evoluties in belangrijke mate beperkt.

Daarnaast vertonen indicatoren die berekend worden op basis van administratieve gegevens vaak trendbreuken als gevolg van veranderingen in wetgeving (bijvoorbeeld de fiscale wetgeving) die de interpretatie van deze gegevens bemoeilijken. De evolutie van het aantal uitkeringsgerechtigden kan daarenboven het gevolg zijn van wijzigingen in de praktijk of aanpassingen van de wetgeving (voorwaarden om recht te hebben op een (equivalent) leefloon, werkloosheidsuitkering, enz.) en weerspiegelt niet altijd reële veranderingen in het aantal personen dat in moeilijkheden leeft.

Tot slot zijn er onder de maatschappelijk meest kwetsbare personen, bepaalde groepen die amper of helemaal niet in de beschikbare statistieken opgenomen zijn. De evolutie van hun aantal is daarom al helemaal moeilijk te evalueren.

Tussen januari 2015 en januari 2016 zette de daling van het aantal personen die een werkloosheidsuitkering of een inschakelingsuitkering ontvangen, en die al ingezet was sinds het jaar ervoor, verder (-6% onder de personen op actieve leeftijd). Net zoals het voorgaande jaar, situeert de opvallendste daling zich bij de jongeren (-15%). Parallel met deze daling blijft het aantal personen dat een ander type van vervangingsinkomen (in het bijzonder het aantal personen met een invaliditeitsuitkering) of een bijstandsuitkering ontvangt, continu stijgen. Meer specifiek, steeg het aantal personen met een leefloon in het Brussels Gewest met 10%.

Hoewel de daling van het aantal personen met een werkloosheidsuitkering kan verklaard worden door verschillende factoren (zoals een stijging van het aantal werkaanbiedingen of bepaalde tewerkstellingsmaatregelen), wordt er een belangrijk deel verklaard door veranderingen in de regelgeving met betrekking tot de verstrenging van de toegangsvoorwaarden tot werkloosheids- en inschakelingsuitkeringen (beperking in de tijd van de inschakelingsuitkering, sterkere controle op beschikbaarheid voor de arbeidsmarkt, enz.). Het aantal niet-werkende werkzoekenden (NWW) die ingeschreven zijn bij Actiris vertoont eveneens een dalende trend gedurende de afgelopen jaren, maar minder uitgesproken dan voor de uitkeringsgerechtigde NWW. Het aandeel NWW die geen werkloosheids- of inschakelingsuitkering ontvangen wordt dan ook groter: van 19% in 2007 tot 30% in 2017. Voor de jongeren (jonger dan 25 jaar), steeg het aandeel NWW zonder werkloosheids- of inschakelingsuitkering van 43% in 2007 tot 66% in 2017.

Daarnaast blijft de daling van het aantal begunstigden van het equivalent leefloon doorgaan tussen 2015 en 2016 (-7%). Deze daling kan grotendeels verklaard worden door nieuwe maatregelen van de federale regering inzake het asiel- en migratiebeleid. Dit zorgde namelijk voor een daling van het aantal asielaanvragers en het aantal vreemdelingen die niet ingeschreven zijn in het bevolkingsregister en die aanspraak zouden kunnen maken op deze financiële steun.

Tot slot blijft het aantal ouderen (65 en ouder) dat recht heeft op een Inkomensgarantie voor Ouderen (IGO) continu stijgen in het Brussels Gewest tussen 2015 en 2016 (+10%). In de laatste tien jaar steeg het aandeel ouderen met een IGO van 8% tot 12%, terwijl het aandeel op niveau van België wel relatief stabiel bleef (5%).

We kunnen dus besluiten dat er, in navolging van de voorgaande jaren, in het Brussels Gewest continu een groot aantal personen leven in een moeilijke situatie. Daarenboven heeft een toenemend aantal personen, omwille van diverse redenen, geen toegang meer tot de sociale zekerheid of bijstand. Het is belangrijk om de sociaaleconomische situatie van alle Brusselaars in kaart te brengen, ook van zij die ver verwijderd zijn van alle vormen van sociale bescherming, en dit zowel via de ontwikkeling van kwantitatieve als kwalitatieve gegevens.

In het kader van een sterke demografische groei en de overdracht van een reeks bevoegdheden van de federale overheid naar de deelstaten, wordt het Brussels Gewest geconfronteerd met belangrijke uitdagingen op het vlak van huisvesting, tewerkstelling, scholing, gezondheid en bijstand aan personen, zoals blijkt uit de indicatoren van deze Welzijnsbarometer.

10. WOORDENLIJST

Arbeidsongeschiktheidsuitkering en invaliditeitsuitkering: verschillende regelingen zijn van toepassing wanneer iemand omwille van een ongeval of ziekte niet kan werken. Loontrekkenden hebben in de beginperiode (maximum één maand) recht op het volledige loon, betaald door de werkgever. Wanneer de arbeidsongeschiktheid langer duurt dan één maand, betaalt de mutualiteit gedurende één jaar een arbeidsongeschiktheidsuitkering die overeenkomt met 60 % van het geplafonneerd vroegere bruto-inkomen. Wanneer de ongeschiktheid langer duurt dan één jaar, spreekt men van invaliditeit en krijgt de persoon een invaliditeitsuitkering uitbetaald door de mutualiteit. Deze bedraagt 65 % van het geplafonneerd vroegere bruto-inkomen voor een persoon met minimum één persoon ten laste, 55 % voor een alleenstaande werknemer en 40 % voor een samenwonende. Voor meer informatie zie: www.socialsecurity.be

Arme sikkkel: zone van het Brussels gewest waar al meerdere decennia een concentratie van de op economisch vlak meest kansarme bevolkingsgroepen woont. Deze bestaat uit de wijken in het noorden en het westen van de eerste kroon. Deze wijken behoren tot de armste wijken van het gewest, ze vormen een sikkkel rond het stadscentrum, van Sint-Joost-ten-node tot de lage gedeelten van Vorst.

Armoederisicogrens: inkomensgrens vastgelegd op 60 % van het nationaal mediaan equivalent beschikbaar inkomen (EU-SILC).

Artikel 60§7 en 61: het artikel 60§7 en het artikel 61 zijn tewerkstellingsmaatregelen die het OCMW toelaat om uitkeringsgerechtigden van een leefloon of equivalent leefloon gedurende een bepaalde periode te tewerkstellen. Het doel van deze maatregel is om personen een werkervaring aan te bieden die hen later toelaat om het recht op een werkloosheidsuitkering te heropenen. Bij een artikel 60 is het OCMW zelf de werkgever (het OCMW kan de persoon tewerkstellen in de eigen diensten of ter beschikking stellen aan een derde), bij een artikel 61 is een privaat organisme de werkgever. De OCMW's krijgen een subsidie van de federale overheid voor de duur van de tewerkstelling en genieten als werkgever van een vrijstelling van werkgevers bijdragen. Deze maatregel is, net als een groot deel van de andere tewerkstellingsmaatregelen, geregionaliseerd in het kader van de zesde staatshervorming.

Betrouwbaarheidsinterval: interval om de nauwkeurigheid in te schatten van cijfers en indicatoren die berekend zijn op basis van gegevens van enquêtes. Het brede betrouwbaarheidsinterval voor het armoederisico in het Brussels Gewest is te wijten aan de beperkte grootte van de steekproef van de EU-SILC enquête. Het armoederisicopercentage van 31 % voor het Brussels Gewest is slechts een schatting. Met 95 % zekerheid kan gesteld worden dat het armoederisicopercentage tussen 27 % en 35 % ligt. Omwille van het brede betrouwbaarheidsinterval is het onmogelijk om de evolutie in de tijd van deze indicator in het Brussels Gewest te analyseren. In de figuren wordt het betrouwbaarheidsinterval met boven- en ondergrens als volgt weergegeven:

Bruto Binnenlands Product (BBP) per inwoner: het bruto binnenlands product is een belangrijke indicator van de nationale rekeningen die de gerealiseerde economische activiteit meet (de waarde van het geheel van geproduceerde

goederen en diensten) over een bepaalde periode en binnen een bepaald gebied. Het bruto binnenlands product per inwoner is de verhouding tussen deze indicator en het aantal inwoners van het betreffende gebied. In een gewest als het Brussels, is het BBP per inwoner erg hoog dankzij de bijdrage van de pendelaars aan het BBP.

Consumptieprijsindex: deze index van de consumptieprijsen is een economische indicator die maandelijks de evolutie nagaat van de prijzen aan de hand van de waarde van een korf met consumptiegoederen en diensten die een gemiddeld gezin gebruikt. Het verloop van de indexcijfers toont de evolutie van de levensduurte voor de gezinnen.

Eerste kroon: in de concentrische voorstelling van een stad duidt een kroon wijken aan met een zekere maatschappelijke, stedenbouwkundige homogeniteit, die een ring vormen binnen de stad. De eerste kroon van het Brussels gewest verwijst naar de wijken tussen de lanen van kleine ring en de middenring, gevormd door de grote lanen in het zuiden (Churchillaan) en in het oosten (generaal Jacqueslaan, Louis Schmidlaan, Saint-michellaan, Brand Whitlocklaan, August Reyerslaan en Lambermontlaan) en de spoorlijnen in het westen. Deze eerste kroon was volledig verstedelijkt rond 1930

Equivalent beschikbaar inkomen (definitie EU-SILC): het equivalent beschikbaar inkomen komt overeen met het totale inkomen waarover een huishouden beschikt (lonen, sociale voordelen, pensioenen, inkomen vanuit eigendom, kindergeld, kapitaalsintresten,...), na belastingen en gedeeld door het aantal leden van het gezin omgezet naar het equivalent voor volwassenen. Dit equivalent tussen de gezinsleden wordt bekomen na een weging in functie van de leeftijd: 1 voor de eerste volwassene, 0,5 voor elk ander gezinslid ouder dan 14 jaar en 0,3 voor kinderen jonger dan 14 jaar. Op deze manier kan bijvoorbeeld het inkomen van iemand die samenwoont en twee kinderen heeft, vergeleken worden met het inkomen van een alleenstaande.

Meer informatie op: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu>

Equivalent leefloon: het equivalent van het leefloon is een financiële hulp die in het kader van het Recht op Maatschappelijke Hulp (wet van 2 april 1965) door het OCMW toegekend wordt aan mensen die om bepaalde redenen (bijvoorbeeld nationaliteit) niet in aanmerking komen voor het recht op maatschappelijke integratie. De bedragen zijn dezelfde als die van het leefloon.

EU13/EU15/EU27/EU28: de Europese Unie (EU) werd opgericht in 1993. Ze telde toen 12 lidstaten: België, Denemarken, Duitsland, Frankrijk, Griekenland, Ierland, Italië, Luxemburg, Nederland, Portugal, Spanje en het Verenigd Koninkrijk. In 1995 vervoegden Finland, Oostenrijk en Zweden de EU (EU15). De EU werd in 2004 uitgebreid met Cyprus, Estland, Hongarije, Letland, Litouwen, Malta, Polen, Slovenië, Slowakije en de Tsjechische Republiek (EU25) en in 2007 met Bulgarije en Roemenië (EU27). Sinds juli 2013 is ook Kroatië toegetreden tot de Europese Unie (UE28). EU13 verwijst in deze Welzijnsbarometer naar de 13 nieuwe lidstaten.

Meer informatie op: www.europa.eu

Europa 2020: Europa 2020 is de groeistrategie van Europa voor de komende 10 jaar. De EU moet een slimme, duurzame

en inclusieve economie worden. Hiervoor zijn vijf becijferde doelstellingen vastgelegd over werkgelegenheid, innovatie, onderwijs, sociale samenhang, energie en klimaat. Elke lidstaat heeft zijn nationale doelstellingen bepaald op elk van deze gebieden. De nationale hervormingsprogramma's bevatten meer specifiek de prioritaire acties die het land moet nemen in antwoord op de sociaaleconomische aandachtspunten geïdentificeerd in het kader van de Europa 2020 strategie.

Meer informatie op: www.be2020.eu

Fiscale statistieken: deze statistieken bevatten informatie over inkomens op basis van de aangiften in de personenbelastingen van personen die hun hoofdverblijfplaats in België hebben. Om deze te kunnen interpreteren moet men rekening houden met een aantal zaken. De gegevens hebben enkel betrekking op de inkomens die onderworpen zijn aan de personenbelasting. Sommige soorten inkomens zijn niet belastbaar en worden dus niet mee opgenomen in de fiscale statistieken. Dit betekent dat sommige sociale transfers (leefloon, equivalent leefloon en kinderbijslag in het bijzonder) vrijgesteld zijn van belastingen en dus niet mee opgenomen worden in het belastbaar inkomen. Ook zijn er enkele personen met een hoog inkomen dat niet belastbaar is via het nationaal systeem, zoals de buitenlandse diplomaten of internationale ambtenaren. De personen met deze verschillende soorten niet belastbare inkomens kunnen worden opgenomen in de aangiften waarvan het belastbaar inkomen nul is (en dus niet worden vermeld in de meeste fiscale statistieken) of in de lage inkomensklassen. Daarenboven onderschatten fiscale statistieken de inkomens uit kapitaal (roerende goederen en vastgoed) zwaar.

Meer informatie op: www.bisa.brussels

Gezondheidsindex: de gezondheidsindex wordt bekomen door bepaalde producten uit de korf van de consumptieprijsindex weg te laten, meer bepaald alcoholische dranken, tabak en brandstoffen (uitgezonderd LPG). De evolutie van de gezondheidsindex wordt gebruikt voor de indexatie van de huur, lonen, pensioenen en sociale uitkeringen.

Inkomensdeciël: zie inkomenskwintiel.

Inkomensgarantie voor Ouderen (IGO): het is een uitkering, toegekend door de Rijksdienst voor pensioenen die tot doel heeft financiële hulp te bieden aan personen ouder dan 65 jaar die niet over voldoende middelen beschikken. De uitkering wordt toegekend op basis van een onderzoek naar de bestaansmiddelen van de persoon, samen met andere voorwaarden (in termen van nationaliteit en verblijfplaats). In 2014 werden enkele veranderingen doorgevoerd om te toekenningsprocedure te vereenvoudigen en te versnellen.

Meer informatie op: www.sfpd.fgov.be

Inkomenskwintiel: dit zijn de waarden (de inkomens) die toelaten om de bevolking in te delen in vijf even grote groepen, geordend in stijgende lijn in functie van hun inkomen. De inkomens van het eerste kwintiel bepalen de bovengrens voor een vijfde van de bevolking met een inkomen kleiner of gelijk aan dit inkomen. Het vijfde kwintiel bepaalt de ondergrens voor een vijfde van de bevolking met een inkomen hoger dan deze waarde. Men kan ook andere indelingen gebruiken, men kan de bevolking in vier gelijke groepen indelen (dan spreekt men over 'kwartielen'), in tien gelijke groepen ('decielen') enz.

Inkomensvervangende tegemoetkoming (IVT): de inkomensvervangende tegemoetkoming wordt toegekend aan de persoon met een handicap (tussen 21 en 65 jaar) van wie is vastgesteld dat zijn lichamelijke of psychische toestand zijn verdienvermogen sterk heeft verminderd. Het recht op deze uitkering gaat gepaard met enkele voorwaarden, zoals de medische bepaling van de graad van handicap en het bedrag hangt af van het gezinsinkomen.

Meer informatie op: www.handicap.fgov.be

Inschakelingsuitkering: de inschakelingsuitkering (vroegere "wachtuitkering") wordt door de RVA uitgekeerd aan jongeren die niet meer studeren en nog niet gewerkt hebben. Het bedrag is afhankelijk van de leeftijd en gezinssituatie, maar ligt lager dan de werkloosheidsuitkering. De uitkering wordt pas toegekend na een wachtperiode van 310 dagen, deze periode wordt de socioprofessionele inschakelingstijd genoemd. De uitkering wordt voor een periode van maximaal 36 maanden toegekend, maar deze periode is onder bepaalde voorwaarden verlengbaar.

Meer informatie op: www.rva.be

Leefloon: het leefloon is een minimuminkomen, toegekend door het OCMW, voor mensen die niet over toereikende bestaansmiddelen beschikken, noch aanspraak op kunnen maken, noch in staat zijn deze hetzij door eigen inspanningen, hetzij op een andere manier te verwerven. Het leefloon is een specifieke vorm van het RMI, de begunstigde moet voldoen aan de voorwaarden voor het RMI. De ondertekening van een geïndividualiseerd project voor maatschappelijke integratie (GPMI) is vanaf november 2016 verplicht voor alle leefloongerechtigden.

Meer informatie op: www.ocmw-info-cpas.be

Mediaan inkomen: wanneer men alle aangiftes rangschikt van het kleinste tot het hoogste bedrag, is het mediaan inkomen het bedrag in het midden van de rangschikking. Dit betekent dat de helft van de inkomens lager is dan het mediaan inkomen en de andere helft hoger is. De mediaan wordt in tegenstelling tot het gemiddelde niet beïnvloed door extreme waarden (zeer hoog of zeer laag). De armoederisicogrens werd vastgelegd op 60 % van het nationale mediaan equivalent beschikbare inkomen.

Nationaal Actieplan Sociale Insluiting (NAPincl): het NAPincl is een deel van het strategisch rapport van de sociale bescherming en sociale insluiting. Op vraag van de Europese Unie, in het kader van de Open Methode van Coördinatie (OMC), produceren de lidstaten regelmatig rapporten over de vordering in het bereiken van de gezamenlijk opgestelde doelstellingen (eerst in het kader van de Lissabon strategie en daarna in de strategie voor Europa 2020). Deze rapporten werden aanvankelijk elke drie jaar opgesteld, sinds 2012 gaat het om jaarlijkse rapporten. De nieuwe nationale sociale hervormingsprogramma's vullen de nationale hervormingsprogramma's aan. In dit kader wordt een indicatorenset (die in het bijzonder de "indicatoren van Laken", gedefinieerd in 2001, bevatten) gevolgd. De rapporten zijn beschikbaar op de website van de FOD Sociale

Zekerheid: www.socialsecurity.fgov.be

Niet-werkende werkzoekenden (NWW): personen zonder bezoldigd werk die ingeschreven zijn als werkzoekende bij een gewestelijke openbare dienst voor arbeidsbemiddeling. Het gaat zowel om uitkeringsgerechtigde werklozen, als om jongeren in de socioprofessionele inschakelingstijd, vrij ingeschreven

werkzoekenden en verplicht ingeschreven werkzoekenden (bijvoorbeeld doorverwezen door een OCMW).

Officiële bevolking: alle personen die wettelijk ingeschreven zijn bij hun gemeentelijke administratie, met uitzondering van de asielzoekers.

Overlevingspensioen: uitkering voor de partner van de overleden echtgeno(o)t(e) gebaseerd op het loon en de werkperiode van de overledene. Sinds januari 2015 bestaat er ook een andere uitkering voor de echtgeno(o)t(e) van een overledene: de overgangsuitkering. Deze uitkering is (onder bepaalde voorwaarden) bedoeld voor personen die niet aan de leeftijdsvoorwaarde van het overlevingspensioen voldoen. Aan het einde van de periode waarin een overgangsuitkering werd betaald (één of twee jaar), kan de rechthebbende beroep doen op een **werkloosheidsuitkering** (als hij of zij nog geen werk gevonden heeft).

Meer informatie op: www.sfpd.fgov.be

Recht op een Verhoogde tegemoetkoming van de Verzekering voor geneeskundige Verzorging (RVV): om personen met een laag inkomen financieel toegang te geven tot de gezondheidszorg wordt voor verschillende categorieën van de bevolking (evenals de personen ten laste van de RVV-gerechtigde) voorzien in een verhoogde tegemoetkoming van de verplichte verzekering voor geneeskundige verzorging en dus in een verlaging van het remgeld. Er zijn sinds 2014 drie mogelijke voorwaarden die recht geven op deze verhoogde tegemoetkoming: (1) als rechthebbende op een specifieke uitkering (leefloon, equivalent leefloon, inkomensgarantie voor ouderen of gewaarborgd inkomen voor bejaarden, tegemoetkoming voor personen met een handicap, toeslag voor kinderen met een handicap of aandoening); (2) via de hoedanigheid als wees of als niet-begeleide minderjarige vreemdeling; of (3) op basis van een laag inkomen. Voor de eerste twee categorieën wordt het RVV automatisch toegekend. Personen met een laag inkomen die niet automatisch het RVV krijgen, moeten een aanvraag indienen en krijgen dit recht na een inkomensonderzoek. Deze hervorming van het recht op een verhoogde tegemoetkoming is het resultaat van een fusie van het oude RVV en OMNIO. Een andere naam voor verhoogde tegemoetkoming is “voorkeurregeling”.

Recht op maatschappelijke hulp (RMH): mensen die niet in aanmerking komen voor het RMI omdat niet voldaan is aan de voorwaarden inzake nationaliteit, leeftijd of inkomen, kunnen beroep doen op het Recht op Maatschappelijke Hulp. Het zijn hoofdzakelijk kandidaat-vluchtelingen en vreemdelingen met recht op verblijf die niet in het bevolkingsregister staan ingeschreven die genieten van het RMH. Deze personen hebben o.a. recht op financiële steun equivalent aan het leefloon en kunnen worden ingeschakeld via een tewerkstellingsmaatregel (o.a. in het kader van artikel 60§7).

Meer informatie op: www.mi-is.be of www.ocmw-info-cpas.be

Recht op maatschappelijke integratie (RMI): het RMI is van kracht sinds de invoering van de wet op maatschappelijke integratie in oktober 2002 en kwam in de plaats van het recht op het bestaansminimum. Het RMI gaat verder dan de zuiver financiële bijstand van het bestaansminimum: het RMI streeft naar een maximale integratie en participatie aan het maatschappelijk leven. Hiervoor beschikt het OCMW over drie

belangrijke instrumenten: tewerkstelling (oa. in het kader van artikel 60§7), een leefloon en een geïndividualiseerd project voor maatschappelijke integratie (GPMI). Het GPMI zal vanaf november 2016 verplicht zijn voor alle leefloongerechtigden. Het hoofddoel is in de mate van het mogelijke de integratie door tewerkstelling te verwezenlijken en mensen te helpen om autonoom te leven. De RMI-begunstigden moeten voldoen aan bepaalde voorwaarden op vlak van nationaliteit, woonplaats, leeftijd, gebrek aan bestaansmiddelen, bereidwilligheid om te werken en uitputting van sociale rechten. In 2016 is de wet Maatschappelijke Integratie grondig gewijzigd. Naast de uitbreiding van het GPMI, werd het toepassingsgebied van de leefloonwet uitgebreid met subsidiair beschermden. Daarnaast werd de gemeenschapsdienst ingevoerd. Dit kan door het OCMW gebruikt worden om de werkbereidheid van de hulpvrager die een leefloon ontvangt te evalueren.

Meer informatie op: www.mi-is.be of www.ocmwinfo-cpas.be

Significant (statistische significantie): wanneer een verschil tussen twee cijfers als statistisch significant wordt omschreven, duidt dit erop dat de kans zeer groot is dat dit verschil reëel is en niet beschouwd kan worden als het resultaat van toevalsfactoren of de onnauwkeurigheid van de schatting (cfr. betrouwbaarheidsintervallen).

Socioprofessionele inschakelingstijd (voordien wachttijd): na hun studies hebben jongeren die zich inschrijven als werkzoekende niet onmiddellijk recht op een uitkering. De socioprofessionele inschakelingstijd refereert naar de periode (310 dagen) tussen het verlaten van de school en het moment waarop men een inschakelingsuitkering van de RVA krijgt (voordien wachttuitkering), ook gedurende deze periode moet de jongere een “actieve beschikbaarheid” op de arbeidsmarkt kunnen bewijzen.

Statistische sectoren: de statistische sectoren vertegenwoordigen de kleinste administratieve eenheid en is het resultaat van de onderverdeling van het grondgebied door de Algemene Directie Statistiek, op basis van structurele kenmerken die worden geïdentificeerd via volkstellingen (de laatste belangrijke aanpassingen dateren van 2001).

Tegemoetkomingen voor personen met een handicap: de tegemoetkomingen voor personen ouder dan 21 jaar met een handicap zijn ten laste van de Staat. De tegemoetkomingen garanderen een inkomen voor personen die omwille van hun handicap niet in staat zijn om zelf een voldoende hoog inkomen te verwerven en compenseren in zekere mate de bijkomende kosten die te wijten zijn aan de handicap. Ze worden toegekend onder bepaalde voorwaarden, zoals de inkomenssituatie en de medische erkenning van de handicap. Er zijn drie types tegemoetkomingen. Voor de personen tussen 21 en 64 jaar is er de inkomensvervangende tegemoetkoming en de integratie tegemoetkoming. Deze twee tegemoetkomingen zijn cumuleerbaar en worden onafhankelijk van elkaar toegekend. Personen ouder dan 65 jaar krijgen een tegemoetkoming voor hulp aan bejaarden. Deze laatste tegemoetkoming werd recent overgedragen aan de gemeenschappen.

Meer informatie op: www.socialsecurity.be

Tweede kroon: in de concentrische voorstelling van een stad duidt een kroon wijken aan met een zekere maatschappelijke, stedenbouwkundige homogeniteit, die een ring vormen binnen

de stad. de tweede kroon van het Brussels gewest omvat de wijken die het meest aan de buitenkant van de stad liggen, buiten de middenring, gevormd door de grote lanen in het zuiden (Churchilllaan) en in het oosten (generaal Jacqueslaan, Louis Schmidlaan, Saint-Michellaan, Brand Whitlocklaan, August Reyerslaan en Lambermontlaan) en de spoorlijnen in het westen. Deze tweede kroon werd verstedelijkt na de eerste kroon en bereikte de grenzen van het Brussels gewest rond 1960.

Werkloosheidsuitkering: de werkloosheidsuitkeringen worden uitgekeerd door de RVA. Om recht te hebben op een werkloosheidsuitkering moet men gedurende een bepaald aantal dagen gewerkt hebben (het aantal dagen is afhankelijk van de leeftijd) ofwel de socioprofessionele inschakelingstijd hebben doorlopen (waarna men spreekt over een inschakelingsuitkering), ofwel reeds werkloosheidsuitkeringen hebben ontvangen in het recente verleden. Er zijn verschillende voorwaarden voor de uitkering, onder andere ingeschreven zijn in een gewestelijke dienst voor arbeidsbemiddeling (Forem, Actiris, ADG of VDAB) en aantonen dat men actief op zoek is naar werk. Het bedrag van de werkloosheidsuitkering is afhankelijk van het laatste loon, de duurtijd van de werkloosheid en de gezinssituatie. Als aan de voorwaarden wordt voldaan, wordt de werkloosheidsuitkering (in tegenstelling tot inschakelingsuitkeringen) in principe voor onbepaalde duur uitgekeerd. Sinds 2012 bestaat er wel een degressief systeem waarbij het bedrag daalt met de werkloosheidsduur. Voortaan wordt er bij een werkloosheidsduur van meer dan 48 maanden voor de meeste werklozen geen rekening meer gehouden met het vroegere loon maar is het een vast bedrag dat lager ligt dan de armoederisicogrens.

Meer informatie op: www.rva.be en www.werk.belgie.be

II. LIJST VAN DE ACRONIEMEN

Actiris	Brusselse gewestelijke dienst voor arbeidsbemiddeling
ADG	Dienst voor arbeidsbemiddeling van de Duitstalige Gemeenschap
BBP	Bruto binnenlands product
BGHM	Brusselse Gewestelijke Huisvestingsmaatschappij
BISA	Brussels Instituut voor Statistiek en Analyse
EAK	Arbeidskrachtenenquête
EU	Europese Unie
EU-SILC	European Union – Statistics on Income and Living Conditions
FOD	Federale Overheidsdienst
FOREM	Office wallon de la Formation professionnelle et de l'Emploi
GGC	Gemeenschappelijke Gemeenschapscommissie
GHQ	General Health Questionnaire
IAB	Internationaal Arbeidsbureau
ICT	Informatie- en communicatietechnologie
IGO	Inkomensgarantie voor Ouderen
IWEPS	Institut wallon de l'Évaluation de la Prospective et de la Statistique
KSZ	Kruispuntbank van de Sociale Zekerheid
NAPincl	Nationaal Actieplan Sociale Inclusie
NWW	Niet-werkende werkzoekende
OCMW	Openbaar Centrum voor Maatschappelijk Welzijn
OVM	Openbare Vastgoedmaatschappijen
POD	Programmatorische Overheidsdienst
RIZIV	Rijksinstituut voor ziekte- en invaliditeitsverzekering
RMH	Recht op maatschappelijke hulp
RMI	Recht op maatschappelijke integratie
RVA	Rijksdienst voor Arbeidsvoorziening
RVV	Recht op een Verhoogde tegemoetkoming van de Verzekering voor geneeskundige verzorging
SVK	Sociaal Verhuurkantoor
VDAB	Vlaamse Dienst voor Arbeidsbemiddeling en Beroepsopleiding

12. REFERENTIES

- Brusselse Gewestelijke Huisvestingsmaatschappij (2006-2015), *"Statistieken en inlichtingen"* op 31 december 2006-2015. BGHM. Brussel.
- Brusselse Gewestelijke Huisvestingsmaatschappij (2017), *Modeling interventie van C. Coddens tijdens de Rondetafel van 29 maart 2017*, Brussels parlement. Brussel.
- Brussels Instituut voor Statistiek en Analyse (2015a), *Een demografische boom onder de loep: Roemenen, Polen en Bulgaren in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest*, Focus nr. 9, juni 2015.
- Brussels Instituut voor Statistiek en Analyse (2015b), *Demografische barometer 2015 van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest*, Focus nr. 11, december 2015.
- Brussels Instituut voor Statistiek en Analyse (2016a), *Demografische barometer 2016 van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest*, Focus nr. 16, december 2016.
- Brussels Instituut voor Statistiek en Analyse (2016b), *De vergroting van de Brusselse huishoudens*, Focus nr. 13, februari 2016.
- Brussels Instituut voor Statistiek en Analyse (2016c), *Fiscale statistiek van de inkomens, een geschikte gegevensbron om de levensstandaard van de Brusselaars te meten?*, Focus nr. 14, februari 2016.
- Brussels Instituut voor Statistiek en Analyse (2017a), *10 inwoners extra per dag in Brussel in 2016*, In de kijker, augustus 2017.
- Brussels Instituut voor Statistiek en Analyse (2017b), *Belgen en vreemdelingen in het Brussels Gewest, van bij hun geboorte tot de dag van vandaag*, Focus nr. 20, augustus 2017.
- Brussels Observatorium voor de Werkgelegenheid (2017a) In Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel, *Gekruiste blikken, Brussels armoederapport 2016*. Gemeenschappelijke Gemeenschapscommissie. Brussel.
- Brussels Observatorium voor de Werkgelegenheid (2017b), *statistisch maandverslag april 2017*, Actiris. Brussel.
- Callier L., Hanquinet L., Genard J. L., & Guérin M. (2012), *Etude approfondie des pratiques et consommation culturelles de la population en Fédération Wallonie-Bruxelles: Les publics de la culture*, Bruxelles : Observatoire des politiques culturelles.
- Cantillon B., Van Lancker W., Goedemé T., Verbist G., Salanauskaite L., De Maesschalck V., & Van Mechelen N. (2013), *Bouwen aan een nieuwe toekomst voor de kinderbijlagen: een must voor al wie het ernstig neemt met armoedebestrijding*, Centrum voor sociaal beleid, Universiteit Antwerpen.
- Charafeddine R. (2015), *Omgeving, huisvesting en passief roken*. In: Charafeddine R. & Demarest S. (ed.). *Gezondheidsenquête 2013. Rapport 4: Fysieke en sociale omgeving*. WIV-ISP, Brussel.
- Defeyt P., & Guio A.-C. (2011), *Pauvreté: une définition limitée, une politique à revoir*, Institut pour un Développement Durable.
- De Keersmaecker M.-L. (2016), *Observatiecentrum van de Huurprijzen: Enquête 2015*. Brussel: Observatiecentrum voor de Huisvesting van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest.
- Delbeke B. & Meyer S. (2017) *Barometer Energiearmoede* (Ed. 2017), Koning Boudewijnstichting, Universiteit Antwerpen (OASes) & Université libre de Bruxelles (CEESE).
- Dessouroux C., Bensliman R., Bernard N., De Laet S., Demonty F., Marissal P. & Surkyn J. (2016), *Huisvesting in Brussel: diagnose en uitdagingen*, BSI Synthesenota n° 99, juni 2016 brussels.revues.org
- Englert M. (2013), *Analyse des déterminants du chômage urbain et politique de rééquilibrage entre l'offre et la demande de travail en Région de Bruxelles-Capitale*, Working Paper DULBEA, Research series, Nr. 13-03.
- Federaal Planbureau (2011), *Welvaartsbinding van sociale en bijstandsuitkeringen*, Working paper 4-11, maart 2011.
- Federaal Planbureau & FOD Economie – Statistics Belgium (2017), *Demografische vooruitzichten 2016-2060*, maart 2017. Beschikbaar op: www.plan.be en www.statbel.fgov.be
- FOD Sociale Zekerheid (2017), *Analyse van de evolutie van de sociale situatie en sociale bescherming in België 2017 – Samenvatting en kernboodschappen*, juli 2017.
- Gangji A. (2008), *Analyse micro-économique du coût du chômage en Belgique: Réflexions en matière de perspectives sur le marché du travail et de pauvreté*, thèse de doctorat, Brussel: Université libre de Bruxelles, Faculté des Sciences Sociales, Politiques et Economiques - Sciences Economiques.
- Guio A.-C. & Mahy C. (2013), *Regards sur la pauvreté et les inégalités en Wallonie*, Working paper de l'IWEPS Nr. 16, Institut Wallon de l'Évaluation, de la Prospective et de la Statistique.
- Herman G. & Bourguignon D. (2008), *Les politiques d'emploi à la lumière de la santé mentale des chômeurs*, L'Observatoire.
- Huybrechts F., Meyer S. & Vranken J. (2011), *Energiearmoede in België, Finaal rapport*. OASes- Universiteit Antwerpen; CEESE- Université libre de Bruxelles.
- HYDROBRU, *Activiteitenverslagen (jaarlijks)*, Brussel: HYDROBRU.
- InterMutualistisch Agentschap, *Atlas AIM-IMA*. Beschikbaar op: www.aim-ima.be
- Nationale Bank van België (2017), *Statistieken 2016 van de Centrale voor kredieten aan particulieren*. Brussel: Nationale Bank van België.
- Kohn L., Obyn C., Adriaenssens J., Christiaens W., Van Cauter X., Eyssen M. (2016), *Model for the organization and reimbursement of psychological and orthopedagogical care in Belgium*. Health Services Research (HSR). Brussels: Belgian Health Care Knowledge Centre (KCE). 2016. KCE Reports 265. D/2016/10.273/34.
- La Strada (2013), *Centrale registratie voor de onthaalhuizen en centra voor dringend onthaal in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest: Gegevens over de opvang van thuislozen in 2011*. Brussel: Gemeenschappelijke Gemeenschapscommissie.
- La Strada (2017), *Dak- en thuislozen in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest - Telling van 7 november 2016*. Brussel en van 6 maart 2017. Brussel.

Martens A., Ouali N., Van de Maele M., Vertommen S., Dryon P. & Verhoeven H. (2005), *Discrimination des étrangers et des personnes d'origine étrangère sur le marché du travail de la Région de Bruxelles-Capitale*, Rapport de synthèse, Recherche dans le cadre du Pacte Social pour l'emploi des Bruxellois.

Observatorium voor Gezondheid en Welzijn van Brussel-Hoofdstad en Brussels Observatorium voor de Werkgelegenheid (2015), *Vrouwen op de arbeidsmarkt in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest*, Gemeenschappelijke Gemeenschapscommissie en Actiris. Brussel.

Observatorium voor Gezondheid en Welzijn van Brussel-Hoofdstad (2016), *De invaliditeit in het Brussels Gewest*, Gezondheidsindicatoren van het Brussels Gewest, Gemeenschappelijke Gemeenschapscommissie. Brussel.

Observatorium voor Gezondheid en Welzijn van Brussel-Hoofdstad (2017), *Inzichten in non take-up van de sociale rechten en in sociale onderbescherming in het Brussels Gewest*, Thematisch katern van het Armoederapport van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest 2016, Gemeenschappelijke Gemeenschapscommissie: Brussel.

Penne T., Cussó Parcerisas I., Mäkinen L., Storms B., Goedemé T. (2016), *Can reference budgets be used as a poverty line*, ImPROVE Working Paper N°16/05. Antwerp: Herman Deleeck Centre for Social Policy – University of Antwerp. Antwerpen.

Rijksdienst voor Arbeidsvoorziening (2017), Jaarverslag 2016 – Volume 2: Indicatoren van de arbeidsmarkt en evolutie van de uitkeringen, beschikbaar op : www.rva.be

Schepers W., & Nicaise I. (2014), *Het vel van de kei. Armoedetoets van de ingrepen van de regering-Di Rupo in de werkloosheidsverzekering*. De Gids op Maatschappelijk Gebied. VZW Vormingscentrum ter Munk & Garant Nr. 105 , pp. 14-20, ISSN 0378-4657

Schockaert I., Morissens A., Cincinnato S., & Nicaise I. (2012), *Armoede tussen de plooiën: aanvullingen en correcties op EU-SILC voor verborgen groepen armen*, Onderzoeksinstituut voor Arbeid en Samenleving (HIVA), onderzoek uitgevoerd in het kader van het federaal wetenschapsbeleid, in opdracht van het Steunpunt tot bestrijding van armoede, bestaansonzekerheid en sociale uitsluiting.

Steunpunt tot bestrijding van armoede, bestaansonzekerheid en sociale uitsluiting (2013), *Sociale bescherming en armoede: een bijdrage aan politiek debat en politieke actie*, Tweejaarlijks verslag 2012-2013, Brussel.

Steunpunt tot bestrijding van armoede, bestaansonzekerheid en sociale uitsluiting (2014), *De versterkte degressiviteit van de werkloosheidsuitkeringen: impact op armoede*, augustus 2014. Brussel.

Sibelga (2017), Activiteitenverslag 2016. Sibelga. Brussel.

POD Maatschappelijke Integratie (2017a), Statistisch Verslag nr. 18, juni 2017.

POD Maatschappelijke Integratie (2017b), *Erkende vluchtelingen en subsidiair beschermde die zich melden bij het OCMW*, Focus nr. 18, juni 2017.

Storms B., & Van den Bosch K. (2009), *Wat heeft een gezin minimaal nodig? Een budgetstandaard voor Vlaanderen*. Leuven: Centrum voor Sociaal Beleid Herman Deleeck, Katholieke Hogeschool Kempen.

Storms B., & Van den Bosch K. (2010), *Quel est le revenu minimum nécessaire pour une vie digne ? Les budgets de référence et la protection du revenu minimal*, Pensée plurielle, Nr. 25, p. 63-73.

Storms B. (2012), *Referentiebudgetten voor maatschappelijke participatie*, Doctoraatsthesis, Departement Politieke en sociale wetenschappen, Universiteit Antwerpen.

Treutens P.-Ph. (2014), *Analyse de l'évolution du niveau de vie des ménages bruxellois sous l'angle des revenus fiscaux*, mémoire de stage, Brussels Instituut voor Statistiek en Analyse, Gewestelijke Overheidsdienst Brussel.

Valenduc G. (2010), *La fracture numérique en Belgique*, Étude réalisée par la Fondation Travail-Université (FTU) et publiée avec le soutien de la Communauté française, octobre 2010.

Van Hamme G., Wertz I., & Biot V. (2011), Economische groei zonder sociale vooruitgang: stand van zaken in Brussel, *Brussels Studies*, Nr. 48.

Van Hamme G., Grippa T. et Van Crieckingen M. (2016), Migratiebewegingen en dynamische processen in de Brusselse wijken, *Brussels Studies*, Algemene collectie, n° 97.

Van Hecke E., Halleux J.M., Decroly J.M., & Mérenne-Schoumaker B. (2007), *Woonkernen en stadsgewesten in een verstedelijkt België*. Brussel: FOD Economie, KMO, Middenstand en Energie.

Van Oyen H., Nusselder W., Jagger C., Kolip P., Cambois E., Robine J.-M. (2013), Gender differences in healthy life years within the EU: an exploration of the "health-survival" paradox, *International Journal of Public Health*, 58, p. 143-155.

Visée-Leporcq D. (2011), *Décrochage scolaire et pauvreté. Bruxelles*: ATD Quart Monde, collection 'Connaissance et Engagement : Analyses et études'. Beschikbaar op : <http://atd-quartmonde.be>

Whelan C.T., Layte R., Maitre B. & Nolan B. (2001), *Income, deprivation, and economic strain. An analysis of the European community household panel*. *European Sociological Review* 17:357- 372.

Zune M., Demazière D. & Ugeux E. (2017), *De ervaringen met de uitsluiting uit de werkloosheid*, kwalitatief onderzoek, GIRSEF & Centre de Sociologie des Organisations (CSO) de Sciences-Po Paris, Enquête uitgevoerd door het Brussels Observatorium voor de Werkgelegenheid (Actiris), april 2017.

Referentiekarta: De Brusselse gemeenten

Bron: Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel

Welzijnsbarometer 2017

De Welzijnsbarometer is het statistisch deel van het Brussels armoederapport. In de barometer staan indicatoren die de situatie van de Brusselaars weergeven in relatie met verschillende aspecten van het leven: inkomen, werk, opleiding, gezondheid, huisvesting en maatschappelijke participatie. De Welzijnsbarometer verschijnt jaarlijks en maakt het zo mogelijk om de socio-economische situatie van de Brusselaars op te volgen in de tijd. Het is in de eerste plaats een beleidsondersteunend instrument.

www.observatbru.be

Dit document is ook beschikbaar in het Frans.

Ce document est également disponible en français sous le titre:
“Baromètre social, Rapport bruxellois sur l'état de la pauvreté 2017”